

LA. 19. J. 63.

KAIS.KÖN.HOF

BIBLIOTHEK

17.386-B

ALT-

17386-B.

TÖRVÉNYTUDOMÁNYI
P Á L Y A M U N K Á K.

KIADJA
A' MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG.

MÁSODIK KÖTET.
A' BÜNTETÉSRŐL, 'S KÜLÖNÖSEBBEN A' HALÁLBÜNTETÉSRŐL,
SÁRVÁRY JAKABTÓL.

PESTEN, 1844.
E G G E N B E R G E R J. É S F I A
m. acad. könyvtárusoknál.

A'

BÜNTETÉSRŐL

'S KÜLÖNÖSEBBEN

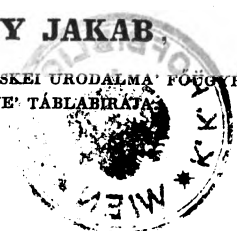
A' HALÁLBÜNTETÉSRŐL.

MÁSODRANGÚ PÁLYAMUNKA.

IRTA

SÁRVÁRY JAKAB.

HERCZEG ESZTERHÁZY PÁL' DERECSKEI URODALMA' FÖLGYÉSZÉ, BIHAR
ÉS TÖBB MEGYE' TÁBLABÍRÁJA.

PESTEN, 1844.

EGGENBERGER J. ÉS FIA

m. acad. könyvtáraknál.

BUDÁN,
A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.
1844.

BEVEZETÉS.

A' KÉRDÉS:

HATÁROZTASSÉK MEG A' BÜNTETÉS' ÉRTELME, ÉS
CZÉLJA; ADASSANAK ELŐ ANNAK BIZTOS ELVEI, ÉS EZEK-
HEZ ALKALMAZHATÓ NEMEI; FEJTESSÉK MEG, TALÁLHAT-
E HELYET KÖZÖTTÜK A HALÁLBÜNTETÉS, ÉS MELY ESETEK-
BEN? S MIKÉPEN, ÉS MILLY SIKERREL GYAKOROLTATOTT
EZ A' RÉGI, ÉS ÚJABB NÉPEKNÉL, KÖLÖNÖSEN HAZÁNKBAN?

I. SZAKASZ.

A' büntetés értelmének meghatározása.

Alig emlegetnek valamit az emberek többször, mint e'
szót: büntetés, a' nélkül, hogy felőle tiszta fogalmuk
volna. Mértékletlenül él valaki, 's e' miatt vagy eszét, vagy
egészségét, vagy magát életét is elveszti: természeti bün-
tetésnek mondják; holott némelly cselekedeteknek a' ter-
mészet' törvénye szerinti következtései, nem tulajdon érte-
lemben, hanem csak azon tekintetből mondathatnak bün-
tetéseknek, a' mennyiben egy erkölcsi törvényadót, és
bíró-t veszünk fel, ki ezen kapcsolatnak eszközlője. Tu-
lajdon értelemben azon rosztat nevezzük büntetésnek, mely

kényszerítésen alapúl. A' kényszerítés pedig szabad valóságoknak mások' akaratja ellen intézett erőnyilatkozása: mit rosznak, vagy gonosznak tartanak az emberek, mert természetükben van a' függetlenségre, és szabad élvezésre vonzó hajlandóság. Illy kényszerítés, vagy ha úgy tetszik mondani, büntetés, a' polgári társaságon kívül is képzelhető; vitatás alá nem vétethetvén senkinek azon vele született joga, melly szerint magát, 's mindenét, a' mi övé, mások' sértése, vagy megtámádása ellen szabadon ótalmazhatja. De a' cselekedeteknek a' jogokhoz viszonyán épült valódi, vagy törvényes büntetés, valamint büntető hatalom is, csak a' polgári társaságban létez, melly a' dolgok' jogszerű rendét, a' közakaratot kifejező törvények által megállapítván, minden rendzavaró, és jogsértő tette előre kimondja a' fenyegetést, mellyet a' társaság által megbízott bíró az előforduló esetekben végrehajt. A' polgári társaságban létező, vagy törvényszéki büntetés tehát, — melly egyedül lehet jelen értekezés' tárgya, — olly kényszerítési gonosz, mellyel, a' bíró által bűnösnek talált személy, a' törvénynek megsértéseért, 's annak szabálya szerint, sújtatik.

E' meghatározásban a' büntetésnek mind természete, mind alanya, mind igazi alapja, mind végre kiszolgáltatása' módja beleven foglalva: véleményem szerint, a' büntetés' értelmét lehetőségig kimeríti.

Azonban állapotjunk meg egy kevésse rajta, hogy igazsága felől kiki annál inkább meggyőződhessek.

Először is lényegére tartozik a' büntetésnek, hogy kényszerítéssel történjék, és így, a' feljebbiek szerint, rosz, vagy kedvetlen érzéseket, testi vagy lelki fájdalmakat, vagy mindkettőt okozó legyen. Mert a' jogtörvényben nyilatkozó józan okosság olly jogállapotot kíván, mellyben a' személyeknek azon szabad célra működése, melly az okos érzéki természet' multhatatlan céljainak és szükségeinek elérését föltételezi, tökéletesen

elismertessék és biztosítassék. Ez nem történhetik meg másképp, mint ha a' társaság az illy jogállapotnak ellene szegülő akadályokat közös akarattal elhárítja. Fő akadály abban áll, hogy az ember' érzéki hajlandóságai az okos akarattal szüntelen tusakodnak; és mivel az érzékséget elenyésztetni nem lehet, a' mennyiben maga a' jog is, az embernek okos érzéki természetén nyugszik, 's cselekedet által az érzéki világban tűnik elő: tehát azon egyetlen mód marad fen a' jogállapot' biztosítására, hogy magának a' cselekedetnek, melyben az érzékiség jogsértőleg mutatkozik, dolgoztassék ellene, 's illy ellenhatás által, melyet törvényes kényszerítésnek (*juridica coactio*) neveznek, az önkény maga határai közé visszataszítás-sék. Hogy pedig az illy kényszerítés az okossággal ne ellenkezzék, olly szoros kapcsolatban kell annak magával a' joggal lenni, hogy a' jogsértés' következményének, 's annak megfelelőnek látszassék, következőleg a' jogsértést elenyésztesse, vagy az általa megzavart jogegyenlőséget helyreállítsa; mit pedig lehetetlen úgy eszközölni, hogy az a' jogsértőnek örömet és kedves érzéseket okozzon.

Benne foglaltatik továbbá a' meghatározásban a' büntetés alanya, mi egyedül a' bűnös személy lehet. Ez felteszi, hogy a' büntetést megelőzi a' bepanaszolt tettetnek szoros megvizsgálása, a' bevádoltnak tökéletes kihallgatása, 's lehető ártatlansága felvilágosítására nyújtott teljes szabadság; felteszi azt is, hogy a' büntetés a' vétkes személyén túl ne terjesztessék, mint a' régi véres törvényhozásoknál történt, melyek a' vad boszükiváratnak egész családokat feláldoztak. Mindezeket nemcsak lehetővé teszi, sőt elő is segíti az, hogy a' bevádolt nem a' sértett féltől várja az ítéletet, hanem egy harmadiktól, tudnillik a' bírótól, kit arra rendelt a' társaság, hogy minden személyes tekinteten felülemelkedve, 's illő végrehajtási hatalommal felruházva, úgy egyik, mint a' másik polgár jogai felett őrködjék.

A' meghatározás' harmadik részében, e' szavakban „a törvénynek megsértéseért“ kifejeztetett az, hogy a' büntetés' alapja a' törvénynek megsértése, vagyis a' bűn, melly helyen jó előre megjegyeztetik, hogy nem tekintve azon szoros különböztetésre, melly a' bűn (peccatum) és vétek 's vétség (crimen, delictum) között szokott tétetni; azok inkább erkölcsi, ezek inkább polgári értelemben vétetvén: mind ezen szavak egyvelgesen fognak e' munkában használtatni; azonban némi előszeretettel a' bűn nevezet iránt, mint a' mellyből a' büntetés, nyelvünk' philosophiai jeles tulajdonainak bizonyságaul, helyesen formáltatott. Azok között tudnillik, mellyeket maga a' természet szabados, és nem igazságtalan dolgoknak tanít lenni, van ez is, hogy a' ki rosztat tett, szenvedje a' rosztat, mit a' philosophusok legrégibb és rhadamantusi jognak neveznek, azon dicső királyról, kinek hajthatlan igazságszeretete a' régi világtól olly közméltánylást nyert, hogy költészetében a' holtak feletti bíráskodással tiszteltetnék meg. Ez okból határozta meg Grotius a' büntetés' általános jelentését ekképen: *Malum passionis, quod infligitur ob malum actionis* — a' büntetés a' cselekvésnek rosztatáért sújtó szenvedési roszt. ¹⁾

Ez okból mondotta Kant a' büntetést a' vétség' jogszerű következményének (*der rechtliche Effect einer Verschuldung ist die Strafe*)²⁾. Egyszerű az elv: a' bűnöst meg lehet büntetni, mert bűnt tett, az az, megbüntetése jogsértés nélkül megtörténhetik. Ezt adja vissza Plato' ama hírlelt mondása: sem istenek, sem emberek közül senki sem mondhatja, hogy az igazságtalanul cselekvőnek (a' bűnösnek) nem kell büntetést szenvedni; ide céloznak szent

¹⁾ Hug. Grotii de Jure Belli et Pacis Lib. II. Cap. XX.

²⁾ Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre, von Immanuel Kant. Königsberg, 1797. Einleitung S. XXIX.

Ágoston' ismeretes szavai is: *Omnis poena, si iusta est, peccati poena est.*

Kanttól fogva Hegelig így gondolkoznak kevés kivétellel minden jelesebb philosophusok; 's valóban úgy látszik, hogy a' kik ez értelmet elhagyták, az igaz ösvénytől is kisebb 's nagyobb mértékben eltávoztak. Azon számos elmélet, mellyek régibb 's újabb időkben felállítottak, vagy hamis, vagy némi megerősödése, legalább részbeni megállhatása végett, a' természeti 's általános büntetőjog' létezését kénytelen elismerni. Ezen különböző elméletek közül az ismeretesebbeket és némi divatba jötteket röviden megemlítem; őszintán megvallván, hogy annyi elmélet tömkelegében leginkább a' Rottecktől nyújtott fonalat ¹⁾ követni jobbnak tartottam, mint akár a' rendet, akár a' világos előadást mesterként eredetiségnek feláldozni ott, hol különben is mások' véleményei terjesztetnek elő.

A' polgári társaságban levő büntetőjog leginkább a' társaság' fő céljából, vagy az eredeti szerződésből hozatik le, vagy erre nem tekintve, az állítatik, hogy a' kinek valamely cél' kitűzésére joga van, arra is kell jogának lenni, hogy a' cél' kivitelére szükséges eszközökkel éljen. Úgyde tudnivaló, hogy a' polgári társaság büntető törvények és büntető bíróságok nélkül fel nem állhat: következésképen a' polgári társaság, mellynek létezési 's önfentartási jogát kétség alá nem vonhatni, mind a' büntetésseli fenyegetésre, mind a' büntetés' valóságos végrehajtására fel van hatalmazva.

De elhallgatván, hogy ezen elmélet, mellynek ismeretes védője Mirabeau ²⁾, Martin, és mások; nemcsak a társaságnak, hanem egyes személyeknek is büntető jogot tulajdonít, e' fölött az is bizonyos, hogy a' célérési jog nem foglal magában jogot, akármely szükséges

¹⁾ Rottecks Lehrbuch des Vernunftrechts, und der Staatswissenschaften etc. III. Band. Stuttgart, 1834.

²⁾ Système de la nature. Tom. I. XII.

eszközzeli élésre, s az önfentartási jog nem ad jogot másoknak megsértésére. Minden cél' elérésére csak jog-szerű eszközöket fordíthatni; de nincs olly cél' a' világon, következőleg az önfentartási sem, melly valakit jog-talanság' elkövetésére jogosíthatna.

A' hires „*fi nis sanctificat media*“ ürügye alatt így okoskodhatnék a' tolvaj: van jogom életem' fentartására, és így arra is, hogy lopjam eledeletem, 's a' társaság, midőn önfentartása' tekintetéből szükségesnek tartaná, a' cél'nak az ártatlan polgárt is feláldozhatná, mint Kajafás tanácsolta, midőn az ártatlannak talált Jézust a' nép' csendességeért halálra adta. Jobb, ugymond, egy embernek meghalni a' közösségért. Ján. XVIII. 14. De avvagy szabad-e azt tenni a' társaságnak? Ha nem teheti azt szabadon: ellenben a' halálra érdemes gonosztevőt minden aggodalom nélkül kivégezteti: ez által elismeri az általános büntető jogot, melly szerint előbb a' bevádolt tetteből származó jogvesztésnek kell nyilvánulni, mielőtt akár a' társaság, akár annak nevében megbízott büntető arról gondolkoznék, hogy mi cél'nak elérése végett akar büntetni? viszont a' vétkes sem tehet kérdést, hogy ez, vagy amaz rá kimondott büntetésnek mi cél'ja legyen.?

Inkább csudálatos voltaért, mint megczáfolás végett hozom fel Rousseau' állítását: Azon veszély' távoztatása végett, ugymond, hogy valami rabló vagy gyilkos áldozatjaivá ne legyünk, meg-egyezik az ember a' maga kivégeztetésében azon esetre, ha maga rablóvá, vagy gyilkossá lenne.“ Mert illy előleges egyes ajánlkozásra, 's mintegy különös szerződésre, a' polgárok' részéről semmi szükség nincsen, elegendő levén, ha az egész társaság a' büntető törvényben maga akaratját, melly az egyes tagokra nézve mindenkor szent, és kötelező, (vox populi, vox Dei) oda jelentette ki: mi elismerjük, hogy gyilkos jogszerűleg halált érdemel, s azt akarjuk, hogy azon bün-

tetés „előforduló esetben valósággal végrehajthassék. “Ezenkívül ama különös szerződés, ha egyéb büntetésekre nézve nem is, legalább a' halálbüntetésre nézve, erkölcsi és jogi tekintetben lehetetlen volna, következőleg kötelező erővel sem bírna. Mert a' maga' életéről senki sem mondhat le szerződés által, 's az illy ígérlet' elfogadása is semmitérő lenne. Ide járul, hogy ha képzelhető volna is illynemű szerződés: az legfeljebb a' hazapolgárokra alkalmaztathatnék, holott az idegenek is megbüntettetnek, ha más tartomány' határában vétkeznek.

Nem áll erősebb lábon a' javítás' elmélete. Mert ámbár a' bűnös' megjobbítása, mind emberi, mind előrelátási tekintetből, fölöttébb dicséretes cél; ámbár a' társaságnak fontos feladata, a' maga' büntető intézeteit úgy rendelni el, hogy azokból a' bűnös lehetőségig megjobbulva lépjen ki, mi által a' polgári társaság' legfőbb célja, t. i. a' közbátorság és jogállapot is jelesen elősegítetik: azért mégsem lehet a' javítás a' büntetésnek egyedüli célja, 's annál kevésbbé jogalapja. Kivevén ugyanis más' hatalma alatt levőket, például a' gyermekeket, kiket szüleik, azoknak önjavaért fenytnek; senkit sem lehet rosz tetteiből származott jogvesztés' esetén kívül arra erőtetni, hogy magát mások által javíttassa; a' vétkes pedig, mint vétkes, nem követelheti joggal, hogy valaki az ő javításával próbát tegyen; nem lehetvén neki egyéb kívánsága, mint ez, hogy a' rá szabott büntetési rosz, a' törvényileg feltűnő vétség' mértékét felül ne haladja. Midőn tehát a' polgári társaság a' bűnösök' javításán törekedik: azt egyedül a' közönség' érdekeiből teszi, mellyek között az emberiség' magas céljainak előmozdítása is kitűnő helyet foglal.

Sok követőt számít továbbá a' Grolmann és Tittmann által legalaposabban védett megelőzés' (praeventio) elmélete. Ennek lényege abban áll, hogy egyrészről a' bűnös, ki a' maga bűne miatt az általa ezentul is elkövetendő jogáértésekre nézve, alapos aggodalmat támasz-

tott, a' reá mért büntetés által, a' bűnismétléstől elrémí-
tessék, más részről pedig mindazok, kiknek jogsértésre
hajlandó rossz akaratjuktól tartani kell, a' büntető törvény,
's annak a' bűnösököni végrehajtása által gonosz céljaik-
nak létrehozásától eltartóztassanak. Mi ezen elmélet' első
részét illeti: igaz ugyan, hogy a' bűnös' irányában méltán
élünk ovószerekkel, 's némi elővigyázattal: de valamig
jogtalan tett által nem látjuk magunkat veszélyeztetve;
mindaddig ellene kényszerítést, következőleg büntetést
sem alkalmazhatunk. Mert ha a' büntetést egyedül a' meg-
előzésre alapítanók, abból az a' képtelenség következ-
nék, hogy nem lehetne ugyan valakit elkövetett bűneért
megbüntetni; meg lehetne ellenben büntetni olyanért, mit
nem követett még el, de elkövetésére hajlandónak látszik.

A' megelőzési elmélet' második pontja, pedig olly kö-
zel viszi azt a' mai napig némi elsőseget gyakorló eli-
jesztési elmélethez, hogy mind a' kettő együtt is meg-
bíráltathatik.

A' közelebb nevezett elijesztési elmélet szerint
azért büntetnek, és lehet büntetni, hogy egyfelől a' tör-
vényben megszabott büntetés' meggondolása, másfelől pe-
dig a' bíróilag kimondott és végrehajtott büntetés' példá-
ja mindeneket, kik talán vétkezési kísértetbe esnének,
a' büntől eltartóztasson. Plato is kitűzte ezen példaadási
célzt, de a' bűnös' javításával egybekötötte. Más görög
bölcseknél is előfordula a' *παράδειγμα*, valamint a' rómaiaknak
„*exemplum statuere*“ szólásmódja. Az újabb idők-
ben többen, különbféle formákban adák elő az eli-
jesztés', másként: lélektani kényszerítés' (psycholo-
gischer Zwang) elméletét, kiknek vezéreül Németor-
szágban Feuerbachot tekinthetni. Ha már ezen elmé-
letet figyelmesen megvizsgáljuk: észreveendjük, hogy ez
sem tökéletesebb a' többinél. Mert ha az elijesztés' cél-
ja magában is elegendő volna arra, hogy a' büntetésre
nézve jogcímül szolgáljon: akkor az ártatlant is, vagy
a' ki ellen csak félig-meddig bizonyítatott a' vád, meg le-

hetne büntetni, ha bűnös voltát elhírlélnék és számosabban hinnék, 's illy módon foganatos elrémitő példa adathatnék. E' mellett, minthogy annál több foganatjának kellene lenni az elrémitésnek, minél keményebb büntetések határozatnának: ezen ürügy alatt a' legvérengzőbb és emberiség ellen kiáltó büntetések nemcsak mentséget, hanem különösebb helyeslést is nyernének; 's minél nagyobb képtelenséget gondolni sem lehet, a' bűnös nem a' maga' bűnének mértéke szerint, sőt tulajdonképen nem is véghezvitt tetteért, hanem mások tekintetéből huzatnék büntetés alá, olykor kínhalálra is vitethetnék, melly eszmétől az emberi józan okosság visszaborzad. Hasztalanul vettetnék itt ellen a' polgári társaságnak abbeli fontos érdeke, sőt köteleztetése, hogy öntagjait a' bűnöktől elidegenítse; mert akármelly magos és szent czélt is egyedül jogszerű eszközökkel illő és szabad utólérni.¹⁾

¹⁾ Méltó itt emlékezetbe idézni Cicero' nyomos szavait, De Off. I. 45. *Sunt quaedam, partim ita foeda, partim ita agitiosa, ut ea, ne conservandae quidem patriae causa, sapiens facturus sit. — Haec non suscipiet reipublicae causa: ne res quidem publica pro se suscipi volet. Sed hoc commodius se res habet, quod non potest accidere tempus, ut intersit reipublicae, quidquam illorum facere sapientem.*

Nevezetes példát hozott fel erre ugyan ő, De Off. III. 11. mi mind [az igazságszerető Aristidesnek, mind az egész athenaei népnek erkölcsi nagyságát örökíti. „Themistocles, ugymond,—post victoriam ejus belli, quod cum Persis fuit, dixit in concione, se habere consilium reipublicae salutare, sed id sciri, opus non esse. Postulavit, ut aliquem populus daret, quocum communicaret. Datus est Aristides. Huic ille, classem Lacedaemoniorum, quae subducta esset ad Gytheum, clam incendi posse, quo facto frangi Lacedaemoniorum opus necesse esset. Quod Aristides cum audisset: in concionem magna exspectatione venit: dixitque, Perutile esse consilium, quod Themistocles afferret; sed minime honestum. Itaque Athenienses quod honestum non esset, id ne utile quidem putaverunt: totamque eam rem, quam ne audierant quidem, auctore Aristide repudiaverunt.“

A' lélektani kényszerítés' elméletének csak folytatása azon tudomány, hogy az elrémítés' jogából folyó büntetésseli megfenyegetés, a' büntetés' végrehajtására is teljes erejű jogalapot szolgáltat. Az okoskodás így megyen: a' megfenyegetés összefér minden ember' jogszerű szabadságával, mert semmi erőszakot nem tesz senkin is, hanem a' cselekvést vagy elmulasztást, kinek kinek szabad választására hagyja. Mire nézve az illy fenyegetés megtörténhetik, sőt szükségképen meg is kell történnie, mindenneknek bátorsága' tekintetéből. De akkor aztán foganatot is kell szerezni a' fenyegetésnek, mielőtt olyas eset fordul elő; mert máskép hatását elvesztené. E' szerint mintegy szerződés mellett, önként vállalná magára a' büntetést, ki a' fenyegetőzésre nem hallgatott; mi ha kisebb nemű vétségek pénzbeli bírságára nézve némileg elfogadhatónak látszanék is; de valóban szigorúbb büntetések' eseteire nem alkalmazható. Mert a' törvényt áthágó, kénytelen ugyan szenvedni a' kimondott büntetést, melyet magáról el nem fordíthat: de azért nem nyugszik meg benne, hanem, ha vagy magában véve jogszerű tette szabotott a' büntetés, vagy a' bűnnel helytelen arányban áll, annak ellene mond.

A' fenyegetésre épült ezen tannál veszedelmesebbet, 's melly a' zsarnokság iszonyait erőbben gyámolítaná, gondolni sem lehet. Mert ha nem a' tett' jogtalan volta, hanem annak fenyegetéssel egybekötött tilalma tétetik a' büntetés' alapjául: akkor az első keresztények üldöztetései, a' hugonották' kiirtása, 's a' karóra függesztett süveg előtt főhajtást kívánó Gesler' istentelen sarczai, az előrebocsátott fenyegetőzés és tilalom miatt, törvényes és igazságos szint öltendenek magukra; akkor a' hatalomnak nem tetsző, legártatlanabb és erényesebb tetteket is a' kemény tiltó törvény által legsúlyosabb bűnökké bélyegezhetni.

Nem kevésbbé látszanak tévelyegni azon jogtudósok, kik azért engedik meg a' büntetést, hogy így a' bűn által

okozott kár helyrehozattassék. Ezek közül is némely-
lyek az anyagi kárt, mellynek megtérítése a' polgá-
ri jog' körébe tartoznék, az értelmi vagy szellemi
(intellectualis) kártól megkülönböztetvén: ez utolsót ki-
vánják büntetőjog szerint visszapótoltatni. A' szellemi kár-
nak hét neme, 's ugyanannyi orvoslási módja és célja
számítatik, úgymint 1) 'a bűnösnek erkölcsi jobbítása,
2) ugyanannak political jobbítása, 3) 'a polgártársak' ő
irántai becsülésének és bizodalmanak helyreállítása, 4) a'
jogszerű akaratelhatározásnak általjában a' polgárok kö-
zött, 5) a' megsértett fél' becsületének, 6) a' sértett fél' jog-
szerű akaratelhatározásának helyreállítása, végre 7) a' pol-
gári társaságnak az egészen elromolható, vagy elromlott
tagtöli megtisztítása. A' hány pont: mind meg annyi nehéz-
ség alá eső. Mert mi a' két első pontot illeti: a' bűnösnek
erkölcsi, vagy political romlottsága nem az ő bűnéből
eredő kár: hanem megfordítva, inkább a' bűnt lehet a' bű-
nös' romlottságából származtatni. Azt sem lehet felvenni,
mi módon állítatik helyre büntetés által a' bűnösnek má-
sok előtti becsülete? Mert ha a' büntetés becsületvesztés-
sel nem sulyosítatik is: mégis gyalázat szokott hozzá
ragadni a' közvéleményben. Továbbá bizonyos, hogy a' pol-
gárok jogszerű akaratjára nem a' bűn hat károsan, melly
utálatot gerjeszt, hanem a' bűnnek büntetlenül maradása.
Mire nézve itt sem helyrehozandó, hanem inkább eltávozt-
tatandó kár jöhet említésbe. Azonban ki tudná a' fogana-
tot mértékre venni: 's ha tudná, avagy lehetne-e a' bűnös'
büntetését a' mások' alanyi fogékonyságától igazságosan
felfüggeszteni? Mit mondjak a' megsértett fél' becsülete', és
jogszerű akaratja' visszahozásáról? Már annál fonákabb
gondolat sem volna, hogy az ember a' más által rajta el-
követett bűn miatt elveszesse becsületét, és a' büntetés ál-
tal nyerje azt vissza. Hát azt hogy lehetne jól elrende-
zett, 's jelesen büntető hatalommal is bíró társaságban a'
sértett félről feltenni, hogy jogszerű akaratja a' rajta esett
sérelem miatt megváltozzék. Végre a 7-dik pontot ille-

tőleg, elvonván most egyebekről figyelmünket, kérdem: mik ár hozatik helyre a' bűnös személy' kivégeztetésével?

De mind'ezeknél fontosabb 's az egész elméletet meggyengítő nehézség az, hogy a' büntető törvényhozásnál nemcsak a' szellemi, hanem egyszersmind az anyagi kár is tekintetbe jő, még pedig másként, mint a' polgári jog' körében. Mert itt a' csupa gondatlanságból eredt kár' szerzőjét is, teljes kárpotlásra szoríthatni: a büntető törvény előtt pedig, az egyes polgárnak, vagy az egész társaságnak okozott kár' mennyisége, a' rossz akaratnak, a' jogsértő indulatnak, 's következésképen a' büntetésnek is mértékeül szolgál.

Az előszámlált elméletek közül, mint látók, egyik sem tökéletes ugyan: azonban a' körültekintő forgolódo tudósok fáradozása mégsem ment füstbe az emberiségre nézve. Mert tagadhatatlan dolog, hogy mint a' villámok tisztítják a' levegőt: úgy a' különféle elméletek fölötti tudományos vitatkozások, a' mintegy félszázad óta, majd minden mivelte nemzetek' szükségévé vált, új büntető törvényhozásra fölöttébb jótékonyan hatottak; a' mennyiben sok olly hiba, mit, mint egyik vagy másik iskola' sajátosságát, az ellenkező iskola' tanítványai ostromoltak, gondosan eltávolítatott; 's így a' gyakorlati elv lön a' többek felett uralkodóvá, melly a' büntetési jog' lehozásával nem bibelődven, ezen múlhatlan szükségü jogot, mint a' status' törvény-parancsoló kívánatát, előre fölteszi. Így a' würtembergi, a' baadeni 's magyarországi büntető-törvénykönyvi új javaslatokban, mind a' bűnös' javítása, mind a' mások' elijesztése, tétetnek ki a' büntetés' céljául; a' bádeniben ugyan azon fontos járulékkal, hogy mind a' javítás, mind az elijesztés igazságos, vagyis az igazság és büntetési okosság által szükségesnek talált büntetések által történjék. A' szászországi törvényjavaslat pedig a' büntetés' céljára kiterjeszkedést általában szükségtelennek állítja: „A' vizsgálat, úgymond, megmutatná, hogy sem a' megtorlás', sem az elijesztés', sem a' javítás' elmélete, ma-

gában véve egyedül nem ad okszerű (rationalis) alapot a' büntető törvényeknek: hanem a' törvényhozásnak minden igyekezetét oda kell fordítani, hogy a' nevezett elméletek' mindegyikéből a' helyest, és gyakorlatilag alkalmazhatót egyes határozatai által életbe léptesse. Maga a' louisianiai remek büntető-törvény is gyakorlati elven alapúl.

De az újabb törvényhozások' eme módja, melyet a' tudományos rendszerek' ingatagsága tett némileg szükségesé, el ne csüggyesse a' bölcseket és jogtudósokat, hanem inkább arra ösztönözze, hogy a' büntető jogban, a' törvénytudomány' ezen kitkit egyénileg érdeklő ágában, a' tudományok' haladásával 's a' jelen kör' kívánatival mindinkább egybehangzó rendszer' alapítására törekedjenek; melly által az iskola' tanítmánya a' közélettel szorosabb viszonyba hozassék. Ha a' törvénytudósok között mindinkább erősödő közvéleményből szabad itélni: úgy alkalmasint a' szellemi értelemben vett, vagyis a' büntetést a' bűnnel képes arányba hozó, 's valamint a' vad előkor' boszszuállási jellemét, úgy az anyagi viszonzás' (talio) szörnyeit kizáró megtorlás', vagy más nevezettel igazság' rendszere, mellynek kitűnő védője Mittermaier — fog a' többiek fölött győzedelmeskedni; a' honnan én is, a' büntetés' értelmének meghatározásában ez, engemet leginkább kielégítő rendszerre figyelmeztem.¹⁾

Reményemen túl terjedt a' taglalat' ezen harmadik része: mit azonban részint a' tárgy' fontossága, részint az mentend ki, hogy későbbi unalmas ismétléseket tőlem telhetőleg távoztatni kívántam. Lássuk már az értelmezés' utolsó tagját, melly a' büntetésnek törvény általi megszabását és végrehajtását tárgyalja.

¹⁾ A' büntetőjogi különbféle elméleteket tudósan fejtegeti breslaui prof. A begg, „Die verschiedenen Strafrechtstheorien in ihrem Verhältnisse zu einander, und zu dem positiven Rechte, und dessen Geschichte. Neustadt a. d. O. 1835“ című könyvében.

Minthogy mindnyájan vétkezési hajlammal születünk, az levén közölünk legjobb, ki legkevesebb hibával küzd, (*vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est, Qui minimis urgetur. Hor. Sat. Lib. I. Sat. III.*) 's így senki sem kezkeskedhetik arról, hogy bármelly elővigyázata, bármelly erkölcsi műveltsége mellett is nem jó olly esetben, midőn mint bevádolt személy, ítélő törvényszék elibe állítatik: azért minden embernek mélyen érdekében fekszik, hogy cselekedetének bűnné bélyegezése, 's a' büntetés' melly mértékéveli illetetése ne bízassék egyedül a' bíró' belátására, kinek eljárása minden személyes és vagyonbeli bátorságot veszélyező önkénnyé, és szigorú igazságszeretete is boszuállássá könnyen elfajúlhatna. Szükség tehát a' bűnöket, azoknak a' terhelő és könnyítő körülményekhez képesti nagyságát, a' büntetésnek fokozatjait és végrehajtásuk' módját, a' helyesen képviselt polgári társaság' közakaratiából folyó törvényekben, lehető pontossággal meghatározni, 's a' bírót azoknak megtartására kötelezni. Sőt még itt sem lehet megállapodni. Szükség, hogy a' törvények is időről időre vizsgálat alá vetessenek, 's érett józan megfontolás után, a' nemzet' műveltségi haladásához alkalmaztassanak. Mert a' melly törvények a' népnek „a' büntetésre méltó“ iránt megváltozott gondolkozásával merőben ellenkeznek, vagy épen az előkor' vad érzéseit lehelik: ha végrehajtatnak, mindenekben vagy utálatot, vagy szánakozást gerjesztenek; ha pedig a' tanúk' és bírák' vonakodása miatt, mint egészen megavúltak, soha sem hajtatnak végre: akkor büntetlenségre és törvény iránti tiszteletlenségre vezetnek; mi a' polgári társaságot első alapjaiban megrendíti.

II. SZAKASZ.

A' büntetés' célja.

Miután azon egyetlenegy és mulhatlan feltétel, melly alatt a' büntetés helyet találhat, vagyis a' büntetés' jog-alapja, a' bűnös cselekedetben állapítatott meg: szólanunk kell a' büntetés' céljáról, mellyet az okos törvényhozás' munkálatától külön nem választhatni. Mert az emberi okossággal, 's embernek ember iránti kötelességeivel is ellenkeznék, csupán azért büntetni valakit, hogy fájdalmat szenvedjen, mi legfeljebb his, a' megsértett fél' haragját enyhíthetné: hanem tekinteni kell arra is, hogy haszna legyen a' büntetésnek. Így vélekedett Plato, Gorgiasában, hogy azok, kik másokat halállal, száműzéssel, vagy birsággal büntetnek, ezt nem csupán azért tesszik, hogy büntessenek, hanem valami jónak elérése végett. (*ἐνεκα τῆ ἀγαθῆς*). Aristoteles is azt tanította, a' köztársaságról irt könyvének XIII-dik fejezetében, hogy némellyek magukbanvéve, mások ismét valamelly szükség miatt tisztességesek, 's ez utóbbiak' példájaul a' mások' megbüntetését hozza fel. Seneca is, (Libri II De Ira, Cap. XXXII.) ezt mondja a' bosszúkivánatról: „Non quia dulce sit vindicare, sed quasi utile.“ Egyébiránt sem tagadhatni a' hasznosnak és igazságosnak egymással nagy atyafiságát. Mert hiszen mit parancsol az igazság? ne sérts meg senkit, vagy ne tégy kárt senkinek; valamint felebarátunknak is

azt mondja, hogy nekünk kárt ne okozzon. Mellyre nézve igazságtalan az, mi a' hasznát akadályozza: ellenben igazságos az, mi mások' hasznával nem ellenkezik, vagy éppen elő is mozdítja azt. És avvagy a' jótékonyság' erénye nem abban áll-e, hogy felebarátinknak használjunk? 's mi a' bátor elszántság' szülője, hanemha azon nemes gondolat, hogy általa embertársainknak hasznos szolgálatot tehetünk? Azért mondá Horatius, hogy „a' haszon csaknem szülője az igazságnak és egyenességnek.“ (utilitas justi prope mater, et aequi. Satyr. Lib. I. Sat. III.) Mellyeknek méltánylása mind azon bölcsesket, kik a' büntetésre nézve egyedül a' szoros igazságot keresik, mind azokat, kik főképen a' haszonra tekintenek, 's újabb időkben utilistáknak nevezettek, egymással szépen összehékelthetők.

Mi legyen már a' büntetés' célja? abban sem a' régi, sem az új világ' tudásai nem tudtak tökéletesen meg egyezni. Mert már a' Plato által felállított, 's oda feljebb érintett két célhoz, t. i. a' javításhoz és példaadáshoz, kapcsolak némelyek a' harmadikat, vagyis a' τιμωρία-t, mellyet az alexandriai Kelemen úgy magyarázott, hogy az a' rosznak azon viszonzása, melly a' büntetést kérőnek hasznára vitetik, egy szóval: elégtétel. Aristoteles, a' példaadás' elhagyásával, a' más két célt elegendőnek tartotta. De úgy látszik, legközségesebb vélemény volt, melly mind a' hármat egybekötötte: Puniendis peccatis tres esse debere causas, existimatum est. Una est, quae νῦθεσις, vel κολασις, vel παραινεσις (intés, büntetés, serkentés) dicitur; altera est, quam τιμωριαν, (megboszulás, büntetés) appellant; tertia, quae παραδειγμα (példa, példaadás) a Graecis appellatur. (Gell. Noct. Att. VI. 14.)

Hugo Grotius, oda feljebb idézett híres munkájában (Lib. II. Cap. IV.) e' régi tant jelesen fejtegeti; azt állítván, hogy szerinte, 1.) annak haszna vétetetik figyelembe, ki vétkezett, 2.) annak, ki megbántatott a' véték-

kel, 3.) minden egyéb embernek, vagyis, az egész társaságnak.

A' bűnös' haszna abban áll, hogy jobbulására szolgáljon a' büntetés, mi leghelyesebben az által történik, ha a' bűnnek vonzó gyönyörűsége 's édessége a' rá következő fájdalom által elvétetik. Innen a' bűnös' javítására számított *ῥάδιαια*-t (intés, dorgálás, fenytetés) Plutarchus *ἱατρικα ψυχῆς*, azaz lélekorvoslónak is nevezte. Továbbá:

A' sérelmes' haszna abban forog, hogy a' rajta esett bántalmat se attól, ki megsértette, se másoktól többé ne szenvedje. Hogy a' sértőtől ne szenvedjen több gonoszt: ez háromféleképen történhetik, t. i. vagy úgy, hogy a' bűnös elvesztetik; vagy úgy, hogy nem ártható állapotba tétetik, vagy végre úgy, hogy maga' kárán tanítatik meg a' vétket elhagyni, mi a' feljebb előadott jobbulással van egybekötve. Hogy mástól se szenvedjen sérelmet; arra nézve nyilvános, és mindenektől látható büntetés kívántatik. Ez a' *τιμωρία*, azaz a' sértőnek ótalmára szolgáló megboszlás. Végre:

Minden egyéb embernek is, épen azon módon hajt hasznát a' büntetés, mint a' megbántott személynek. Mert vagy oda intéztetik a' büntetés, hogy a' ki egy embert megsértett, másokat meg ne sérthessen, mi a' bűnösnek vagy elvesztése, vagy gyengítése és nem ártható állapotba tétele, vagy megjobbítása által történik; vagy oda céloz a' büntetés, hogy mások is tanulják meg a' példából, másokat nem háborgatni jogaikban, mivel egyébként a' bűn' büntetlenül maradása másokat is hasonló vakmerőségre bátoríthatna.

Azon elveket, melyeket Grotius fentírt módon összefoglalva, tett a' büntetés' céljáróli elmélete' alapjaul, a' későbbi jogtudósok szétszaggatták, 's egy elvre kívánván elméletöket építeni, némelyek, mint feljebb is láttuk, a' bűnnek megelőzését, mások az elrettentést, mások ismét a' javítást tevék kirekesztőleg a' büntetés' céljávé, sőt alapjávé is: de ezen rendszerek a' dolgot által-

jában ki nem merítik. Leghelyesebbnek és következetesebbnek látszik azon tanítmány, melly a' büntetésnek kettős, úgymint egy közelebb, és egy távolabb czélját állítja lenni.

Első rendű és közelebb czélja tudnillik, a' jogtörvény' szentségének külső ábrázolása. Ugyanis a' törvény belsőképen, vagy képzeletileg, valami szent, vagyis sérthetlen; de külsőleg, vagyis tetteleg, megsérthető. Ha már a' jogtalan tett meg nem büntettetnék; akkor büntetlenségénél fogva, a' jogszerű tettel egyenlőnek, valamint megtartása, vagy áthágása egyremenőnek, 's kinekkinék tetszésétől függőnek látszanék. Ez által a' törvény egészen elvesztené az érzéki okos valóságok előtti minden tekintetét, 's különösen azokra hatását, kiket érzékiségük jogtalan tettekre szokott ösztönözni. Mirenézve a' józan okosság megkívánja, hogy a' jogtalan tettet büntetés kövesse: mert ez az egy mód van arra, hogy a' törvény' sérthetlensége külsőképen is nyilváníttassék, 's ez által még azok is, kiket azelőtt a' törvény' belső szentsége a' jogtalan tételtől el nem tartóztatott, mások' jogainak jövőbeni tisztelgetben tartására indíttassanak. Ekképen a' büntetés a' jog' és jogszerű rend' biztosítékává is válik, mellynek valószínűsítésére a' polgári társaságok összeállottak. „Hanc ob causam maxime (így szól Cicero De off. II. 21.) ut sua tenerent, republicae civitatesque constitutae sunt. Nam etsi duce natura congregabantur homines: tamen spe custodiae rerum suarum, urbium praesidia quaerebant“. Ezen jogbiztosítás tehát második és távolabb czélja a' büntetésnek, mint olly kényszerítő eszköznek, melly előbbi jogsértő tettekre vonatkozólag, azért gyakoroltatik, hogy hasonló tetteknek jövőbeni előfordulása akadályoztassék. E' végett ia' jogsértőnek, részint vétkes hajlandósága, részint pedig vétkezési tehetsége ellen szükség dolgozni, olly móddal, hogy a' büntetés azokat vagy feltartóztassa, vagy végképen eltörölje.

A' vétkes hajlandóság az által tartóztatik fel, ha az-
olly személyt, ki mások' jogainak megsértését magában
föltette, a' törvényben megszabott büntetésnek meggon-
dolása a' sértés' végbevételétől elvonja. Ezt hívják ijesz-
tésnek; mert a' büntetéstől félelem a' jogsértésre haj-
landó személyt attól elidegeníti, a' vétkes indulatot
egy másik, úgymint a' büntetéstől, mint természetű rosz-
tól irtózó indulat által zabolázzván.

Eltöröltetik pedig a' vétkes hajlandóság az által, ha
a' jogsértésekre azelőtt hajlandó személy, az illy tettek'
büntetésre méltó voltának meggondolása, 's káros követ-
kezéseinek érzése által, a' jog iránti tiszteletre felindí-
tatván, többé senkit sem kíván megsérteni, vagyis, ha
nem erkölcsileg, de legalább külsőképen megjobbúl. To-
vábbá

A' vétkezési tehetség feltartóztatik akkor, midőn va-
lamelly személynek külső szabadsága úgy megszorítatik,
hogy mások' jogait egy könnyen meg ne sérthesse; példa-
ul, midőn valaki kemény fogságba és őrizet alá vettetik.
De a' legkeményebb megszorítás sem képes a' vétkezé-
si tehetséget egészen megszüntetni. Mert a' megszorítás
még inkább szokta nevelni az emberben a' szabadság' ve-
leszületett szeretetét: mi ismét arra kiszti, hogy szabad-
ságát akármelly' úton és módokon visszaszerezni igye-
kezzék.

Eltöröltetik pedig a' vétkezési tehetség az által, ha
a' bűnös személy' élete vagy földi munkássága megszünte-
tik, egy szóval, a' bűnös megöletik. Ez az úgynevezett
halálbüntetés, melly mennyire állhasson meg a' józan okos-
ság', igazság', és emberiség' ítélőszéke előtt, utóbb egy
külön szakaszban fog, a' tárgy' fontosságához képest, meg-
vitattatni. ¹⁾

A' büntetés' céljáróli elmélkedés' berekesztéseül szol-
gáljon azon rövid megjegyzés, miképen köztapasztalás

¹⁾ Lásd ezekről bővebben: Wilh. Traugott Krugs System der
practischen Philosophie. I. Theil. Rechtslehre. 225 és több lap.

szerint a' törvényhozó inkább arról gondoskodik, hogy a' bűnökre szabott büntetés által az embereket a' bűntételtől elijessze: ellenben a' törvény' végrehajtója inkább arra fordítja figyelmét, hogy a' büntetés mind azokat, kik szenvedik, mind azokat, kik látják, javítsa, vagy legalább arra bírja, hogy a' törvénytelen cselekedetet, ha erkölcsi okból nem is, de hasznos elővigyázatból, eltávoztassák.

Már hogy mind a' törvényhozó minél egyetemibben érje el azon célt, melyet maga elibe tűzött, mind a' törvény' végrehajtói minél kevesebbszer kényszerítessenek a' törvény' szigorúságát polgártársaik ellen fordítani, mi emberileg gondolkozó birónak mindenkor kedvetlen foglalatossága: e' tekintetek feltétlenül megkívánják egy részről azt, hogy a' nemzetek' képviselői olly igazságos törvényeket igyekezzenek alkotni, melyeknek a' társaság' bármely osztályába tartozó polgár, ön érdeke miatt is, önként és kész szívvel engedelmeskedjék; más részről pedig azt, hogy a' törvényeket minden megértse, könnyen emlékezetében tarthassa, 's ekképen annak nem tudása, minek sérthetetlenül tartása a' büntetésnek legközelebb célja, valamint senkinek mentségül, úgy a' hatalmasoknak elnyomó eszközül ne szolgálhasson. Az elsőt a' törvénynek nemzeti nyelven iratása; a' másikat pedig ugyanannak világos, és rövid szerkezete eszközli. Amazt megengedte érnünk hazánkban a' gondviselés; e' másik kívánság is teljesülhet, ha a' hon' atyai a' régiség' ama két tisztes példáját, a' Mózes által kihirdetett parancsolat, 's a' római XII. táblát, nemes egyszerűségében utánozzák.

III. SZAKASZ.

A' büntetés' biztos elvei.

Montesquieu, a' törvények' szelleméről irt halhatatlan munkájában, a' büntetésekről értekezvén: négy tulajdonságot kívánt meg azokban, t. i. hogy

1. A' bün' természetéből merítessenek, (les peines soient tirées de la nature des crimes) vagyis a' bün és büntetés között némi hasonlatossági viszony létezzen.

2. Mérséklettek (moderées) legyenek; molly gondolatját a' nagy írónak tisztán felfogni nem lehet azért, mivel a' mérséklett és nem mérséklett büntetések között hasonlítás nem tétetett.

3. A' bünnel arányban legyenek (proportionelles au délit), mi a' büntetésnek inkább mennyiségére, mint minőségére tartozik. De az arány' megtartására nézve semmi útásítás nem adatott. Végre

4. Szemérmesek (pudiques) legyenek a' büntetések, vagyis az erkölcsiség' és illendőség' eszméit meg ne sértsék.

Inkább a' kifejezésekre, mint a' dologra nézve különbözik marquis Beccariának az újabb büntető törvényhozáásra legjótékonyabb befolyásu tanítása. Dei delitti et delle pene, (Venet. 1781.) mely csakhamar minden mívelt nemzet' nyelvére, 's nem régiben Császár Ferencz tudós hazánkfia által édes anyai nyelvünkre is lefordítatott. Ó négy fő tulajdonságot keres a' büntetésekben.

a. A' bűnnel hason szerűek legyenek (analógia) de miben álljon a' hason szerűség? kellőleg meg nem határozza.

b. Nyilvánosok, az az, példaadásra legyenek számítva.

c.) Sz el i d e k legyenek; mi homályos kifejezés ugyan, de a' szerzőnek a' büntetések' keménysége iránt tett éles észrevételeivel nem kevésbé világosítatik.

d.) A' büntetést a' bűnnel arányba kívánja hozatni.

Mind ezeknek járulékaul a' büntetés' kiszolgáltatását illetőleg azt ohajtja, hogy a' büntetések bizonyosak, a' bűnöst hirtelen érők, és kikerülhetlenek legyenek; melly három tulajdonság a' büntetések' sikeresítésére czéloz.

Már a' kereskedő angol nemzet' szellemét tudós munkáiba is átvivő Bentham Jeremiás a' büntetésekben kívántató tulajdonságokat tizenkettőre szaporította, melyeknek elősorolásában a' szerzőt követendem. ¹⁾

Az ő véleménye szerint a' büntetés által okozott rossz olly kiadás vagy költség, mellyet a' polgári társaság nyereség' tekintetéből tesz. Ezen nyereség a' bűnöknek megelőzése. E' munkálatban számítani kell a' nyereséget, ki kell abból húzni a' veszteséget, mellyből nyilván következik, hogy akár a' kiadás kevesítésék, akár a' nyereség szaporításék, mindkét esetben, kedvező súlyegyen' eszközése vétetik czélba. ²⁾

¹⁾ Theorie des peines et des récompenses. Extraits de manuscrits de Jérémie Bentham, par Et. Dumont. Bruxelles. 1840.

²⁾ „Le mal produit par les peines, est une dépense, que fait l'Etat en vûe d'un profit. Ce profit, c'est la prévention des crimes. Dans cette operation tout doit être calculé de gain, et de perte, et quand on évalue le gain, il faut soustraire la perte: d'où il résulte évidemment, que diminuer la dépense, ou augmenter le profit, c'est également tendre, à obtenir une balance favorable.“

A' kiadás kifejezés elfogadtatván: magától|jő a' gazdaság, gazdálkodás' kifejezése. A' büntetéseknek szelidségét, vagy keménységét szokták rendesen emlegetni, mi mindkettő részrehajló indulatra céloz: az pedig, mi szerint a' büntetés szelidnek neveztetik, valódi ellenmondást is foglal magában: ellenben mikor a' büntetést gazdaságosnak hívjuk, akkor a' számvetés' és okosság' nyelvén beszélünk.

Gazdaságosnak lehet továbbá nevezni a' büntetést, ha a' kívánt sikert lehető legkevesebb szenvedés' alkalmazásával eszközli; pazérnak nevezzük pedig, ha a' jónak értékét felülhaladó roszt okoz, vagy ha ugyanazon jót, csekélyebb büntetés' árán is megvehetnők. Ez valóságos pazérlás!

Szükség azt is megjegyezni, hogy a' büntetésnek két-féle, úgymint valódi, és tetsző értéke vagyon (valeur réelle, et valeur apparente). Valódi értéke alatt érti Bentham a' büntetésben foglalt egész roszt, mit a' bűnös érezne, ha a' büntetés rajta végrehajtatnék; tetsző értéke alatt pedig érti azon gyanítható roszt, mellynek képzelete, a' büntetésnek egyszerű leírása, vagy végrehajtásának látása által származnék az emberekben.

Mi teszi tehát a' kiadást? A' valódi büntetés. Mi gyakorol befolyást a' polgárok' magukviselésére? A' tetsző büntetés. A' valódi büntetés a' veszteség; a' tetsző büntetés szüli a' nyereséget.

Így levén a' dolog: kell-e valódi büntetésekkel élni? Kell igenis: főképen a' példaadásért; mert ha nem valódi a' büntetés, külsőképen sem lesz tetsző. Pedig a' tetszőség (apparence) a' fő dolog, 's minden olly büntetés, melly e' nélkül szűkölködik, csupa kárba megyen. Szükség tehát, hogy a' valódi rossz, lehetőségig minél kisebb; a' tetsző pedig minél nagyobb legyen. Ha valamelly ember' arczképének felakasztása szinte ugy elrettentene másokat: bolondság, vagy kegyetlenség volna, magát az embert felakasztani.

A' Lloyd's Evening Post' 1776-ki folyamában hirdettetett, hogy a' Jó-remény' fokánál egy hollandi tiszt megölt egy hottentotát. Az egész nép feldühödven ezen eseten, szükség volt jó móddal megengesztelni. Mit tettek hát a' hollandiak? A' bűnöst megkötözve elővitették, czifra rendtartással halálra ítélték, 's egy jó pohár égett bor' kiürítésére kényszerítették. A' bűnös ügyesen játszva szerepét, holtnak tetteti magát, lerogyik 's egyet se moccan. Akkor a' baráti köpönyeggel betérítették, és tovább vitték. A' jámbor hottentoták tökéletesen megelégedtek a' büntetéssel!

Az előadattokról bővebben is értekezvén Bentham, átmegy a' büntetés' mértékére, hogy a' bűn és büntetés között tartandó arányt megérteni lehessen.

A' büntetéseknek, úgy mond, van minimumjok, van maximumjok. Több ok javálja, hogy ezen se innen ne maradjanak, se túl ne menjenek, 's a' kérdés' mindkét oldala egyenlő figyelmet érdemel. Következnek a' szabályok.

Első szabály. A' büntetéssel járó rossz nagyobb legyen a' bűn' hasznánál, melly haszon alatt nem csak a' pénzbeli, hanem a' bűn' indító okául szolgáló akármely valódi vagy tetsző hasznot kell érteni.

A' haszon azon erő, melly az embert a' bűnre indítja, 's a' büntetés, a' büntőli elidegenítésére fordított erő. Ha az első erő nagyobb: akkor ismét elkövetetik a' bűn, ha a' második erő nagyobb: akkor nem jó elő többé a' bűn. Ha tehát valaki a' bűnből vett hasznot a' büntetésből származó rosznál nagyobbban találja: ismét meg ismét visszaesik a' bűnbe tartózkodás nélkül. Ekkor a' büntetés sem a' szenvedőnek elijesztésére, sem másoknak nem szolgál példaul.

Ezen szabály ellen vétettek az angolszász törvények, mellyek árát szabván az ember' életének, a' paraszt ember' meggyilkolásáért 200 sillinget, a' nemeséért 6 annyt, a'

királyéért pedig 38 annyt fizettettek. Mert igen sok esetben semminek sem tetszhetett a' büntetés, a' bün' hasznával összehasonlítva.

Szinte olly hibába esnek az emberek, midőn olly büntetést szabnak, melly csak bizonyos mértékig mehet, a' bün' haszna pedig jóval túl mehet rajta.

Második szabály. Midőn ollynemű a' tett, hogy méltán következtetést húzhatni belőle, miképen a' bün a' cselekvőnek szokásává vált, akkor nagyobb és keményebb lehet a' büntetés, mint nemcsak a' fenforgó bűnnek, hanem minden hasonló bűnnek haszna, melyekről fel lehet tenni, hogy ugyanazon bűnös által büntetlenül követettek el.

Bár millyen szigorú legyen is ezen hozzávetési számítás: azt hiszi Bentham, hogy bizonyos esetekben, például csalárdsági, hamis font- és mértéktartási, álpénzverési vétségekben elkerülhetlen.

Harmadik szabály. A' büntetésnek annyira felül kell múlni a' bünből származó nyereséget, hogy kipótolja a' büntetés' azon hiányát, miszerint gyakran sokáig, gyakran pedig örökre is elmarad.

A' bűnnek haszna közönségesen bizonyosabb 's közvetlenebb szokott lenni, mint megbüntetése; jelen a' kísértet, 's távol a' büntetés; 's épen azért a' büntetlenség is ösztönt ad a' vétkezőnek.

Innen, minél bizonyosabbá 's közvetlenebbé lehet tenni a' büntetést: annál lejjebb szállíthatni nagyságát.

Negyedik szabály. Ha két, vagy több bűn van kapcsolatban: a' kártékonyabb bűn keményebb büntetés alá vettessék, hogy a' bűnös a' kisebb bűn' elkövetésénél megállapodjék.

A' példa világosít. Valamelly házba becsúszó tolvajok különbféle módon vihetik végbe a' tolvajságot: csupán orozhatnak is, de személyes bántalmakkal, gyilkossággal, gyújtással is tétezhetik a' gonosztságot. Már ha az egyszerű lopás csak úgy büntetetik, mint a' lopás, és

gyilkosság együttvéve: akkor a' tolvajnak buzdítás adatik a' gyilkosságra; mert meggyilkolván a' gazdát, a' lopást is mind könnyebben, mind bátrabban végbeviheti.

Meg kell vallani, hogy e' szabály szélszerűbb, mint Montesquieunak ama tanácsa, hogy midőn nincs különbség a' büntetésben, a' kegyelemnyerés' reménye tegye a' különbséget. Angliában, úgymond, nem igen gyilkolnak, mert a' tolvajok reménylhetik a' gyarmatokba költöztetésüket, de nem reménylhetik a' gyilkosok. ¹⁾ Jobb ugyan is a' törvény' hijányait megorvosolni, mint az önkénynek helyet engedni.

Ötödik szabály. Minél károsabb valamelly bűn, annál nagyobb büntetést szabhatni rá, megelőzés' tekintetéből.

Úgy látszik, mindig is igyekeztek a' törvényhozók ezen szabályt követni, 's ha még sem követték, abban kell okát keresni, hogy a' bűn' nagysága felőli vélemények időről időre változtak.

Hatodik szabály. Nem lehet ugyanazon bűnért minden embert egyenlően büntetni: hanem szükség az érzékenységre befolyással bíró körülményekre is figyelmezn.

Mert ugyanazon névszerinti büntetés, az egyének különbségéhez képest, más büntetéssé lesz a' valóságban. Bizonyos pénzbeli bírság, mellyet a' dús gazda fel sem vesz, a' szegény embernek végromlását okozhatja. Bizonyos gyalázattal járó büntetés, melly az alsóbb osztálynál alig vétetnék észre, felsőbb polgári helyzetű ember' becsületét örökre elrontaná. Mirenézve a' törvényhozó bölcsességére tartozik, ez vagy amaz büntetésnek a' korhoz, nemhez, 's állapothoz képesti módosítását előre elrendelni, 's minthogy könnyebb észrevenni a' büntetésben a' kevésségnek, mint a' soknak határát, egyszersmind a' büntetésnek is felső mértékét meghatározni. ²⁾

¹⁾ Esprit des Loix. Liv. VI. Chap. XVI.

²⁾ Lásd a' nevezett Théorie des peines, et des récompenses, 1-ső Kötet 24—40 lapjait.

- Illy bevezetés után bocsátkozik Bentham a' büntetések' czélszerű minőségeinek előadásába.

1-ső az oszthatóság. (Divisibilité)

Lehessen a' büntetést akár terjedtségére (intensité) akár tartósságára nézve, kisebbre 's nagyobbra szagztatni. Mert az oszthatatlan büntetés a' bűn' különböző fokozatinak meg nem felelhet, hanem vagy tulság vagy hiány leszen a' hibája: 's az első esetben fölöttébb pazer, másokban pedig sikeresetlen leend.

A' testi éles fájdalmakat nagyon fel lehet osztani terjedtségök', de sokkal kevésbbé tartósságuk' tekintetében; 's a' kényszerített munkáról is igen azt lehet mondani.

Az időhöz mért büntetéseket, millyen a' száműzés és fogság, tartósságukra nézve pontosan lehet felosztani: de terjedtségükre nézve különbözhetnek. Mert szigorúbb a' Sibiériába, mint más szelídebb éghajlat alá küldetés: 's keményebb egyik, mint a' másik fogság.

2-ik minőség a' bizonyosság, és egyenlőség. (Certitude, — Égalité.)

Itt a' bizonyosságon nem azt érti Bentham, mit Beccaria, és más tudósok, t. i. hogy okvetlenül végrehajtások: hanem azt, hogy a' ki büntettetik, érezze is annak súlyát. Illy értelemben, bizonytalan büntetés a' száműzés; mert nehezen eshetik magasabb helyzetű, vagyonos és hazájukhoz ragaszkodó embereknek; ellenben tűrhető, sőt kívánatos lehet olly emberek előtt, kik semmi nagyobb érdek által nem kötvék a' hazához, vagy épen polgártársaik előtt minden becsületöket elvesztették, 's azt másutt inkább visszanyerhetni reménylik. Illy értelemben bizonytalan amaz angol törvény, melly szerint több rendű bűnök az özszes ingó vagyonok elkobzásával büntettetnek; a' fekvő javak meghagyatván: miből a' következik, hogy a' ki csupán az elsőbb nemű javakkal bir, végromlásra jut, a' másodnemű javak' tulajdonosa pedig majd semmit sem vesz.

E' bizonytalanság' távoztatása végett különböző két büntetést lehet szabni, mellyek közül egyik a' másikat pótolja, vagy kiegyenlitse; például a' ki fizetni nem tud, szenvedjen testi büntetést.

A' melly büntetés bizonytalan, az nem is egyenlő. Mert a' tökéletes bizonyosság tökéletes egyenlőséget, vagyis azt teszi fel, hogy a' kik csak büntetés alá vettetnek, mindnyájan egy mértékben szenvednek miatta; mit az embereknek a' különböző kortól, nemtől, társasági helyzetétől, és állapottól függő érzékenységénél fogva, lehetetlen ugyan elérni; szükséges mindazáltal minden nyilvánvalóság és botránkoztató egyenetlenséget lehetőségig eltávolítani.

3-ik minőség a' megmérhetőség (commensurabilité).

Ez azt teszi, hogy a' büntetéseket egymással összehasonlítani, 's különböző fokozataikat megmérni lehessen. Használván a' feljebbi példát: ha mind a' csupa lopást, mind a' vérengzéssel, vagy gyilkossággal egybekötött lopást egyaránt halállal büntetik: ezen büntetés nem lesz megmérhető, 's a' vétkezőre hagyandja azon bűnnek választását, melly neki legkönnyebbnek, 's legkevesebb veszélylyel végbevihetőnek látszik.

4-ik minőség a' hasonyszerűség (analogie).

A' büntetés inkább megragad az emlékezetben, és elevenebben képzelteni magát, ha valami jelentő hasonlósága van elkövetett bűnnel. E' tekintetből a' viszonzás (talio) „szemért szemet; fogért fogat“ 'stb egy a' maga nemében; mert az egybefüggést legeggyűbb eleme is könnyen és egyszerre áttallátja: de egy az, hogy vagy természeti, vagy jogi akadályoknál fogva fölöttébb ritkán gyakorolható, más az, hogy nem is gazdaságos büntetés.

5-ik minőség a' példásság (exemplarité).

Példás a' büntetés akkor, midőn a' tetsző büntetés az igazihoz nagy arányban van; mert az igazi büntetés tetszőség nélkül elijeszíthetné, vagy megjavíthatná ugyan

magát a' bűnöst, de semmi hasznát sem hajtana a' közönségnek. De a' példaadás' célját sem kell igen messzire űzni; mert akkor a' büntetés, igen szigorú külszíne miatt, népszerűtlenné 's gyűlöletessé válhatnék.

6-ik minősége a' büntetésnek, hogy gazdaságos legyen (Économie) azaz, a' szigoruságnak olly mértékét használja, mennyi a' cél' elérésére szükséges. Valami ezen szükségesen felül van; az nem csak fölösleges rossz, hanem még sok olly fonáksgot is okoz, mi a' büntetést megerősítené.

Legnagyobb mértékben gazdaságosok a' pénzbeli büntetések; mert a' fizetőtől érzett egész rossz a' pénz' feltevőjének hasznára fordul.

Ellenben minden gazdasági tekintettel összszeűtköznek a' hajdanában több bűnre nézve gyakorlott tagcsontkítások. Mert a' bűnösök a' munkára alkalmatlanokká tétetvén, vagy a' társaság' köz költségén kell őket táplálni vagy alamizsnára szorulnak, mi ismét a' társaság' legerényesebb osztályát terheli.

7-ik minőség a' megbocsáthatóság (remissibilité) melly alatt az értetik, hogy noha a' büntetést multa nézve megbocsátani vagyis arról, ki azt elszenvedte, levenni nem lehet: de legalább mihelyt valakinek ártatlansága világosságra jő, lehetőségig kárpótlást nyerjen, 's ha előbbi állapotjába nem tétethetik is vissza, de legalább állapotának javítására segéd kezek nyujtassanak.

8-ik minősége a' büntetésnek, hogy az ártó tehetőségét elnyomja. A' börtön csak felfüggeszti ezt egy darab ideig; a' tagcsontkítások csaknem tönkre tehetik; a' halál pedig megsemmisíti; de ez utolsó eszközt csak rendkívüli körülmények közt, például polgári háboru' idején alkalmazhatni.

Vannak olly esetek is, midőn az ártó tehetőség' elnyomása a' büntetésnek nagyobb meggazdálkodásával vitethetik végbe, például, ha a' bűn hatalommal visszaélésben

vagy hűségtelen hivatalviselésben áll, le kell tenni a' bűnöst és hivatalától 's méltóságától megfosztani.

9-er. Megkivántatik a' büntetésben, hogy erkölcsi javítást eszközöljön. Hátráltatják e' szent czélt az olly börtönök, mellyekben a' foglyok, életidőre 's a' gonoszság' fokozatára nem tekintve, együve záratnak; hol a' vétkek' nagyobb részét szülő heverésrei hajlandóság czélszerű húzamos munka által nem gyengítetik, hol nem nyújtatik mód arra, hogy a' bűnös magába szállhasson. Illy börtönök nem hogy megfelelnek rendeltetésüknek, hanem inkább a' bűn' valóságos iskolái, mellyekből nem jobb emberek, hanem többnyire megátalkodott gonosztevők kerülnek ki. Továbbá a' becstelenítő büntetések is a' börtönből polgári életbe visszabocsátott embereknek igazi erkölcsi jobbúlását fölöttébb megnehezítik.

10-ik jó minősége a' büntetésnek, ha nyereséget hoz (convertibilité en profit) részint a' megsértett személynek, részint pedig a' polgári társaságnak.

11-szer. Olly tisztán le kell irni a' büntetés' módját, hogy azt ne csak az értelmesebb emberek, hanem a' legtudatlanabb község is megérthesse.

12-er. Népszerűeknek kell lenni a' büntetéseknek, legalább nem kell lenni népszerűtleneknek. Mert a' melly törvényhozó a' büntetések' választásában a' nép' érzelmeire 's közvéleményére nem ügyel: mindkettőt maga ellen lázítja. „Elveszti azon önkénti segedelmet, mellyet egyes személyek nyújtanak a' törvény' végrehajtására, midőn azt helyeslik; nem szövetségese többé a' nép, hanem ellensége. Némelylek a' bűnös' kiszabadultát kívánják megkönnyíteni; másokat furdalna a' lelkismeret, ha a' bűnöst bevádolnák; a' tanúk lehetőségig visszavonulnak. Észrevétlenül olly gyászos előítélet fejlődik ki, melly a' törvény' szolgálatjával némi gyalázatot és szemrehányást párosít. Tovább is mehet a' közelégületlenség, a' mi hol az igazság' kiszolgáltatását, hol az ítélet' végrehajtását gátló ellenszegülésekben mutatkozik. Csak egyszer ve-

gyen így erőt a' nép a' közhatóságon: győzelemnek tartja azt, a' büntetetlen maradt pedig kikaczagja a' megalázott törvények' erőtelenségét."

Hasonló fontossággal írja le Bentham, miként hódol meg a' nép az érzelmével 's véleményével egyező törvényeknek: pedig mikor a' nép a' törvények' részén áll: akkor minél ritkébbak a' bűn' büntetlen maradásának esetei.

Mind ezeknek azt veti utána a' híres jogtudós, hogy nincs egy büntetés is, melly az előszámlált minőségeket mind magában foglalná, hanem a' bűnök' természetéhez képest egyik fontosabb a' másiknál. Azt tanácsolja továbbá, hogy a' nagyobb bűnöknél főképen a' példaságra és hasonlatra; kis bűnöknél inkább a' büntetés' gazdaságos voltára és az erkölcsi javításra kell tekinteni; végre a' tulajdon elleni vétkeknél főképen azon büntetéseket venni elő, mellyek nyereséget 's a' sérelmes félnek illő elégtételt nyújtanak.

Ezek a' büntetés' minőségei iránt kifejtett nézetei ama három nevezetes írónak, kik külön külön hazájuknak 's koruknak, mellyben éltek, 's általjában az emberiségnek kitűnő díszai valának. Miket ők e' részben bőven 's ropant tudományos készüllettel adtak elő: szabad legyen nekem azokat saját izlésem szerint rendezni, 's a' büntetés' biztos elveit következő öt pontban megállapítani:

- I. Bűn nélkül nem lehet büntetés.
 - II. A' büntetés a' bűnhöz legyen mérve.
 - III. Biró ítélje meg a' bünt és mondja ki a' büntetést.
 - IV. A' büntetés, mennyire csak lehet, javítással legyen egybekötve.
 - V. A' büntetések a' műveltségi állapottal egyenlő lépést tartsanak, 's ennek haladtával amazok is szeli-düljenek.
- A' dolog' rende kívánja ez elveknek bővebb kifejtését.

I. ELV.

BÜN NÉLKÜL NEM LEHET BÜNTETÉS.

Mert mind a' józan okosság, mind a' polgári törvények úgy nézik a' büntetést, mint a' bűn' jogszerű következményét. Bűn pedig a' polgári társaságban az olly cselekvés vagy elmulasztás, melyet a' törvények a' magános polgárok' 's az egész társaság' jogait sértőnek kijeleltek 's rá bizonyos büntetést is szabtak. De azt, hogy a' bűn valósággal megtörtént legyen, napnál világosabb próbákkal, úgymint, több tanúval 's illetőleg bűnjellel kell bebizonyítani. A' tanúk' vallomásai pedig csak akkor érdemelnek hitelt, midőn a' tett' körülményeivel minden módon összehangzanak. Ellenkező esetben, azaz csupa gyanúból, valakit büntetni, föltöbb nagy igazságtalanság volna.

A' büntető törvények, melyek, mint feljebb mondtam, azt, hogy mi a' bűn, meghatározzák, csak úgy számíthatnak tiszteletre és állandóságra, ha a' józan okosság' örök kívánatin alapulnak. Már ha arra hallgatunk: könnyen észrevehetjük, hogy:

a) Meg nem büntethetik az emberek a' csupán belső tetteket, vagyis lélek' munkálatit, még ha későbbben mások' tudomására jutnának is. Mert az emberi természettel nem fér egybe, hogy merő belső tettekből kölcsönös jog vagy kötelesség származzék. Ez értelemben veendő a' római törvény ama szavai: „*Cogitationis poenam nemo patitur*“ (a' gondolatért senki sem szenved büntetést). Egyszerű, de fontos elv, mely ha felelősenységbe nem ment vala, annyi lefolyt századon keresztül sok ezren és százezeren menekedtek volna meg a' kínos vallatástól és kivégeztetéstől, kiket vagy a' sötét tudatlanság, vagy a' gondolat' szabadságát gyűlölköző vakbuzgóság üldözött. Ha azonban a' belső tett valamelly befolyással van a' külsőre: akkor ez, amaz el-
ső szerint ítéltetik és becsültetik meg.

b) Nem lehet büntetni az emberi természettel együttjáró erőtlenségeket, mennyiben a' társaságnak nem ve-

szedelmések. Mert, a' mint igen bölcsen mondja Seneca, de Ira Lib. II. Cap. 31. „Si puniendus est, cuicumque pravam maleficumque ingenium est; poena neminem excipiet.“¹⁾ Ezeket tehát, mint kisebb és mindennapi hibákat, nem látottakká kell tenni, 's legfeljebb azokat fenytetni, mellyek megrögzött szokásból erednek. Illy irgalomra méltán vezethet bennünket annak meggondolása, hogy a' legerényesebb ember is, sok bukdosás után jutott az erkölcsiség' ama pontjára. „Peccavimus omnes“ így szól ugyancsak Seneca „alii gravia, alii leviora, alii ex destinato, alii forte impulsi, aut aliena nequitia ablati: alii in bonis consiliis parum fortiter stetimus, et innocentiam inviti, ac renitentes perdidimus. Non delinquimus tantum, sed usque ad extremum aevi delinquemus. Etiam si quis tam bene purgavit animum, ut nihil obturbare eum possit, ac fallere: ad innocentiam tamen peccando pervenit.“ De Clem. I. 8. ²⁾

c) Nem esnek büntetés alá az erények' elmúlasztásai, millyenek a' hálátlanság, könyörületlenség, 'stb; mert az erény kényszerítést nem tűrvén, megszűnik az lenni, ha nem önkéntes a' cselekedet. „Cum res honestissima sit referre gratiam: desinit honesta esse, si necessaria est. (Seneca Lib. III. de beneficiis).

Továbbá ugyancsak a' józan okosság tanítja, mire minden újabb törvényhozó is figyelmeztet, hogy a' büntetésnek nincs helye betudás-(imputatio) vagyis vala-

¹⁾ Ha mindent meg kell büntetni, kinek rossz és gonosztevő indúlat van: senkit sem vesz ki a' büntetés.

²⁾ „Vétkeztünk mindnyájan, egyik nagyobbat, másik kisebbet; némelyikünk elhatározott szándékból, némelyikünk történet által hajtatva, vagy mások' gonoszságától elragadtatva; más-
kor ismét nem eléggé erősen állottunk a' jó szándékban 's az ártatlanságot nem akarva 's küzdve veszítettük el. Nem csak vétkeztünk pedig, hanem mind végig' vétkezendünk. Ha olly jól megtisztítá is valaki a' maga lelkét, hogy őt semmi meg nem zavarhatja és tántoríthatja: mindazáltal vétkezés után jutott el az ártatlanságra.“

melly cselekedetnek a' cselekvőt kötelező törvényre vonatkozása nélkül. Illy törvényre vonatkozó cselekedet csak személytől, vagyis olly okossággal és szabad akarrattal bíró valóságtól származhatik, mellynek tehetségében áll, az őt erre vagy amarra határozható indító-okokat egymásután eszméletebe idézni, fontolgatni 's a' mint egyik vagy másik indítóok nyer tulnyomóságot, ahhoz képest cselekedni; minélfogva a' cselekedet a' személynek, mint szerzőjének tulajdonítatik, egyszóval, kárára vagy hasznára betudatik. A' szerint, a' mint a' cselekvőt kötelező törvény erkölcsi vagy jogtörvény: a' betudás is vagy erkölcsi (*imputatio moralis s. ethica*) vagy jogtörvényi (*imputatio juridica*), melly utolsóról kell itt szólni.

Ez két kérdést tesz fel, tudnillik:

1) Mi viszonyban áll a' tett a' személyhez, mint a' tett' szabad szerzőjéhez?

2) Mi viszonyban áll a' tett a' jogtörvényhez? 's e' szerint elebb a' betudhatóságot (*imputabilitas*) azután pedig a' tett' betudását (*imputatio facti*) szükség elhatározni.

Mi az első kérdést illeti: egy tekintetre világos, hogy nincs betudásuk az eszméletlen gyermekeknek, butáknak, elmeháborodottaknak, forró lázban szenvedőknek 's a' szeszese italoktól kábultaknak; noha ez utolsókra nézve azon különbséggel, hogy azoknak, kik előre neki készülnek, akár gyönyörűségből, akár pedig valamellyszándékba vett gonosztett' végbeviteléhez nyerendő nagyobb bátorság végett, leinni magukat, a' részegség semmi mentességükre sem szolgál. — Bővebben értekezett ezekről az 1840-dik első félévi Társalkodó 41. és több számai alatt Fabriczy Sámuel tudós hazánkfia. Bárcsak el ne hangoznának haszon nélkül közérdekű jeles gondolatai 's törvénytudományi füzereiből idővel egy díszes koszorú alakulna!

Még kevesbbé esnek betudás és így büntetés alá, kik kényszerítés' vagy puszta történet' önkénytelen eszközei voltak.

Szót sem kellene veszteni az oktalan állatokról: ha némelly régi visszaélések nem volnának megrovandók. Mert magát a' bölcsh Platót is sokan kárhoztatják azért, hogy az emberölő állatot a' köztársaság' véghatárára vitetni, és ott megöletni rendelte; mit ugyan rendőrségi elővigyázat' tekintetéből helyeselhetni. Ellenben örökre nevetségeseeknek maradnak az oktalan állatok ellen hozott ama régi bírói ítéletek, mellyek' egy részének emlékeztét az Athenaeum nem régiben megújította, 1840 első félévi 47 számában.

„A sz. genovévai szerzetesek' törvényszékének ítélete szerint, elevenen égettetik meg egy disznó Párisban 1266-ban, mivel egy gyermeket megevett, noha már elegendő eledelt kapott.“

„A' mortagnei törvényszék 1394-ben hasonló okból büntetésre ítelt egy disznót. Az állat a' piacon, kabát-, csizma-, kalap-, és nadrágba öltöztetve, fölakasztott. A' kivégzés 28 frankba került mai pénz szerint, 's egy pár új keztyűbe a' bakó' számára.“

„A' gisorsi törvényszék' ítéleténél fogva 1405-ben egy ökör számos vétkek' miatt fölakasztott, miután pere rendesen lefolyt 's ügyvéde figyelmesen kihallgattatott.“

„A' bázeli tanács 1470-ben ítéletet hozza, melly egy kakast, mint boszorkánymestert, megégetésre kárhoztatott, mivel tojást tojt. Az ő sorsában a' tojás is részesült.“

Igaz ugyan, hogy Mózes, a' nagy törvényadó is azt rendelte, 2. Móz. XX. 15: „A' ki barommal közösül, megölettesék az; azt a' barmot is pedig megöljétek.“ De a' törvény' indítóoka, a' csudafajzattóli félelmen kívül, a' látszik lenni, hogy azzal együtt, ki emberi méltóságáról megfeledkezve, a' barmokig alacsonyítja magát, elháríttassék egyszersmind az is, mi az undorító

tett' emlékezetét föléleszthetné, 's az erkölcsi érzést megbotránkoztatná.

Midőn már a' betudási képesség elismertetett: akkor jön elő a' másik kérdés, tudnillik, hogy a' betudási képességgel bíró személy megszegte-e a' törvényt vagy sem? 's ahhoz képest méltó-e büntetésre, vagy sem? Ez az igazi betudás, melly mindig hibáuli betudás szokott lenni, még pedig annyiban, a' mennyiben valamelly jog megsértetett.

Szükség a' végett a' bűnösségnek maga a' tett által kimutatandó nagyságát is meghatározni. Mert minél nagyobb tevési szabadság tűnik ki valamelly jogtalan tettből: annát nagyobb a' jogi bűnösség is, és maga a' tett is annál nagyobb mértékben betudandó.

Mik eddig mondattak, azok csak rövid vázolatai a' betudásról elméletnek, mellyet a' törvénytudománynak a' philosophiából, [különösen pedig a' lélelektanból] kelletvén kölcsönözni, mélyebb tárgyalása felettébb széles mezőre vezetne bennünket. Mert az akarat' szabadságáról, ennek kisebb 's nagyobb határozottságáról tárgyilag, és alanyi önállásáról, vagy függéséről, a' szándékról 's annak fokozatáról, az értelem' érettségéről, az önállólág cselekvési tehetőségéről, és így a' cselekedetekről felelősségről, az öntudat' 's az akarat' önelhatározásának akadályairól, végre a' cselekedetnek a' következtetésekkel külső összefüggéséről szóló különféle elméleteknek felhordása és megvitatása egész könyvekre terjedhetne, a' minthogy e' tárgyban számos tudós is fáradozott, kik közül ránk magyarokra nézve néhai Vuchetich és a' nagy munkásságu Szlemenics dicsérettel említendő.

A' rövidség' keresése mellett sem hagyhatom azonban érintetlenül némelly újabb francia és angol büntető jogtudósok' gondolkozását, miszerint vagy mindenütt monomaniákat (őrüléseket) keresnek, vagy a' koponyatan' (craniologia) fontos felfedezéseit emlegetik; melly hit ha közönségesen elfogadtatnék, minden betudás megszűnnék.

Így Appert „Bagnes, prisons et criminels, 1836“ czimű munkájában a' bűnösökre alkalmazott koponyatanról értekezik. Szinte nem idegen e' véleményről párisi jeles ügyvéd Lucas ¹⁾ ki a' nyilvános kivégzéseket az emberekben létező követési ösztönnél és rombolási organumnál fogva is (l' instinct d' imitation — l' organ dela destructivité) veszélyeseknek állítja.

Mi a' követési ösztönt illeti: — így okoskodik ő — még a' híres Volney a' francia első forradalom idejében igen gyakran tapasztalta, hogy a' gyermekek macskákat aggattak lámpafákra, baromfiakat nyaktilóztak, és a' forradalmi törvényszékeket utánozták. Azóta pedig több hirlap hirdette, hogy bizonyos Cornier nevű leánynak gyilkossági tette közhirre levén, egy gyermekágyas asszonyban, ki a' történetet hallá, azonnal gyilkossági őrültség (monomanie homicide) támadt, úgy hogy nagy munkájába került az őt üldöző dühével küzdeni, sőt utoljára, midőn férje a' dolog iránt értesült, be is kellett az asszonyt záratni. Doctor Esquirol ugyanazon idő-tájon hat, vagy hét asszonyt is fogadott be kórházába, kiket szinte a' Cornier leány' esete hasonló betegségbe ejtett. Melly miatt több író jelenté ki az iránti aggodalmát, hogy a' gyilkos őrültség szinte úgy ragadóssá lehet, mint más hajlandóságok.

„Mi pedig a' rombolás' érzékszerét nézi: bár mint gúnyolták Gall tanár' uj szótárát: csakugyan meg kell adni Gallnak — úgymond Luccas — hogy midőn az előbb élt philosophusok csak az erők' különböző tetteiről vagy módosításairól beszéltek, ő a' maga koponyatani szép találmányánál fogva utólérte 's felfödözte az alaperőket, csupán abban követvén el nagy hibát, hogy az erőt annak valamellyik tetteről nevezte el. Midőn az ő tanja szerint a' lopás' vagy gyilkosság' kicsucsorodása emlegettetett, csak öszszenevettek az emberek, sehogy sem akar-

¹⁾ Du système pénal et du système repressif en général, et de la peine de mort en particulier. Paris, 1827. pag. 251.

ván elhinni — miben igazuk is volt, — hogy valamelyikőjük tolvajnak vagy gyilkosnak született volna. Mire nézve Spurzheim fontos szolgálatot tőn a' kaponyatannak, midőn a' Gall' szótárát megváltoztatván, a' tolvajság' érzékszere helyett szerzési vágy, rombolási vágy' érzékszerét mondott (l' organe de l' amour de l' appropriation stb.). 'S valójában a' természet sem a' tolvajságnak, sem a' gyilkosságnak nem alkotá külön érzékszerét, hanem olly tehetséget adott belénk, melly minket szerzésre, birhatási kívánságra vezérel. E' tehetség más állatokban is mutatkozik. Így ha valaki a' szarka' koponyáját megvizsgálja, meg fogja látni, milly felette kiképzett érzékszere van: de bezzeg tolvajságig is viszi szerzésvágyát, ha ugyan a' szarkát tolvajnak lehet mondani. Más állatoknak hasonló érzékszerrel birását a' magokróli gondoskodásból lehet megismerni, 's ez az emberben is lényeges tehetség. Némellyeknek misem jutott belőle, 's ezekből soha sem lesz jó gazda; mások bőven is vették azt, 's olly messzire viszik a' szerzésvágyat, hogy fősvények vagy épen tolvajok lesznek.

„Nem különben van a' dolog a' rombolásivágy' érzékszerére nézve is. Vannak fűevő, vannak húsevő és mindent megevő állatok. A' húsevő állatok rendesen foggal vagy agyarral bírnak, hogy prédájokat széllyelszagghassák. Ezekről azt mondák hajdan, hogy két okból ölnék: 1, mivel éhen halnának meg, ha nem ölnének; 2, mivel öldöklő fegyverrel ellátvák. De avvagy nincs-e elég ollyan állat, melly szükséges tul, sőt a' nélkül is öldököl? A' menyét be nem éri egy tyúk' megfojtásával, hanem mind megöli, a' hányat csak talál; a' tigris hasonlóul nem telik be a' vérrel. A' körmek valamelly állat szerkezetével viszonyba tett műszerek: de nem okai a' pusztító hajlamnak, hanem csupán eszközei. Így tehát a' természet némelly lényeknek rombolási érzékszert adott, mert csupán pusztítás' kedvéért is ölnék. Valójában szükséges is ezen érző eszköz minden húsevő állatnál arra, hogy

prédájokat megöljék, a' honnan azt mindnyájuknál is ki képezve találjuk. De térjünk az emberre, figyelmezzünk a' gyermekekre. Miért törnek, rontanak a' gyermekek? E' kérdésre hajdan a' volt a' felelet; mert nem tudnak foglalatosság nélkül lenni. Úgyde a' gyermekek közül is az egyik tör 's ront, másik ellenben épít, 's harmadik sem ezt, sem amazt nem teszi. Ha ennyiféle módon gyakorolhatja erejét a' gyermek, miért nem teszen egyebet némellyik, mint ront 's bont mindent, mi elébe kerül? Ám vizsgáljuk meg jól az illy gyermeket: 's megtalálандjuk benne a' rombolás' érzékszerét. Maga a' gyilkosság sem egyéb, mint ezen erővel visszaélés. Mert a' rombolási érzékszerrel föl nem ruházott ember is ölhet haragja' fellobbantában, vagy a' mint mondják, előre feltett szándék nélkül; de a' ki előre, hosszas ideig gondolkozott a' gyilkosságról, szükségesképen bír a' mondott organummal.

Valóban az én érésemre is fordultak elő esetek, melyek szinte kísértetbe hozák az embert, hogy amaz állításoknak némi hitet adjon. Két esetet érdeklő fenytő perbeli irományok épen előttem fekszenek.

1827. évi januarius' 11-én bajomi születésű G.... Sándor 21 éves, szolgálat' keresése végett szülőtte helyéből kiindulván 's nem messze a' helységtől, a' bárányokat legelőre hajtó Nagy Péter nevű 11 éves gyermekkel találkozván, attól kenyeret kért: de az nem adott. Erre G.... előbb botjával föbe verte a' gyermeket, midőn pedig az már a' földre esett, egy magánál hordozott késsel hasán négy, nyakán pedig két mély szúrást ejtett, egyszóval: a' gyermeket halálra kínoztá, 's azzal csendesén tovább ballagott, a' nélkül hogy valamit vett volna el a' gyermektől. Befogatván G..... e' gyilkosságért: tettét önként megvallá, azt adván elő, miképen szinte egy hónap óta volt azon gondolattól elfoglalva, hogy öljön és vágjon, és így maga is elveszhessen, mivel önmagát elvesztetni elég bátor nem vala. Ez ösztön legnagyobb mértékben támadt fel benne, midőn a' gyermeket meglátta,

kivel ez előtt soha sem volt ismeretségben, sem pedig magára, vagy hozzátartozóira nem haragudott, 's épen azért tüstént is megbánta büntetét. A' rab folyvást csendesen viselte magát a' börtönben, a' felvigyázó orvosnak, tömlöcztartónak, 's rabtársainak bizonyosága szerint; kivevén hogy egyszer máskor elkomorodott; különben estve és reggel szeretett a' rabok előtt énekelni és imádkozni. A' gazdák, kiknél az előtt szolgált, hasonlóul nem vevék észre sem elmebetegségét, sem erkölcstelenségét némelly apróbb lopásokon kívül, hanem dologtalannak 's a' szolgálatot csakhamar változtatónak tapasztalták. Megvizsgálta későbbben két orvostanár, és mindketten úgy vélekedtek, hogy noha a' rab' elmebetegségének jelei sem a' gyilkosságot megelőző időkbén, sem a' gyilkosság' végbevitel után nem mutatkoztak; de a' büntett' pillanatiban elmezavarban kellett lennie; minek okát egyik tudós orvos úr abban hitte feltalálni, hogy a' szolgálatot gyakran változtató G. . . . Sándor idegen földre indulván élelme' keresése végett, útközben szerfölötti honvágytól (nostalgia) rögtön meglepetett, 's azon dühében ölte meg az ártatlan gyermeket.

A' másik példát az 1836-ik évi nagyvárad-i pusztító tüzek' korából kölcsönözöm. Mondott évi junius' 19-én P. . . . Mihály nevű 11 éves tanuló gyermek, szállásadó gazdájának 's atyafiának házát a' nádfedél alá fogóval vitt eleven szénnel felgyújtotta, mellyről a' város' nagy része leégett. A' gyermek, ki az előtt 3-ád nappal fogadni akart némelly tanuló társaival, hogy vasárnap (vagyis jun. 19-én) délután vagy ház, vagy istálló ég el a' városban, kevés habozás után megvallá büntetét, azon hozzátétellel, hogy őt valami ismeretlen ember pénzzel csábíttatta a' gyújtásra, de a' mit megbizonyítani nem tudott. Más nap, azaz junius' 20-án ismét tűz ütött ki, mellynek szerzője ki nem tudathatván, gyanítatott, hogy az előtte való napon a' tűz nem jól oltatott el. Junius 21-én egy becsületes polgárnak 11 esztendő, erkölcstelen fija Sz. Gábor az őt lopásért megkínzott apján akarván boszút állani: annak háza' hé-

ját kénygyertyával felgyújtotta, mellyről a' tűz az akkori szeles időben hirtelen elterjedt. Alig múlt el e' veszély is, melly a' négy összeolvadt város' lakosait félelemmel és rettegéssel töltötte el; 's ime csupán egy nap közbejöttével jun. 23-kán ismét tűz leve a' városban. B..... Imre 10 éves tanuló gyermek azon alapítványi épületnél, mellyben lakott, jókor reggel, a' több alapítványi tanuló felkölte előtt, égő szemet vitt ki a' konyháról és azt a' színbén tartatott szalma közé dugta, 's azzal ismét visszament a' szobába. A' szalma csakugyan lángot vetett: de az akkori köz rettegésben szünetlen vigyázott szomszédok által szerencsésen eloltatott, a' gyermek, kinek jókori kinjárása észrevétetett, csakhamar megvallá a' gyújtást, de egyéb indító-okát nem tudta adni annál, hogy a' lakosokat akarta megijeszteni, előre örülve a' látvány-nak, mikép fognak az emberek a' városon mindenféle szaladgálni.

De bármint láttassanak is az illy külső jelenetek, az emberi tetteknek kirekesztőleg a' természeti szükség' törvénye alá tartozását egykor máskor igazolni: még sem kell soha feledni, hogy azon külső jeleneteknek alapja olly lény, mellyben az öntudat, szabad gondolkozás, és szabad cselekvés, nem csupa tulajdonságok, hanem lényeges alkotórészek. Mire nézve a' természeti szükségnek befolyását azon egy esetre kell szorítani, midőn megbizonyíthatni, hogy az egyéni szabadságot testben gyökerező (somaticus) okok zavarták meg; önként értetvén, hogy ezen állapotot ügyes orvosok' többszörös tapasztalatai után lehet meghatározni. Azon kívül szorosan kell ragaszkodnunk az emberi akarat' szabadságához, minthogy a' nélkül szó sem lehet emberi rendeltetésünkhöz illő büntetőtörvényről, hanem legfeljebb állati ügyesítésről — mint Hegel mondja — bot által, szabadság és becsület nélkül.

II. ELV.

A' BÜNTETÉS A' BÜNHÖZ LEGYEN MÉRVE, VAGY SENKI SE BÜNTETESSÉK KEMÉNYEBBEN, MINT ÉRDEMLI.

A' stoicusok minden vétkeknek egyenlőségét sürgettek, 's valóban ha azoknak belső formáját tekintjük, alig van, mit mondani ellene. Mert minden vétek vagy bűn az okosság' parancsolatival nem gondolás, az okosság pedig minden parancsolati iránt egyenlő engedesmességet kíván. „Est peccare, tamquam transilire lineas: quod cum feceris, culpa commissa est: quam longe progrediare, cum semel transieris, ad augendam transeundi culpam nihil pertinet.“ M. T. Ciceronis Paradox. III. ¹⁾ De már az, mit némelly stoicusok e' szigorú tanjok' folytatában sürgettek, hogy tudnillik mindenféle bűnök egyenlően büntetessenek, képtelenségre vezetne. Mert a' polgári törvényszékek' mind vizsgálódásának, mint ítéletének alapja a' külsőképen feltűnő tettek levén: a' büntetést a' tetteből nyilvánuló vakmerőség' nagyságához és a' tett' könnyebb vagy terheesebb következéseihez tartoznak intézni. Horatius kölcsen kifejezte ítéletét a' stoicusok' tanja tekintetében. Sat. Lib. 1. Sat. 3. v. 96 — 98. 118 — 121.

„Queis paria esse ferre placuit peccata, laborant,
Quum ventum ad verum est: sensus, moresque repugnant.
Atque ipsa utilitas, justi prope mater et aequi. — —
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet, idemque,
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divum sacra laeserit. Adsit
Regula, peccatis quae poenas irroget aequas,
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.“ ²⁾

¹⁾ A' vétkezés mintegy átlépése a' határvonalnak: mi megtörténvén, elkövetett a' hiba. Ha egyszer átlép az ember a' vonalon: mennyire ment legyen túl rajta, ez az átlépési hibát nem nagyobbítja.

²⁾ Kiknek minden bűn igen egy: megakadnak az élet' Több esetében; mert érzés 's divat ellenük állnak: Sőt e' haszon maga, melly majd anyja helyesnek igaznak

Több philosophus is irt e' tárgyban igen jelesen. A' régibb időkben, mennyire csekély jártasságom után ítélnék, e' pályán is legszerencsésebb volt Cicero, az újabb korból pedig Feder az első között említendő, kinek kedvelt boldogságtanja (*ευδαιμονια*) alább szállott ugyan hajdani becsében, de a' mellett, a' jutalmazó, és büntető igazságról következetességgel vitt nézetei még ma is figyelmet érdemelnek ¹⁾.

Már ha a' büntetés a' bűnhöz mérendő: szükség szólni azon módról is, melly szerint a' bűnnek kisebb vagy nagyobb voltát megismerhetni. Tagadhatlan dolog ugyan, hogy itt tökéletes és csálhatlan mértéket fel nem állíthatni: azonban csakugyan közelítőleg meghatározhatjuk a' bűnök' nagyságát, ha a' cselekedet' indítóokait, továbbá azon okokat, mellyeknek valakit vissza kellett volna tartóztatni, 's végre azt, hogy a' bűnös' személye mennyire vala egyik vagy másik oknak megfontolására alkalmas? illő figyelemmel megvizsgáljuk.

A' tapasztalás azt tanítja, hogy alig találhatik olyan ember, ki minden ok nélkül rossz volna, vagy ha valaki azért rossz, mert gyönyörködik a' roszaságban, már a' tulment az emberiségen. A' bűnre legtöbb embert az indulat vagy kívánság vezet, melly nevezet alá foglalhatni a' természeti rosz' eltávoztatására törekvést, melly legtermészetibb; a' honnan a' halál, fájdalom', börtön' és utolsó inség' kikerülése végett igazságtalan tetteket, leghajlandóbbak az emberek mentegetni. Egyéb indulatok vagy

Ám az okosság sem képes bizonyítani, hogy azt és

Annyit vétne, ki más kertjéből tördele torzsát,

Mint ki az isten' szent házát rablotta ki éjjel.

Olly legyen a' törvény, melly bűnhöz mérve fenyítsen,

Hogy kinek ostor elég, szörnyű korbácsra ne büntesd."

- ¹⁾ Feders Untersuchungen über den menschlichen Willen. III. Theile. Linz. 1787. Lásd különösen III. Rész. 449 's több lapjait. Olv. továbbá Sárváry Pál' ide tartozó elmékedését, Filosofusi Ethika. Nagy Váradon, 1804. 350. és köv. lap.

igazi, vagy képzeleti jó után törekednek. Amaz osztályba tartoznak az erények, 's az azokból származó cselekedeken kívül, a' gyönyörűség és a' gyönyörűséget okozó haszon, például a' világi javakbani bővölködés; a' képzeleti javak' sorába tartoznak pedig a' mások elébe akármelly tisztességtelen útoni tolakodás és a' boszúvétel, mellyek minél inkább elfajúlnak, annál utálatosabbak.

A' büntől tartóztatható általános ok az igazságtalanság, melly annál nagyobb, minél nagyobb kár okoztatik azzal másoknak. Mellyre nézve első helyre teendők a' végrehajtott, azután következnek az egészen teljesedésbe nem ment bűnök; mind a' kettő annál súlyosabb levén, mennél tovább ment. Már az igazságtalanságot tekintvén, mind kettőben legkitűnőbb ez ott, hol a' közönséges rend megzavartatik, és sokan megkárosítatnak; csekélyebb ott, hol egyes személyek sértetnek meg. Legnagyobb igazságtalanság, mi az élet ellen, legközelebbi, mi a' család ellen követtetik el: kisebb, midőn idegenek' javai ragadoztatnak el vagy szándékos gonoszszággal kár okoztatik nekik. Nem elég azonban csak a' végbevitt bűn' minőségére ügyelni: hanem a' tettnek hihető következéseit is azon okok közé számíthatni, mellyek az embert a' büntől visszatartóztathatták volna. Így midőn valaki a' más' házát, kivált szeles időben, meggyújtotta 's porrá égette, nem csak annyiban bűnös, hogy felebarátját szántsándékkal megkárosította, hanem abban is, hogy egy háznak meggyújtásával a' szomszédok' 's több lakosok' vagyonait sőt életét is vakmerően kockáztatta.

Néha más hiba is járul a' tett' belső igazságtalanságához, mint p. o. szülék iránti tiszteletlenség, házastárs iránti hűtelenség, szülei szeretetlenség, hálátlanság. 'stb, mellyek a' bűn' nagyságát természetesen nevelik. Végre mennél többször vétkezett valaki, annál inkább kárhoztathatni érte, mert a' bűnös szokás nagyobb erkölcsi romlottságot árul el, mint a' bűnnek egyszeri elkövetése: a' honnan valamelly bűn' nagysága meghatározásakor a'

bűnösnek előbbi élete is méltán figyelembe vétetik. Azért ügyesen, noha némi ügyvédi fogással biztatta a' bírakat Cicero, Sulla ellen tartott beszédében: „Quid quis voluerit? cogitarit? admiserit? non ex crimine, sed ex moribus ejus, qui arguitur, est ponderandum.“ —

Még ennyiből sem lehet a' bűn' nagyságára nézve helyes ítéletet hozni; hanem mint feljebb is említetett, azt is ki kell fürkészni, ha vajjon a' bűnös személynek a' bűnre kiszűrt 's attól elvonható okok' megfontolására volt-e mind elég ideje, mind elég tehetsége? Itt a' bűnösnek vérmérséklete, neme, időkora, neveltetése, 's általában a' körülmények végetlen különbséget okozhatnak. Mert a' gyermekek, erőtelen fehérszemélyek, együgyűségben és tudatlanságban nevelkedett emberek koránsem ismerik annyira, mi a' jó, mi a' rossz, mi szabad, mi nem? mint kik idősebbek 's a' tapasztalásból 's példából is sokat tanulhattak, vagy épen a' bölcsek' írásait is forgathatták. Továbbá mi a' körülményeket illeti: az ember' feje fölött lebegő veszélyről eszmélet a' félelmet, a' nagyon új 's még nem csilapult' fájdalom pedig a' haragot annyira felfolbanthatja, hogy az ezektől elfoglaltatott egyén az okosság' szavára alig hallgathat. Már minél nagyobb és természetibb okok akadályozzák a' tettnek hideg vérrel megválasztását, annál kisebb az elkövetett bűn; és megfordítva.

Illőbb helyen nem újíthatom meg azon nevezetes areopagi esetet, melynek emlékét Valerius Maximus a' késő századoknak átaladta. ¹⁾

„Egy smyrnai nő megtudván, hogy első férjétől származott igen jeles erkölcsű fiát a' második férje 's ettől való fia ölték meg: mind a' kettőt elvesztette. Bejelentett a' történet Dolabellának, mint ázsiai kormányzónak, ő pedig a' birói eljárást az athenaei areopágra bízta; mert sem fel menteni nem merte a' kettős gyilkosságba kevere-

¹⁾ Valer. Max. dictorum factorumque memorabilium Lib. VIII.

dett nőt, sem megbüntetni az igazságos fájdalmától kényszerültet. Meggondolva és szelíden bánt a' római nép' tisztviselője: de az areopági bírák sem kevesebb bölcseséggel. Mert az ügy' megvizsgálása után épen azon érzet támadván bennök, melly Dolabellában, azt az ítéletet hozzák, hogy mind a' vádlók, mind a' vádlott nő, száz esztendő múlva jelenjenek meg a' törvényszék előtt."

A' feljebb említett okokból kell már megítélni, mit érdemel a' bűnös? vagyis a' büntetés' mértékét megállapítani, ahhoz alkalmazólag, a' mint a' bűnösnek kisebb vagy nagyobb joggali nem gondolása nyilvánult. Ez, mint könnyű átlátni, merő képzeleti mérték, mellynek valóságban megközelítése a' büntető törvényhozásnak fontos feladata. Tagadni nem lehet, hogy a' viszonzás volna a' büntetésnek legtermészetibb 's legigazságosabb mértéke, mellyet egyszersmind a' legeggyűbb értelem is egyszerre felfogna; azt is el merem mondani, hogy több eset van, mellyekben egyedül a' viszonzás nyújthatna; valódi elégtételt, p. o. ki ember - társát megverte, igazságosan megverethetik; ki mást ok nélkül bezáratott és koplalással sanyargatott, hasonló büntetést méltán szenvedhetne: azonban a' viszonzás' alkalmazását legtöbb esetben vagy természeti, vagy erkölcsi és jogi akadályok elenzik. Mert például mikép büntetessék viszonzólag a' gyújtogató, kinek magának háza nincs? miként szabadtassék fel az elcsábitott asszony férje a' házasságrontó nejének hasonló gyalázatba hozására? Végre miként férne össze egy törvényszéknek, nem mondom tekintetével, hanem méltán megvárható emberiségével, hogy némelly borzasztó gyilkosságok' kegyetlenségével vetélkedjék? Illy esetekben tehát más büntetést kell elővenni, mellynek felső 's alsóbb lépcsőit a' bűn' külsőleg mutató mértéke alatt fogja a' törvényhozó megszabni, azon tekintetből, mivel a' nélkül a' bírák, mint szintén emberek, a' büntetésben többször túlmennének az igazságos határon, mintsem

azon innen maradnának. De még a' mellett is nagy mező van a' bíró előtt, mellyen bölcseségét 's egyenességét a' terhelő és könnyítő okok' fontolgtatásában és méltánylásában bőven gyakorolhatja.

Ezen okok háromfélék, u. m. törvényiek, erkölcsiek és politicaiak lehetnek. Az első rendű okok egyedül a' törvényi bűnösség' fokozatai meghatározása, azaz a' bűn, vagy abhozi készület által nyilvánult jogellenes indulat' megismerhető mértéke körül forognak.

Az erkölcsi okokat a' nem épen jogtalan, hanem rossz indulat' mértéke nyújtja. Ugyanis sokszor megtörténik, hogy a' törvényileg csekély vétség nagy erkölcsi aljasságot árul el; ellenben néha a' törvényileg legsúlyosabb bűnök feddhetetlen erkölcsű emberektől követtetnek el. Végre

A' political okok a' közjóval, azaz a' büntetés' súlyosításából, vagy lágyításából, vagy épen egészleni elengedéséből a' polgári társaságra háramló kár' vagy haszon' megbirálásával foglalkoznak.

Melly helyen megjegyeztetik, hogy egyedül a' törvényi bűnösség' mértékét lehet biztosan használni, és akármelly okoni súlyosításnak vagy lágyításnak a' törvényhozó által húzott vonalon belől kell megtörténni.

Midőn illy nagy gondot kívánok a' bűn és büntetés közötti egyenlőség' igazságos kifejezésére fordítatni: osztom a' tudós Bentham' véleményét abban, hogy nem lehet mindenkit életkorra, állapotra, és a' miveltség' fokára, való tekintet nélkül egyenlően büntetni; mi ismét nem azt teszi, hogy a' törvény a' polgári társaság' egyik vagy másik osztálya iránt szembeszökő és gyűlöletes kedvezéssel viseltessék. Ez okból róva meg Voltaire, a' Beccaria' birálatában, (V §.) Filep Augusztznak 1181-dik évi rendeletét, melly a' Tête bléu, ventrebléu, corbléu, aljas esküdözésekért a' nemeseket, akkori pénz szerint 3 — 4 garassal, a' nemetleneket pedig vízbe fojtással bün-

tette. Más hibába esett sz. Lajos, midőn tulságos buzgóságában különbség nélkül mindennek, ki azon hitvány esküdözéseket száján kibocsátja, nyelvét keresztülfuratni, 's felső ajakát levágnatni rendelte. Melly büntetés midőn bizonyos párisi polgáron végrehajtatott, ez pedig IV-ik Incze pápánál panaszt tett volna: a' pápa szent Lajost a' vétekhez képest igen kemény büntetésért megdorgálta, 's a' király is felhagyott azzal. „Milly szerencse lett vala az emberiségre nézve, ezt veti utána Voltaire, — ha a' pápák az országok felett másnemű felsőséget nem követeltek volna!“

Mindenkinek törvény előtti egyenlősége, melly egyik jelszava a' mai időnek, utóljára is csak oda megyen ki, hogy rendkívüli eseteket kivéve, se közvetve, se közvetlenül ne büntetessék senki, míg a' törvényszék által bűnösnek nem nyilatkoztatik; hogy mindenki védelmezhesse magát a' bírák előtt; ártatlansága esetében illő kárpótást nyerjen, ha pedig bűnösnek találtatik, büntetlenül ne maradjon, mit röviden, de fontosán fejezett ki Cicero, *De offic.* I. 25. *Cavendum est, ne major poena, quam culpa sit, et ne iisdem de causis alii plectantur, alii ne appellentur quidem.*

A' melly törvényhozó ennyi szirtek között is úgy el találja a' helyes utat, hogy arányos mérséklett büntetéseire rájok illik Cicerónak ama meghatározása: „*Est poenae modus sicut rerum reliquarum, et quaedam mediocritas*“ (*Epist. XV. ad Brut.*); ki a' közvéleményre okosan figyelmezve, mit a' hajdankor' büntetéseinek durvaságából elveszen, az érdemlett büntetés' ki nem kerülhetésével 's a' példaadásra nézve is jótékony nyomba következtetésével pótolja: az sem lágyságával nem nyit kaput a' bűnök' eláradására, sem kegyetlenségével a' törvények' gyűlöletére és fogamatlanságára. ¹⁾

¹⁾ Les lois ne doivent, jamais être rigoureuses, hors de proportion avec les mœurs; je ne dis pas avec les délits, car

III. E L V.

BIRÓ VIZSGÁLJA MEG A' BÜNT ÉS MONDJA KI A' BÜNTETÉST.

A' legbölcsebb büntető törvények sem felelőnének meg rendeltetésüknek, ha azoknak előforduló esetekbeni alkalmazása akár a' bevádolt, akár a' sérelmet követelő félre hagyatnék. Mert az első inkább tettének vagy elpalástolásával, vagy legalább szépítésével foglalkoznék, a' másik pedig boszúkívánatától megvakitva vagy keltetlénél nagyobbannak venné a' rajta esett sérelmet, vagy ott is, hol nincs, erőszakos bántalmat keresne; szóval: egyik sem tudna sem a' tett' minőségéről helyesen itélni, sem jogszzerű következményeiről szenvedély nélkül intézkedni. Minthogy pedig az illy vetélkedések, egyenlő testi és lelki erővel bíró személyek közt, csupán az egyik vagy másik fél' önkénti hátrálása' esetében érhetnének véget, egyenetlen erejük között pedig mindig oda ütnének ki, hova Phaedrus' farkasának a' báránynyal összeszólalkozása: annál fogva mind a' jogállapot' fentartása, 's ezzel egybeszórt közbátorság' és csendesség' tekintete egyaránt megkívánja, hogy a' társaság' jobb és értelmesebb tagjai közül ítélőbírák állítassanak.

cela ne peut pas s'évaluer, et toute peine est arbitraire, aucune ne peut se formuler en équations d'algèbre. Les évaluations des délits en sommes d'argent, étaient arbitraires elles-mêmes, et il n'y-a, que les peines du talion; oeil pour oeil, dent pour dent, qui ne le soient pas; mais mieux vaut sans doute l'arbitraire d'un code de raison et d'humanité, que cette justice d'une loi de barbarie, et de violence. Ce qui importe, c'est que les lois portant peine ne soient jamais en désaccord avec l'opinion publique, ne puissent jamais paraître dures, injustes, iniques. Matter, de l'influence des mœurs sur les lois etc. Paris, 1832. pag. 275.

Ezt vagy a' polgárok' többsége teszi, mi valamint egy részről legnagyobb biztosságot látszik nyújtani a' polgároknak, úgy más részről, a' választó rendszer' hibái miatt, olykor azokat emeli a' bírói díszes polczra, kik sem erkölcsi, sem értelmi tekintetben nem levén arra képezve, a' személy és vagyonbeli bátorságnak nem védjei, hanem veszélyeztetői; vagy pedig a' fejedelem nevez birákat mind polgári mind büntető törvényszékekre. A' polgári bírának egyenesen fejedelem vagy kormány általi kineveztetése ritkán vétetett kérdésbe, vagy azért, mert a' jó fejedelemnek és kormánynak érdekében fekszik, hogy a' polgári ügyekben, még ha egy oldalról őket illetnék is, részrehajlatlan igazság szolgáltatassék, vagy azért, hogy általában a' polgári ügynek elvesztését könnyebb akár elviselni, akár ismét helyrehozni. De a' büntető bírák' kineveztetését több jogtudós javálja a' kormánytól elvétetni azért, mivel a' bűnök' egy egész osztályában, 's jelesen a' politicalai vétségekben, a' kormány, mint kormány, azaz a' hatalomvivők, mint hatalomvivők érdekeltetnek. „Ennek — mint Rotteck tanítja — veszélyes befolyása van a' bírák' választására, 's igen könnyen valódi megvesztegetési rendszer vitetik általa a' törvénytermekbe. A' király' vagy tanácsosai' kegyelméből nevezett, 's ugyanazoknak kegyelmétől vagy neheztelésétől előmentüket vagy hátrábbtételüket, és így javakat vagy károkat váró bírák könnyen az elnyomás' eszközeivé, vagy kedvezés' osztogatóivá lesznek, a' helyett, hogy a' szent jogot híven tolmácsolnák. E' történik kivált akkor, ha a' bírói eljárás titkos, következőleg a' közvélemény' ellenőrsége elől elvonatott.“¹⁾

Lehetnek elegenden, kik a' nagytekintetű jogtudós' ezen aggodalmát tulságosnak vélik: de azok is bizonyosan meg-

¹⁾ Rottecks Lehrbuch des Vernunftrechts und der Staatswissenschaften etc. Stuttgart, 1834, III. Band. 247. lap.

ismerendik, hogy ha a' részrehajlást, mitőli félelem választotta az első bírakat a' polgári társaságban, — az igazság templomiból száműzni akarjuk, mulhatlan 'szükség mind azon bírának, kik a' kormány által nevezetnek, mind azoknak, kiket polgártársaik választanak, hivataluk' örökítésével annyira biztosítani sorsukat, hogy a' legdicsesebb önállást nyervén, a' törvénynél és lelkisméretnél egyébire figyelmezni ne kénytelenítessenek, 's a' legkedvetlenebb igazságot maga az erő' és hatalom' irányában is kimondani bátorkodjanak. Ekkor teljesednék be aztán a' dicső consuli férfiúnak minden köz tisztviselőkre kiterjesztett azon ohajtása, hogy hasonlók legyenek a' törvényekhez, mellyek a' büntetésre nem haragtól, hanem az egyenességtől indítatnak. ¹⁾

A' régiek a' bíróban megkivántató értelmességet és részrehajlatlanságot ábrázolni akárván: mérleget adának Themis' kezeibe, 's mind a' két szemét bekötötték. Egyező ezzel az eszme, melly az igazság' és ártatlanság' menedékét a' tisztas areopag' homályába helyeztette. A' világ' kormányán ülő Róma ellenkező utat követett ugyan szabadsága virágában, midőn az egész hazát érdeklő vádperek a' forumon a' felek', ügyvédek', és tanúk' jelenlétében nyilvánosan vitattattak; de utóbb a' Róma is 's ennek példájára majd minden nemzet bezárá a' törvényszékek' ajtajait, azt hiven, hogy a' titok lesz mind az egyes bírák' szavazási függetlenségének, mind a' jogi és erkölcsi rendnek legállandóbb erőssége. De ezen eleusisi mód csak a' nagyok' hatalmát és kártékony befolyását nevelte: ellenben az üldözőbe vett ártatlanság', elnyomását nem csak megkönnyítette, hanem mintegy rendszerezte.

Tekintsünk vissza egy kevésbé a' nagy Károly által felállított vestphaliai törvényszékekre (Vehmgerichte).

¹⁾ Optandum ut ii, qui praesunt reipublicae, legum similes sint, quae ad puniendum non iracundia, sed aequitate ducuntur. Cicero de Officiis I. 25.

Ezen törvényszék — ha ugyan annak lehet mondani — titokban követeket küldözött széllyel, kik másoktól nem ismertetve, minden német városban megfordultak, ott a' polgárok után kémlelődtek; 's a' nélkül, hogy ennek következményét a' bíróság a' bevádolttnak valaha tudtára adta, sőt csak meg is hallgatta volna e' bevádoltat, sokszor csekélységért is halálra ítélte; sőt az is megtörtént, hogy ha nem vala hóhér közelében, annak tisztében a' legifjabb bíró járt el, 's a' megítéltet saját kezeivel felakasztotta. ¹⁾ A' ki ezen törvényszék' gyilkosaitól meg akart menekedni, kénytelen volt a' császároktól' menedék-levelet váltani, de sokszor az sem használt. — Felsőleges uralkodó házunk' egyik eldőldeé, I. Maximilián császára a' dicsőség, hogy ezen vérengező törvényszéket eltörölte.

Hasonló borzadalmas titok leplezte a' velencei köz-társaság' biráskodását, az oroszán' szájába vetett vádló íráson kezdve egészen a' sohajok' hídjáig, melyre rá illettek a' költő' szavai:

Facilis descensus Averni:

Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est!

Mi csuda tehát, ha a' történetek' illy leczkéi után felébredtek újabb időkben a' nemzetek, 's kivált a' mult XVIII-ik század' közepe óta, több lángelme és emberbarát által gyújtott fáklya' világánál mindent, mi a' bírói tiszt' körébe vág, szoros vizsgálat alá vetettek, 's a' siralmas következésü titkok' ellenszerét a' nyilvánosságban hitték feltalálhatni? 'S valóban úgy látszik, hogy a' honunk' helyhatósági rendszerével isszében összehangzó nyilvánosság' egyetemi behozatala 's további kiképzése

¹⁾ Beccaria' munkájának breslani, 1788-dik évi német kiadásában, 240. lapon a Voltaire' észrevételei során kútfőül jelentetik: das vortrefliche compendium der chronologischen Geschichte von Deutschland, und des öffentlichen Rechts, unter dem Jahr 803.

azon egyedüli mód, melly valamint általában a' fejedelmi székeknek a' népekéitől külön nem választható érdekeit legszebben összeegyezteti, úgy különösen a' büntető igazság' útját leghathatósban kiegyengetheti; kivált ha az Anglia', vagy ha úgy tetszik még a' római recuperatorok', centumvirek' példájára, a' jelesebb új törvényhozásokban elfogadott 's mindenütt szerencsésen sikerült eskütszéki (jury) rendszerrel párosul, melly a' tett' és jog' megítélését egymástól elszakasztván, mindeiket külön külön bíróságra ruházza.

Nem is ok nélkül, mert a' polgári perek' szövevényeiben csak tanult törvénytudók tudnak eligazodni, minthogy ott az írott törvények után mesterségesen kell az igazságot kifürkészni: ellenben a' büntető ügyekben a' tett' valóságát minden ép elméjü 's józan ítéletü ember csak úgy, vagy többnyire még tisztábban felfogja, mint a' ki vagy mesterséges bizonyítás-módok utáni ítélethozáshoz szokott, vagy mint törvénytudó, juris fictiókban 's azokon épült következtetésekben gyönyörködik. De a' nyilvános bírói eljárásnak 's az eskütszékeknek részletes leírása e' kisded munka' körén kívül esik. Elég legyen azért a' számosak közül egy hazai kútfőre, úgymint Szalay' Themisének 1839-dik évi 2-ik füzeté' 53 és következő lapjaira mutatni, mellyeken a' tudós szerkesztő az angol, francia és éjszak-amerikai eskütszékeket körülményesen leírja ¹⁾. Ehhez adom a' jury' amaz eleven képét Duponceautól, ki mint külföldi tag a' magyar academiát még minap is ékesíté: „Tizenkét elmozdíthatlan bíró, kiket észre nem vehet a' megvesztegető' szeme, kikhez a' hatalmas' befolyása nem férkezhetik, mert sehol sincsenek egészen azon pillanatig, midőn az igazság a' maga mérlegét kezeikbe adván,

¹⁾ Ezenkívül haszonnal olvashatni Rottecks Vernunftrecht III. Darab 247 — 262. lapjait, és „Staats-Lexicon v. Rotteck und Welcker, Altona und Leipzig, 1840“ Jury czikkét, hol a' vádló és vallató per közötti nagy különbség is tisztán kimutattatik. — IX. Band. I. Lieferung. pag. 29 — 160.

a' dolgot meghallgatják, megfontolják, végeznek, ítéletet mondanak, 's rögtön eltűnnek, polgártársaik' tömegében elenyészve.“¹⁾

Itt van helye, hogy a' nyilvánosságnak és eskütszékeknek némelly gyakorlati hasznai megérintessenek.

A' nyilvánosságnak közvetlen haszna az, hogy minden törvényszék és bíró a' közvélemény' ellenőrsége alatt levén, ennél fogva a' büntető perek nagyobb gondnal és pontossággal folytattatnak; közvetett jótékonyága pedig ez, hogy mind a' bevádoltakkali bánás szelidül, mind a' szabad védelem' mezeje szélesedik, mind magok a' büntetőtörvények, melyeket bizonyos büntető gyakorlat szokott megelőzni, időről időre emberibbökké válandnak. Nem kell többé tartanunk elővételeitől a' vallatásoknak, az emberiség' azon hajdani ostorának és gyalázatának, melyről így emlékezik, a' sok hivatali elődeinél szelidebb *Carpzov*: „*Quia multum reipublicae interest, crimina puniri, hominesque facinorosos e medio tolli: omnibus modis laborandum erit, quo veritas detegatur. Id quod per tormenta commodissime fieri potest, ac solet.*“ ismét alább: „*Est tortura malum sed necessarium, et posita malitia hominum, veritatem factorum subvertendi, inevitabile.*“ Még ő azt is hitte a' jámbor, hogy mind addig semmi baj, míg a' Saxoniában bevett kínzásokon túl nem megy a' bíró; hanem mikor szokatlan kínzó módokhoz nyul; akkor kezd a' hóhérhoz hasonlítani. „*Hi sunt* (ugy mond a' kínzó eszközök' előszámlálása után) *modi torquendi reos in provinciis electoratus Saxonici recepti, a quibus*

¹⁾ Douze juges inamovibles, que l'oeil du corrupteur ne peut apercevoir, que l'influence du puissant ne peut atteindre; car ils ne sont nulle part jusque au moment, où la justice remettant en leurs mains sa balance, ils écoutent, présentent, décident, prononcent, et disparaissent soudain, perdus dans la foule de leurs concitoyens. (Discours prononcé à l'ouverture de l'academie de droit de Philadelphie.)

neutiquam recedendum est. Aliter enim si iudices recedant, atque modis novis, et non consuetis reos torqueri faciant, carnificibus potius, quam iudicibus sunt comparandi ¹⁾. Már mai világban a' hóhérok között is találhatni helyesebb és igazságosabb gondolkozásra! Így a' Gazette de Tribunaux' 1826-dik évi 27-dik számában a' következő jeles történetet olvashatni:

„1823 aug. 20-kán a' martiniquei törvényszék Mária Klára szerezcsennőt, gazdasszonyának méreggel megetéseért a' vérgyilkosok' büntetésére, Lambert Mária Luizát pedig a' vesztő padnáli megkorbácsoltatásra 's bélyegeztetésre ítélte, mint a' kire erős gyanú volt, hogy a' megmérgezést tanácsolta. Más nap a' kivégzést megelőző pillanatokban Mária Klára azt nyilváníta, hogy Lambert Mária Luiza neki nem bűntársa, és csak gyűlölségből vallott rá. Illy nyilatkozás után a' hóhér vonakodék a' Lambert Mária ellen hozott ítéletet végrehajtani. De a' fegyveres erő' parancsnoka kardot rántván rá, erőttette, mellyből czíva támadt kettőjük között. A' hóhér folyvást kényszerítetvén a' parancsnok által: tőkére

¹⁾ Minthogy a' polgári társaságnak fontos érdekében áll, hogy a' bűnök megbüntettessenek, 's a' gonosz emberek kiirtásának: minden útakon 's módokon igyekezni kell a' valóság' kipuhatolásán; ez pedig legkényelmesebben történhetik és szokott megtörténni a' kinzások által. —

„A' kinzás rossz, de szükséges, sőt kikerülhetlen rossz, feltéve az embereknek azon gonosz természetét, melly szerint a' tettek' valóságát kiforgatni szeretik.“

„Ezek a' bevádoltak' kinzásának a' Szász választó fejedelemség' tartományaiban bevett módjai, mellyektől nem kell eltávozni. Mert másként, ha a' bírák eltávoznak, 's a' vádlottakat új és szokatlan módokon kinoztatják: inkább hóhérokhoz, mint bírákhoz hasonlítandók. (Carpzovi-Practica Nova Rerum Criminalium. Quaest. CXVII. §. 1.)

teszi a' kezét, 's egy újat a' pallossal levágja, olly nyilatkozattal, hogy az ítéletet csak kénytelelenségből fogana-tositja. "Nagy kár, hogy nincs megnevezve a' hóhér, kinek tette a' római köztársaság' legszebb szakában is feltűnt volna. Épen e' fogja rövid eltérésemet igazolni.

Mi hasznok áradnak különösen a' jury' fenállásából mind egyes polgárookra, mind az egész társaságra? halljuk meg magától Livingstontól Louisiana' tisztes Solonától: „A' jury általi ítéletnek egyik becses haszna az, hogy a' társaság' minden osztályai között hasznos ismereteket terjesztget. Egy nagy iskola az, mellynek minden újonnan egybeülő jury külön tanulóterme, hol a' törvény' parancsolati, 's megrontásának következményei gyakorlatilag tanítatnak. Még a' mellett e' fontos foglalkozásban sűrű gyakorlat bizonyos személyes méltóságot, 's önbecsérzetet támaszt, melly nem csak illik egy szabad polgár' helyzetéhez, hanem még magános boldogságát is öregbíti; sem cselszövény, sem pártszellem, sem a' hatalom' befolyása, mellyek ollykor más hivatalok' büszkeségét megalázzák, és más tisztségek felől rendelkeznek, nem csorbíthatja meg az ő részvétét a' közigazság' kiszolgáltatásában. Valahányszor a' polgár illy hivataloskodásra felszólítatik: nem lehet neki nem érezni, hogy bármelly alacsony legyen helyzete a' polgári társaságban: mindazáltal ő polgártársai' életének, szabadságának, és becsületének pártfogója az igazságtalanság vagy elnyomás ellen, és midőn egyfelől az ő arányos és józan ítéletét az ártatlanság' legbizonyosabb menedékének hiszik, más felől, megvesztegethetlen egyenessége a' véteknek büntetlenül nem maradásaért legbiztosabban kezekszik.“

Hol a' polgári szabadság' illy szép gyümölcsei még teljes érettségre nem jutottak is: a' polgárok' nyugodalma okvetetlen megkívánja a' következőket.

1. Semmi ügy a' maga rendes bírától el ne vonas-sék. Hol a' polgárok' büntető ügyeiben rendkívüli bírák vagy biztosságok neveztethek: ott nem lehet többé szó

a' jogról, hanem az erőszak' ravasz formákkali fátyolozásáról; ott megszűnt a' jog' ótalma, 's merő gúny az igazság' neveze. Innen van, hogy az illy biztosságoknak a' népek' gyanujával terhelt eljárásai a' legrégibb történetek' homályából is olly rémesen pirosanak elő, mint messze levő éjjeli gyúladás. Íme egy egész ország kívánta vissza kebelébe a' dicső világhős' hamvait, egy nagy és felvilágosodott nemzet sőt Europa' búcsújárása önzönlik a' császári koporsóhoz: de e' roppant hódolat' várázsa sem képes kitörteni Enghien' vérét az utóvilág' emlékezetéből.

De a' rendes bíró elébe állítás sem nyújt a' polgárnak elég bátorságot: hanem még a' felett is szükség, hogy a' törvényszéki tagok' személye ellen szabadon kifogást tessen. Mert nincs nagyobb szerencsétlenség, mint mikor azt érzi valaki a' mese-íróval:

Quodsi accusator alius Sejano foret,

Si testis alius, judex alius denique:

Dignum faterer esse me tantis malis.

Phaedr. Fab. Lib. II. Prolog.

2. Senkit se fogasson el a' bíró, míg bűne világosságra nem hozatik. Mert a' méltatlanul szenvedett rabság' minden percze drága, 's kivált becsület-szerető embernek kipótolhatlan. A János' magna chartájával egybehangzó II. András ajándékozta kiváltság, veleszületett 's elévülhetlen joga mindennek, kinek isten

os sublime dedit, coelumque tueri

jussit et erectos ad sidera tollere vultus.

Hasonló joga mindennek, hogy magát akár maga, ha bízik önnügyességéhez; akár szabadon választott ügyvéde által ótalmazhassa.

3. Ha akár a' tetten kapott nagyobb gonosztevő, a' közbátorság' tekintetéből, akár más kisebb bűnös, bizonytalan lakása vagy kezesség' hiánya miatt, befogatik a' bíró által: ne legyen az egyéb letartóztatásnál, melyet a' bíró semmi részben ne sanyarítson, sőt inkább, a' mennyire hely' és mód engedik, a' letartóztatottnak minden ár-

atlan kényelmet és időtöltést megengedjen ¹⁾. A' mi e' szerint a' bírót sem illeti a' letartóztatott bűnös' ellenében: hogy vehetné azt magának más akárki büntetlenül; hogy merné kivált a' bíró' jogait egy alárendelt tisztviselő vagy szolgálta bitorlani? ²⁾). Milly számosak pedig még az illy visszaélések legalább hazánkban?

4. Minthogy képzelní sem lehet olly törvényhozást, melly a' bűnőknek ezer meg ezer árnyékatait 's a' kísé-
rő körülményeket mind meghatározza és kimerítse, 's e' szerint még mindig marad valami, részint a' hasonzerű-
ség' törvényére, részint pedig a' bíró' egyéniségére, mi az ítéletre mind könnyítő, mind súlyosító tekintetben erős befolyást gyakorol: tehát a' bírákat nem lehet elégszer figyelmeztetni Seneca' tanácsára, Lib.I. de Clem: Cap.I. *Quia difficile est temperamentum: quidquid aequo plus futurum est, in partem humaniorem praeponderet.*

5. Mind a' bűnös' megnyugtatósaért, mind azon nagy közönségnek, melly tulajdonképen vádlóul lép föl, illő tudósításaért, tartozik a' bíró, a' maga ítéleteit soronként előhozandó okokkal támogatni, mit hazánkban is az 1840-ki XII-dik t. cikkely megállapított, 's e' kötelesség alól ki ne vonhassa magát a' legfelsőbb törvényszék is, mellyhezi folyamodás a' legnyomorultabb ember előtt se záras-
sék el; 's e' tekintetben is javítást kíván a' mostani magyar büntető törvénya' nemetlenek' ügyeire nézve.

6. A' bírói ítéletek, mellyeknek mind a' fenálló törvé-
nyekhez, mind az egyenesség' 's maga az emberiség' ki-

¹⁾ Még a' francia első forradalom' szakában olvasni való köny-
veket sem adtak a' börtönbe Condorcetnek, az „Esquisse d' un tableau historique des progres de l' Esp-
rit humain“ halhatatlan írójának: a' juliusi forradalom
után pedig a' honárulessal vádolt ministereknek könyvek
sőt hírlapok is adattak be a' hami várba.

²⁾ Lásd Hugo Victor' Claude Gueuxjét.

vánatihoz alkalmazott volta előre feltétetik közönséges helyen, pontosan és olly komolysággal hajtassanak végre, melly a' törvényszékeknek nem boszuállásra, hanem javításra 's részint hasznos példaadásra czélzó indulatját tanúsítsa. Távol járjon attól külszíne is a' kegyetlenkedésnek, távol a' szemérmesség' botránkoztatása, melly utolsó okból a' seprőzést 's a' meztelen test' vesszőzését egészen eltöröltetni ohajtanám.

IV. ELV.

A' BÜNTETÉS, MENNYIRE CSAK LEHET, JAVÍTÁSSAL LEGYEN EGYBEKÖTVE.

Mert soha sem kell felednünk azt, hogy az ember nem csak érzéki, hanem egyszersmind okossággal is felruházott lény, mellynek akaratját szükség a' rosztól elvonni, és a' jóra vezérleni. Két dolog kívántatik főképen e' czél' megközelítésére; úgymint:

1) Hogy a' büntetés a' bűnöst vétkezésre ragadott okok' és alkalmak' elhárítására irányoztassék.

2) Hogy a' büntetések a' bűnös' becsületét egészen semmivé ne tegyék.

Az elsőben alig várhatni valami foganatos lépést a' büntető bírótól, hacsak a' statuskormány' bölcsesége 's előrelátó intézetei által nem segítetik. Mert a' mennyiben a' bűnök a' tudatlanságból és rosz példákbl, a' heverésből és kényszerítő szükségbl veszik leginkább eredeteket: látni való, hogy ezeknek orvoslása a' közkormányzás' minden kerekét munkásságba hozza. Nem kívántatik ugyanis kevesebb, mint a' polgárok' minden rendeit átölelő józan népnevelés; az értelmi kifejlést segítő tudományos intézetek' ápolása; közhasznú ismeretek' buzgó terjesztése; földmivelés, kereskedés, mesterség', és művészetek' felébretése: a' közadó' czélszerű kivetése; a' nép'

egyos osztályait terhelő igazságtalan kiváltságoknak ¹⁾ a' sok háznép vagyonát és boldogságát feldúló, 's legtöbb öngyilkosságot okozó sors- és szerencsejátékoknak ²⁾ eltörlése, minél több jótékony, mint árva-, szegény-, dolgozó-, lelencz- és kórházak', takarékpénz- és magtárak' felállítása, a' korcsmák', ser- és pálinkaházak' kevesítése ³⁾ mértékletességi társulatok' pártolása, az utczai koldulás,

¹⁾ La législation criminelle est plus liée, qu'on ne le pense, à la législation civile; la liaison est même fort étroite. Comment espérer l'absence des crimes la ou une éducation mén-songère flétrit d'erreurs et de préjugés les premiers développemens de l'ame, et de la raison, ou le gouvernement ne rougit pas des' alimenter des vices, la ou existe dans les rangs et fortunes une trop grande inégalité etc. Pastoret. Lois pénales. Tom. III. pag. 124.

²⁾ A' Drapeau blanc ministeri hirlap szerint, az 1817 és 1824 év között történt számos öngyilkosság' arra indítá a' seimegyeyi főispánt, hogy a' 2808 öngyilkos felszámításával meg nem elégedve, kívánta azon öngyilkosságoknak okait is tudni, 's Párisnak a' főispán' rendeletéből kinyomtatott statisztikájából láthatni, hogy Párisban évenként 43 ember vet véget életének lotteria és más játékbani vesztes miatt; 98 ember felől nem lehetett kitudni, miért ölte meg magát. Még ezek között is hány lehetett szerencsétlen játékos?

³⁾ A' Társalkodó' 1840-dik évi 86-dik számában gróf Széchenyi ím e' szavai magok' idején mondattak: „A' pálinka-főzés nem tagadhatni nagy nyereséggel jár, 's még sokkal nagyobb járhat: de ugyan milly áron? nem csekélyebben, mint számtalan embertársainknak lealacsonyításával 's testi 's lelki meggyilkolásával!“ 's ismét: „A' pálinkaégető' pénzszomjának lecsilapítására alkalmasint nem is sejdítvén mennyi kárt okoz, nem csak a' jelen élőkbe, de a' jövő nemzedékekbe is olly mérget önt, melly a' testet 's lelket egyaránt gyilkolja. Miszerint addig is, 'mig a' törvényhozás, melly e' tárgy körül elhibázta a' józan utat, mert nemzetünknek még csak serdülő korát nem vette elég tekintetbe, gátot fog vetni ezen köz megmérgezés és közlealacsonyítás ellen; addig is a' meggondoltabb

és kóborló csapatok' megszüntetése ¹⁾ 's számtalan egyéb rendőri szabályok, melyek által még csak a' vétekre vezető alkalom is lehetőségig elháríthatnék. Minden illy üdves intézkedést a' feljebb dicsérettel említett Lucas az előrelátási igazság' (justice de prévoyance) nevezete alá foglalja, 's azt állítja, hogy a' melly ország illy előrelátási igazságot gyakorland, gazdálkodó 's kevésbe kerülő kormányt, jó polgári törvényeket 's közönséges jólétet mutatand elő; melly országban a' népszerű és ingyen tanítás közönségesen elterjedend; végre az olly ország, mellyben polgárok és nem csupa jobbágyok lesznek, kiki közölők kisebb 's nagyobb körben a' köz dolgok' folytatásában kisebb vagy nagyobb részvétre hivatattván: az illy országban mindenütt a' rendszeretet, a' törvények iránti tisztelet 's a' polgárok' méltósága fog tapasztaltatni."

Igy a' szabadelmű író. De avvagy másként ítélte-e Napoleon, midőn az éjszakamerikai tartományokban, Francia- és Angolországokban levő bűnök' állapotját egybe hasonlította?

„A' társaság' egész kulcsa 's a' törvényhozó' minden titka az emberi okosságban, annak, mint szintén tehetség-

's lelkesebb azon nyomorult ürügy alatt, hogyha nem cselekszi ő, cselekszi más, nem fog a' mérgezók', 's a' nemzet jövődjét hiúsítók' sorába állani."

¹⁾ Szatmári megyés püspök, Hám János, főpásztori hivatalba léptét azon kedves emlékezettel kötötte össze, hogy a' városi tanács' buzgó együttműködésével az utczaí koldulást eltörlötte 's a' helyett havi és heti alamiznaosztást hozott be. — A' kassai nőegyesület és bihari casino e' részben hasonlóul dicséretesen fáradoztak. Érdekes megolvasni a' Jelenkor' 1840. 78-dik számából a' szombathelyi tudósítást a' sátoros cigányokról, melly fajnak vallásról és erkölcsről semmi fogalma nincs; melly emberiséget, hont, felebaráti szeretetet és jogot nem ismer, tolvajlás, csalás közt, vérfertőztetve bódorog 's fut a' földön."

geinknek kifejtésében áll. Csak azok akarhatják tudatlanságban tartani a népeket, kik ezeket megcsalni 's magok' haszna szerint akarják kormányozni. Mert mennél inkább felvilágosodnak a népek; annál több ember fog a törvények' 's azok' ótalmának szüksége felől meggyőződni, annál rendezettebb, bódogabb és szerencsésebb lesz a társaság. Ugyan azért, ha valamikor a világosság káros találna lenni a sokaságnak: ez csak akkor történhetnék, midőn a kormány a nép' érdekeinek hadat üzenvén, a népet kényszerült állásba szorítná, vagy legalsó osztályát halálos inségre juttatná: mert akkor több szellem mutatkoznék, vagy ellenszegülni vagy bűnössé lenni.“

„Az én törvénykönyvem egyszerűsége által maga egyedül több hasznót tett Franciaországban, mint minden előbbi törvények' tömege. Az én iskoláim, az én kölcsöntanítási rendszerem, ismeretlen nemzedékeket készítnek előre: de bezzeg az én országglásom alatt a bűnök is nagy sebességgel kevesedtek; míg ellenben ángolszomszédjainknál horzasztó módon szaporodtak. Ennyiből, mint gondolom, bátran megítélhetni, mellyik jobb a két kormányi kezelés közül?“

„Íme az Egyesült-statusokban semmi munka, semmi erőködés nem látszik: mégis minden virágzik ott, 's minden ember csendes és bódog. Mert ott ám valódilag a közakarat és közérdek kormányoz. De ha ugyanazon kormány a közakarattal 's érdekekkel összeütközésbe hozatnek: meglássa akárki, milly lárma, mennyi zenebona, zavar és háborodás lesz, 's mindenek fölött menynyire megszapornak a bűnök.“¹⁾

¹⁾ „La raison humaine son développement, celui de nos facultés: voilà toute la clé sociale, tout le secret du législateur. Il n'y-a, que ceux, qui veulent tromper les peuples, et gouverner à leur profit, qui peuvent vouloir les retenir dans l'ignorance; car plus ils seront celairés, plus il-y-aura de gens convaincus de la nécessité des lois, du besoin de les défendre, et plus la société sera assise, heureuse, prospère. Et s'

A' ki különösen a' tudatlanságnak és szegénységnek bünökrei befolyásáról számok után kíván meggyőződni: Lucas Károly' többször idézett pályairata' bevezetésének XXVIII — XXXIII és ismét 176. 177 lapjait, hol Montveran' és Dupin' hiteles adatai használtatnak, örömmel és meglelégedéssel olvasandja. Főleg az erkölcsi és szellemi haladás' igaz barátjának nagy vigasztalására szolgáland, ministeri hivatalos összeírás után értesítetni, hogy Franciaország' világosodottabb megyéiben kevesebb a' romlottság, mint azokban, melyekben a' nevelés és polgárisodás hátrább maradtak, 's ha a' vagyon elleni vétségek szaporábbak is a' felvilágosodott 's tehetősebb megyékben, például a' seineiben, de ellenben Franciaország' homályos részében a' személy elleni

il peut arriver jamais, que les lumières soient nuisibles dans la multitude; ce ne sera, que quand le gouvernement, en hostilité avec les interets du peuple l' acculera dans une position forcée, ou reduira la dernière classe á mourir de misère, car alors il se trouvera plus d' esprit pour se défendre, ou devenir criminel.“

„Mon seul code, par sa simplicité, a fait plus de bien en France, que la masse de toutes les lois, qui m'ont précédé. Mes écoles, mon enseignement mutuel préparent des generations inconnues; aussi, sous mon règne, les crimes allèrent ils-en décroissant avec rapidité, tandis que chez nos voisins, en Angleterre, ils allaient, au contraire, croissant d'une manière effrayante. Et c'en est assez, ce me semble, pour pouvoir prononcer hardiment sur les deux administrations respectives.“

„Et voyez, comme aux États unis, sans force apparente, sans efforts aucuns, tout-y-prospère, combien on-y-est heureux et tranquille? C'est-qu'en réalité, c'est la volonté, ce sont les interets publics, qui y gouvernent. Mettez le même gouvernement en guerre avec la volonté, les interets de tous, et vous verrez aussitôt, quel tapage, combien de tiraillemens de troubles, de confusion, et surtout quel accroissement de crimes!“ Memor. Livre I. pag. 467.

vétségek, mint például orgyilkosságok, méregkeverések 'stb sokkal többször és durvább formákban mutatkoznak.

A' bűnök' állapotja iránt hazánkban is mindinkább terjedő figyelem' tanúságnak, szükségesnek láttam itt két hirlapi cikket, azon óhajomásom mellett közleni, bárcsák az eddigi magános levelek helyett ezentul a' törvényhatóságoktól nyernénk hivatalos tudósítást ¹⁾.

Jelenkor 1840. 99-dik szám. Kassán novemb. 23. Rabjaink (Abauj megyeéi) száma jelenleg 365; holott 1811. legmagasabb számuk alig ment 80-ra; van ezen felül 45 ügyészi perünk. A' fennemlített rabok között tolvaj 132; gyilkos 114; gyermekvesztő 5, gyujtogató 10, férjölő 1, atyagyilkos 1, álpénzverő 2. Hangosan kiáltó szó ez a' hazához!

Még inkább megfelelnek célomnak a' Hírnök' folyó 1841-dik évi 6. számában a' Világból kölcsönözött ím e' statistikai adatok, melyeket a' tudósító' észrevételeivel kiírtam.

„Gömör-kis-hont vármegye mintegy 183,478 lelket számlálván: 1840-dik december' elején 237 rabja volt, melly számból levonván az idegen megyebeli 29-et (ámbar tán más megyében viszont Gömöré van [annyi] marad megyénkre 208; és így $882\frac{1}{4}$ lélekre 1 rab esik. Nemeség az 1785-ki öszveírás szerint találatott 8870 személy. Tegyük fel hogy azóta 12,000-ik szaporodott; (ezt annyi-

¹⁾ Nádor ó cs. k. fensége' k. parancsából öszveírtattak az 1830 — 1840. évig az ország' törvényhatóságai által letartóztatott rabok; a' bűnök' és büntetések' osztályzatai szerint. Ezen öszveírás óta több törvényhatóságból közlötték hirlapokban a' bűnök' statistikáját. Örömmel emelem ki ezek közül a' Pesti Hirlap' 1841 nov. 3-ki számában lévő bártfai tudósítást, melly szerint Bártfának 1831-ben 1, 1832-ben 1, 1833-ban és 1834-ban 0, 1835-ben 4, 1836-ben 4, 1837-ben 1, 1838-ban 1, 1839-ben 2, 1840-ben 4, végre folyó 1841-ben 2 rabja volt; mit a' tudósító részint a' nevelésre fordított gondnak, részint pedig annak tulajdonít, hogy a' testi büntetés több év óta igen igen ritkán használtatik.

val inkább feltehetjük, mert az utolsó két tisztválasztás-kor 16 éves ifjaktól kezdve történt összeírás szerint mintegy 4000-ren voltak a' szavazók, feltehetni pedig hogy a' nő's 15 éven alóli fizsemélyek mintegy két anynyit tesznek) e' számot lehúzáván az egész népesség' számából, marad 171,478 paraszt személy. A' fenebb említett 208 rab közül 43 nemes; és így mintegy 279 nemes személyre esik 1 rab, paraszt rab pedig 156 levén, mintegy 1039 személy közül ül egy börtönben, és így rabokra nézve a' nemes csaknem úgy áll a' paraszthoz, mint 7 : 2. — A' különböző hitvallások szerint esik Gömör-kis-hontban: 59389 r. kath. személyre 114 rab, és így $520\frac{109}{114}$ -re 1 rab; 77,308 evang. ágost. személyre 38 rab, és így $2034\frac{18}{38}$ -ra 1 rab; 43,354 evang. helvet. személyre 74 rab, és így $802\frac{46}{54}$ -re egy rab; 3,427 gör. kath. személyre 2 rab, és így $1703\frac{1}{2}$ -re 1 rab. — Vajjon mi gyakorol hát nálunk jó, és mi rossz befolyást az erkölcsiségre? Jót én mást nem tudok az iskoláknál, mellyek a' mennyire előttem tudva van, (ha csalódom köszönettel veendem a' megigazitást) az ágostai evangelicusoknál a' legjobb lábon állanak. Az erkölcsiség' mótelye nálunk az iszákosság. „Hosszasabban leiratnak itt a' megyei tisztválasztások' alkalmávali itatások, mellyek általi kihágások a' tömlöczöket népesítik; továbbá a' nép között felettébb elhatalmazott pálinkait a' szomorú következtetései. „Tagadjátok, úgymond a' derék tudósító, — hogy tömlöczjeink mindinkább telnek rabokkal: de a' számokat elfúvni, eltagadni nem lehet! vagy mutassátok ki a' nyavalya' terjedésének más okát; akkor elhisszük a' pálinka' ártalmatlanságát.“

Természetes dolog, hogy azon országokban, mellyek a' nevelés' javítására 's a' lakosok' erkölcsiségének és vagyonosságának emelésére különösebb figyelmet fordítva, meggondolt lépésekkel haladnak a' polgárisodás' dicő ösvényén: könnyebben fog a' büntető bíró is boldogulni, nagyobb módja és szabadabb választása levén a'

tudatlanság' áldozatit czélszerűleg taníttatni, 's erkölcsi-ségre vezérteni; azokat pedig, kiket heverés vitt a' bűn-be, munkára és foglalatoskodásra szoktatni, 's így meg-jobbult tagokat bocsátni vissza a' polgári társaságba.

Második kelléke a' javítani akaró büntetésnek, mint mondám, abban áll, hogy az ne tegye semmivé a' büntetett személy' becsületét, hanem inkább azt eszközölje, hogy a' bűnös mind maga erkölcsi erejéhez bizodalmat nyerve, mind a' polgári társasággal kibékeltetve, lépjen vissza a' polgári becsület' visszaszerzésére. De miként emelkedjék némi erkölcsi önbecsülésre az, ki mint a' marha csúfo-san verettetik és ostoroztatik? miként nézzen mások' szemibe az, kiből a' bitófához köttetést határozó bíró a' szemérem' utolsó szikráját is kioltotta? miként boldogúl-jon élélme' keresésében, miként jöhessen tisztos polgári viszonyba, vagy maradjon meg abban állandóul, ki haj-dani bűnének letörölhetlen emlékeztető jeleit holta napja-ig testén hordozza? Nem volt pedig olly nemzet, melly-nél a' bot és korbács, a' pelengér és bélyogozás ne gy-a-koroltatott volna. Ez utolsót, melly legmaradandóbb nyo-mait hagyja a' gyaláztatnak, a' rómaiak is gyakorolták, a' hamis vádlók (calumniatores) homlokára K betűt süttet-vén. Angliában azokat, kik felingerlés' következtében es-tek gyilkosságba, M (manslaughter) a' tolvajokat pedig T (theft) kezdő betűkkel jelelik; Franciaországban a' tolvajok V, a' gálya rabok pedig G. A. L betűkkel bélyo-goztatnak.

Milly károsok az illy becstelenítő büntetések a' mi-att, hogy jövőndő kedvetlen következtései kiszámíthatla-nok: arra egy szánandó történetet hoz fel Stedman őrnagy „Narrative of an expedition against the revolted Negroes of Surinam“ czímű mun-kája' XXVII. fejezetében.

„Egy Destrades nevű francia települt meg Surinam-ban, ki oda az indigotermesztést bevitte, 's több éven által közönségesen szeretttetett. Egykor Démérarban la-

kó egyik barátja' házánál lévén, rosszul lett a' vállán támadt daganat miatt, gyógyítani akarta barátja: de ő teljességgel nem engedte megtekintését még akkor is midőn már a' nyavalya szemlátomást terhesedett; hanem végre elvesztvén gyógyulás iránti reményét, egy pisztollyal keresztül lőtte magát, 's ekkor jöve világosságra a' vállán lévő V (voleur) bélyeg.

V. ELV.

A' BÜNTETÉSEK A' MIVELTSÉGGEL EGYENLŐ LÉPÉST TARTSANAK, 's ANNAK HALADTÁVAL AMAZOK IS SZELIDÜLJENEK.

Majd minden lapja a' történetírásnak azt bizonyítja, hogy valamint a' durva, a' vérrel írt dracoi törvények elégtelenek voltak a' rossz tetteknek megzabolázására, 's azonkívül az erkölcsöket is eldurvították: úgy a' szabad nemzeteknek szelidebb erkölcsi lágyabb büntetéseket sugalltak, és hoztak életbe, melyek mivel az uralkodó közvéleménnyel egybehangoznak, ez okon keményeknek 's igazságtalanoknak nem tartatnak. Mit tehát mint az okosság' elvét ajánlok: az egyszersmind a' szükségnek is törvénye. És mégis milly soká fenmaradtak még pallérozottabb országokban is a' vad előkor' borzasztó büntető törvényei? 's e' században is, melynek az emberiség' szent céljai felé szerencsésen haladó lépteit csak az nem látja, ki önként befogja szemeit a' világosság előtt, e' században is, mondom, hányan nem dicsérik a' múlt századok' hasznosabb szigorúságát? hányan nem csóválják fejöket, midőn a' bűnösökkeli szelidebb bánás a' válás' és embiriség' nevében szorgalmaztatik? hányan nem mondanak illy általában kárhóztató ítéletet a' javítást sürgetőkre, hogy ki rossznak kedvez, a' jó embereknek árt vele? Részemről inkább sajnálkozni és szánakozni szoktam illynemű nyilatkozásokon, 's a' világ' folyásában ta-

pasztalt számos akadály' ellenére is, fokonkint szebb szebb jövőndőt ohajtó és reménylő szívem magáévá teszi Matter' ama nemes gondolatját: „Az emberiség' haladásaért nem táplálhatunk szebb ohajtást ennél, hogy a' századról századra egymásután következő törvényhozók, elődjeiket mindig méltóbb jogon nevezhessék barbaroknak ¹⁾).

¹⁾ Le plus beau vœu, que l' on puisse former pour le progrès de l' humanité, c' est que de siècle en siècle les législateurs, qui se succèdent les uns aux autres, se traitent toujours à plus juste titre de barbares! De l' influence des mœurs sur les lois etc. Paris 1832. pag. 276.

IV. SZAKASZ.

A' büntetésnek a' feljebb előadott elvekhez alkalmazható neveiről.

Valamint a' vétségek általánosan mindenkor a' személyt sértik vagy közvetve, vagy közvetlenül: épen úgy a' büntetések is a' büntető személyét vagy közvetve, vagy közvetlenül érdeklik. Mert még a' vagyon elleni vétek is szintugy mint a' vagyont érdeklő büntetések utóljára a' személyre hatnak. Mind a' mellett nagyobb világosság' kedvéért a' bűnök illy osztályozatban soroztathatnak: 1-ör személyiek szorosan értve. 2-or vagyoniak. 3-or a' kettőből vegyültek.

Ezek' irányában a' büntetések' nevei következők lehetnek:

1) Vagyont érdeklő büntetés, melly vagy pénzbeli bírságból, vagy a' jószág' elkobozásából állhat. Az elsőbbel méltán illetetik a' hasonlatosságnál fogva is minden, ki más vagyonában kárt teszen; méltán illetetik kisebb rendőrségi szabályok' áthágója; végre nem panaszkodhatik érte, ki pénzzeli csalárdkodáson rajta vesztett. A' jószág' elkobozását, kártérítés' esetén kívül, nem javasolja ama régi tapasztalás, melly szerint a' jószágkobzások mind a' régibb, mind az újabb időkben a' fondorkodás' 's alacsony árulkodás' szellemét táplálták. — Következnek

2.) A' testi vagy testsanyarító büntetések, vessző-pálcza és korbáca-ütések. Ezek inkább csak

a' gyermekfenyítésnek kénytelenségből előveendő eszközei lehetnek vagy olly népeknél vétethetnek elő, melyek szolgai járomba görbedve, politicali kiskorúságban élnek. Így I. Péter czár' uralkodása alatt az első rendű asszonyságok sem voltak a' korbács alól kivéve, 's a' mennyei birodalomban e' mai napig sem mentek sem a' főemberek, sem magok a' császári házbeliek a' gyalázatos bambus-pálczá-tól, melynek fájdalmát ugyan, orosz utazó Timkovszky' előadása szerint, pénzzel megválthatni. A' törökök új fen-yítő törvénykönyve' III-dik szakaszának 1-ső cikke szerint, már tilos a' polgári vagy katonai tisztviselőknek valamelly polgárt megveretni, 's általában minden testi büntetés fogságra és gályarabságra változtatott; kivé-vén azon esetet, midőn valaki a' törvény által meghatá-rozott adót fizetni nem akarja (!). Mert akkor a' IV-dik szakasz' 1-ső cikke szerint, testi büntetés használtatik, — mi azonban nincsen elég világosan megmagyarázva. ¹⁾ Poroszországban a' veretések tökéletesen elenyésztek; más országokban pedig mérséklésök és lassankénti elenyész-tetésök munkába vétetett: miről hazánk' 1836-ki ország-gyűlése is gondoskodni halaszthatlan kötelességének is-merte. Tovább ment az új büntetőkönyv' javaslata, hol nem csak a' nemesek, hanem a' polgárok, kereskedők, mesteremberek 's más tisztességesb életmódot követők is, a' bot alól mindnyájan kivétettek. 'S valóban nem ok nélkül, mert a' verés az embert csaknem a' barmokig le-alacsonyítja, 's minden becsületérzéstől megfosztja. Mire nézve úgy látszik, hogy ha egészen el nem töröltethet-nék: egyedül azon esetekre lenne szorítandó, midőn a' másokon szántsándékkal ejtett testi sérelemeknek vi-szonzását vagy természeti, vagy erkölcsi és jogi akadá-lyok nem ellenzik, miről már oda feljebb emlékeztem.

3-dik neme a' büntetéseknek a' szégyenítő bü-n-tetések; ezek hasznosak azon esetben, ha a' becsület-

¹⁾ Jelenkor 1840. 49-dik szám.

érzést fölébresztik, de ha mértéken túl vitetnek: a' becsületérzést semmivé tevén, a' büntetés' javítási céljával merőben ellenkeznek. Ezeket tehát, mint az erkölcsi jobbulás' akadályait a' józan okosság annyival inkább kárhoztatja, mivel a' bűnösnek megbecsztelenítésében a' sérelmes fél sem nyer semmit. Azonban a' becszteleniség' ítélet általi kimondása nem büntetés annak, ki már a' nélkül is gyalázatban fetreng: ellenben becsületszerető, 's tettei' tisztaságáról belsőképen meggyőződött embernek a' halálnál is keservesebb; mindkettő előtt pedig a' tisztas társalgási életbe visszalépést elárja. Egyébiránt is, valamint a' természeténél fogva gyalázatos bűn' mocskát, semmi ítélet le nem moshatja: úgy a' becsztelenítő büntetést nem érdemlő tett a' közvélemény előtt nem csak megigazulhat, hanem még a' felett szerzőjének örök dicsőséget és tiszteletet is biztosíthat, mint a' vértanúknak 's magának a' Jézusnak is csúfos kivégeztetése.

4-dik helyen említendők a' szabadságszorító büntetések, melyeket egybefoglal Bentham a' confinement territorial nevezet alatt. Ezen büntetésnél fogva, úgy mond ő, a' bűnösre nézve, a' föld két nagyon egyenetlen részre van mintegy felosztva, úgymint arra, mellyben szabad neki lenni, 's ismét arra, mellytől eltiltatott. Confinement territorial tehát a' nem, mellynek öt faja lehet:

Ha a' hely, melly a' bűnösnek határt szab, bekerített 's kulcsccsal bezárt szűk tér; ez a' fogság (emprisonnement).

Ha azon rész, mellyben a' bűnös tartozik maradni, az ország' határán belől esik: akkor a' büntetés helyreszorításnak (relégation); ha pedig kívül esik az országon, száműzésnek (bannissement) neveztetik.

A' helyreszorítás kétképen eshetik meg, mert vagy ki mozdítatik a' bűnös szokott helyéből; vagy azon vidékből, mellyben lakik, vagy épen saját házából nem sza-

bad kimozdúlnia, — mit mintegy fogságnak, (quasi emprisonnement) lehetne nevezni.

Végre ha valamelly különös vidékben nem szabad megjelenni: ez csak kizárás' neme, mellynek nincs ugyan tulajdon neve, hanem helybéli kitiltásnak (interdiction locale) lehetne mondani ¹⁾).

Az egyszerű fogságot, vagyis a' csupa letartóztatást, meg kell a' sanyargató vagy büntető fogságtól különböztetni, mellynek járulécai részint az elszökés' akadályozása, részint pedig a' büntetés' súlyosítása' tekintetéből kéz-és láb-békó, lánczok és erőtetett munka is lehetnek.

Akárhol 's akármelly különösebb célra épült fogházban (melly alatt csupán letartóztató helyet értek) és tömlöczben, hol a' bűnös birói ítélet következtében zárva tartatik, három dologra kell főképen vigyázni, úgymint:

- 1) a' bátorságra,
- b) könnyű felügyeletre,
- c) egészségre.

Bátorság alatt értem azt, hogy a' fogolynak külvilággal közlekedése, ha úgy kívánják a' körülmények, egészen meggátoltathassék; elszökése pedig, vagy épen a' foglyoknak mindnyájoknak a' tömlöczi felügyelőség elleni összeesküvése és felzendülése lehetetlenné tétesék. A' hol csak lehet tehát, olly hely választassék ki a' tömlöcznek, mellyhez maga a' természet nehéz járulást engedett, egyébiránt köröskörül láthatni róla; maga a' tömlöcz szilárd anyagokból 's illő vastagságu falakkal épüljön; több rendű erős kapukkal, ajtókkal és vasrudakkal készítessek fel; kettős, hármás árokkal, vagy védfallal sem árt körülkeríteni, 's ugyan annyiféle őrköt, nagyobb börtönöknél egész katonai őrsapatot, sőt

¹⁾ Bentham *Théorie des peines, et des récompenses*. Bruxelles, 1840. Tom. I. p. 112 — 113.

fogós őreket is tartani; még e' fölött is a' rabokat különös megismertető köntösben járatni, melly a' külszági börtönökben a' test' hosszában hasított kétféle posztóból szokott készülni; szükség végezetre a' börtöni fő felügyeletet emberi érzései mellett, hajthatlan igazságu, okos és tapasztalt férfiura bizni; az alsó személyzetbe is becsületes jellemű, vigyázó, józan és megvesztegethetlen embereket válogatni. Illyeneket tisztességes évdíj 's bennök inkább segédet, mint cselédet tekintő bizodalmas bánás mellett találni igen nehéz dolog nem lesz, kivált ha majd a' magokat börtöni felvigyázatra szánó ifjak különösen fognak ez életnemre képeztetni. Ez ohajtandó is az emberiség' érdekében: mert a' börtönök' helyes igazgatása és kezelése, a' foglyoknak csaknem végére mehetetlen ravasszága miatt, nem középszerű tudást 's kivált emberisméretet kíván, azon okból is, mivel sokszor nagyobb foganatja van az erkölcsi hatásnak, mint minden békóknak és bilincseknek.

Nevezetes példát hoz fel e' tárgyban Grellet-Vammy '1) a' berni büntető intézet' igazgatójának következő tapasztalását beszélván elő:

„Nehány évvel ez előtt, a' holtigtartó fogságra ítélt, frutigeni születésű Hager nevű rab, kiszökött a' régi tömlöczből. Csakhamar azután befogatott 's új börtönbe vitetett. Az akkori szabályok szerint joga volt az igazgatónak a' börtönből kirontó 's ismét visszakerült fogolyra 50 pálczát veretni. Hager nem annyira gyáva, mint puha ember volt; a' testi büntetéstől jobban félt, mint minden egyébtől, 's reszketéssel tekintett a' kínos megfenyítés elébe. — A' szökevényt egészen levetkeztették, megnyiratták, megförsztették, mindenét rendkívüli figyelemmel megkutatták, száját is külön megvizsgálták, hogy nincs-e benne valami tokféle elrejtve, millyennel a' híres

'1) Handbuch der Gefängnisse; übersetzt von Carl Mathy. Solothurn 1838 p. 65.

gonosztevők többnyire ellátvák: de semmi olyast nem találtak nála. Ezután rá adják a' börtöni ruhát, 's az igazgató elébe viszik a' közelgő kinzástól borzadót. Az igazgató eleintén olly hangon szólítá meg, melly legkevésebbé sem önthete belé bátorságot; de miután hibáját elébe terjesztette, 's a' büntetéssel is derekasul megfenyegette: utóbb atyai módon bánt vele, 's a' pálczát elengedte. Egyébiránt lánczra verték a' foglyot, mivel az igazgatóságnak nem állá hatalmában, a' bűnöst azon elővigyázati szabály alól feloldozni. Hager fölöttébb elérzékenyült a' kegyelmes bánásra, 's örömmel telve mondá az őt kísérő őrnök: soha sem szólottak még így hozzám: de meg is mutatom, ki vagyok.“

„Kevés hónapok mulva megszólítja Hager a' felügyelőt, 's egy kis reszelőt adván át neki: „nem a' vas tart itten, úgymond, engemet, hanem más, mi ennél is erősebb. Vigye e' reszelőt igazgató úrhoz, 's kérje meg nevemben, sziveskednék hozzám jőni, mert még több holmit akarnék mutatni.“ Az igazgató elmegy a' fogolyhoz, kitől vidám arcczal fogadtatik, 's asztalon egy rakás aczél-művet pillant meg, mellyeket Hager neki ajánl kedveskedésül. Midőn az igazgató e' titkot magának megmagyarázni nem tudá, azonban igen vágyék kitanulni, miképen szerezhetett össze ennyi szerszámot egy olly szoros őrizetű fogoly? megkérdezi iránta, mire azt veszi feleletül, hogy mind azt, mit az igazgató maga előtt lát, minden kutatás' daczára, magával hozta a' tömlöczbe. De még jobban elbámul az igazgató, midőn Hager egy hosszú nyaku kisdud palaczkot hoz elő, mellynek talpa' átmérője 13 vonal, az egész pedig közepe' táján karcsúdvá 3 hüvelyk, 4 vonalnyi hosszú volt; berakja ebbe az öszvesen ötven egy darab szerszámot; bedugja kéreggel, mellynek széle sárga viasszal és vékony hegedű-húrral volt körülkerítve; 's lemagyarázza, hogy azon kis palaczkot a' kutatás előtt gyomrába lebocsátotta, 's a' húrnál fogva szájában egyik hátulsó fogához kötötte. Ezt senki

sem akarván elhinni, Hager a' mondott működést az intézet' némelly tisztjeinek és seborvosának jelenlétében végrehajtotta, 's mindnyájok' kétségét eloszlatta.

„A' háladatosság' e' vonása mind az igazgatót, mind a' többi tisztviselőket annyira megindította iránta, hogy megjobbulásának teljes reményében a' főkormányhoz folyamodtak megkegyelmezése végett. De mielőtt azt megnyerhette volna a' fogoly: az 1836-ban Bernben pusztított petécs' áldozatjává lőn.“

Mi a' börtöni felvigyázatot illeti: azt az előbbi pontban előadottakon kívül felettebb megkönnyíti, de sok más rendetlenséget is megelőzhet a' börtönnek czélszerű építése és elrendezése. Ez ideig legalkalmasabbnak tartatik az úgynevezett panopticus terv, a' mélyen gondolkozó Bentham' szerencsés ötlete, mely Genfben létesült, 's mellynél fogva az igazgató akármely pillanatban akarja, a' maga központi lakából mind az őroket, mind a rabokat észrevétlenül láthatja, 's minden zavarást egyszerre orvosolhat. In medio residens, complectitur omnia.

Harmadik főtekintetű dolog akármely börtönben, hogy a' foglyok' egészségére gond legyen. E' végett szükség a' börtönöknek földszintieknek, szárazoknak, világosoknak, szellőztethetőeknek és tisztáknak lenni; de a' rabok' tápláló eledeléről is gondoskodni, tőlök a' rendes mosódást, ruhaváltást és serény munkát, mind az egészség tekintetéből, mind már csak azért is megkívánni, hogy más ártatlan polgárok' terhével ingyen ne tartassanak.

Elmés észrevétele Grellet-Vammynak, hogy majd ha a' jövő nemzedék börtöneink' építése' módját megismeri, kétkedni fog, vajjon haladtunk-e annyira a' természettanban, hogy a' levegőnek a' lélekzettételre szükséges voltát tudtuk volna? Legalább milly kevés gond fordítatott arra, hogy a' börtönben is ismerjék a' szabad levegőt: azzal bizonyítja Grellet-Vammy, hogy a' párisi királyi börtönök' társasága által 1821-ben koszorúzott pályamunkában is olly terv adatott egy négyszögű nagy fogházra, mely szerint

az udvar' közepén javasolt kórházban levő betegek a' fris levegő odajárulása' veszélyétől mintegy megóttalmaztattak volna. Hát nálunk hogy állott a' börtönök' dolga? Nem régi az ideje, hogy latinúl szerkezett ítéleteink a' bűnöst ad squallores carcerum kárhoztatták; mi-ből úgy látszik, mintha magok a' bírák is a' szennyet és tisztátalanságot a' börtön' lényeges tulajdonságának hitték volna. Mi csuda, ha illy vélemény mellett a' tömlöczők nagyobbára mind szurtosok és nedvesek voltak, mellyeknek nyirka és férgei ellen zsíros ingneműbe kellett és kell rabjainknak átöltözni; mi csuda, ha ezen boldogtalan vermek legkeményebb télben is vagy nem fűtettek, vagy a' bennök a' nélkül is megvesztegetett levegő eleven szén' fojtó gőzével szaporítatott ¹⁾). Örvendjünk, hogy hazánkban a' börtönökre is szebb jövőndő várakozik, mellynek biztos előpostáiul részint egyes törvényhatóságok már ré-gibb buzgó törekvéseit ²⁾ részint az urbéri büntetést em-

¹⁾ Szemere Bertalan utazása külföldön. Pesten 1840. II kötet 67, 68, 69 lapokon nem csak ezek, hanem általában majd minden visszaélései hazai börtönrendszerünknek, eleven és igaz színekkel festetnek.

²⁾ Arad megyében, Almásy Pál főispán' javaslatára's gróf Brunswick Julianna báró Forray Andrásné különös buzgósága es segedelmezései által 1821. januar 1-én nyilt meg a' rabok' doldozóháza, mellyben ez idő szerint 40 rab foglalatostokodik' gyapjuszövéssel és posztó-készítéssel, mihez kívántató költségesebb gépeket báró Dietrich ajándékozta a' megyének. Az ott szót posztó és pokróc nem csak a' megyei hajdúk' és cselédek' ruházatára és szükségére elegendő, hanem idegeneknek is szokott meghatározott áron eladatni. Ezen jótékony intézet részint a' megyei pénztár, részint magános birtokos urak' több évre biztosított adakozásából olly lábra állott (mint szives tudósítom, hiteles adatok után írja) hogy a' posztó' eladásából maga magát fentartja, 's olly reménnyel táplál, hogy a' raboknak eledelén és fogyatkozó fehérneműjén kívül, mellyek eddig is általa pótolttak, a' tömlöczi költségeket is a' honi pénztárnak visszafordítani fogja.

berileg határozó 183%-ki X. törvénycikkely' 5-dik szakaszát, továbbá az 1840: 5-dik törvénycikket tekinthetjük, melyben a' büntető törvénykönyvvél válhatlan kapcsolatban levő büntető's javító rendszer' behozása iránti kimerítő véleményadás végett igen jeles országos választmány neveztetett.

Nagyon csalatkoznék, ki hinné, hogy ha a' tömlöcz a' fenn említett három keléssel bír, már akkor a' polgári társaság mindent megtett. Mert ámbár ennyitől sem lehet

Bihar megyében régen földél alatt áll 's majd egészen elkészült a' tb. már most első alispán Beöthy Jenő által javasolt fogház, 160 egyes kamrával. A' váradi deák püspökség' és deák káptalan' uradalmi hasonlóképen egyes tömlöczöket építettek. Az elsőbb uradalom' rabjai szép fehér pokróczot szőnek, melynek illendő ároni eladását a' vállalkozók' nem léte akadályozza.

Abaúj, Borsod, Komárom, Nógrád, Pest, Vas megyék dolgozó-házak' felállításáról gondoskodtak.

Gömör megye a' javító rendszer szerint tervezett fogházat emeltetett. (1839 Figyelmező 5-dik szám).

Talán egy törvényhatóság sincs az országban, mely a' tömlöczjavítást kisebb 's nagyobb mértékben munkába vette volna, közelebb pedig gyönyörűséggel olvasánk a' Jelenkor' 1840. 78-dik számában azon temesvári tudósítást, mely szerint a' megyei raboknak három év óta járdai kőfaragásra lett alkalmazásukból származó haszon mindinkább mutatkozik, mert a' város' fő utczái majd általában kirakattak már faragott járdakövekkel 's a' börtönben levő rabok' száma e' czélszerű intézet' létesülte óta folyvást kisebbedik.

A' derecskei vérhatalmu uradalomnak 1837-ben újonnan épült tömlöczénél 4 évvel ezelőtt egy kézi malom állítván fel, melyen a' rabok a' gabona' egy részét magok' számára lisztéj őrlik: ezen a' rabok előtt felettébb gyűlöletes munka' bevitele óta a' rabok' száma évenként szembetűnőleg kevesedett.

1831ben voltak összesen 111, 1832. 114, 1833. 136, 1834. 124, 1835. 137, 1836. 153, 1837. 184, 1838. 140, 1839. 95, 1840. 83.

megvonni a' méltánylatot: de vajmi sok van még hátra, míg a' kezdett oszlopot az emberiség' nemtője megkoszorúzza! Fő rendeltetése embernek az erkölcsi tökéletesülés. Ne elégedjék meg tehát a' polgári társaság a' bűnös' megbüntetésével: hanem igyekezzék börtöneit 's fenyítő intézeteit úgy alkotni, hogy megadatván a' jognak, mit sérthetlensége igényel, a' bűnre tántorodott ember az erény' útjára visszavezetessék. Így válnak a' börtönök javító házakká (Maisons de pénitence, Buss- und Besserungs-Anstalten) mellyeknek eszméjét bimbóként láthatni a' pogány bölcsek' 's különösen Plato' írásaiban; fejledezve a' minden emberben testvért ismertető 's a' rabokat ápoló kereszténység' kezdetében; kinyílv a' XVII századot ékesítő benedekrendi szerzetes Mabillon' fáradozásiban, ki az erkölcstelen kolostori tagokat elkülönzés, munka, hallgatás és imádság által hitte javíthatóknak; díszelgve az ugyanazon tervet követő XI. Kelemen pápa római Sz. Mihály (1718) ¹⁾ 's dicső királynénk Mária Terézia' genti fenyítő intézeteiben (1772) ²⁾; végre a' tisztes Howard' kormánypártolta gloucesteri fogházában, hol a' foglyok nappal külön osztályokban dolgoztak, éjjelre pedig egyes szobákba zárattak (1785) 's a' philadelphiai vallnuutstreeti quacker alapítványban, 's ezzel versenyző amerikai több fogházban (1786) valódi gyümölcsesé érelve.

¹⁾ A' római fenyítő intézet' homlokiíráta: Parum 'est coercere improbos poena, nisi probos efficias disciplina.

²⁾ Sok tekintetben figyelmet érdemelnek a' cs. k. alsó austriai büntető intézet, és szabad műhelylyel egybekötött fenyítőház is, mellyekben értekezőnek folyó 1840 év' october havában a' gróf Barth-Barthenheim János úr' engedelmé mellett megvezettetni, 's mindkét' intézet' nyomtatott leírásával megajándékoztatni szerencséje volt. Czimük: Einrichtung der k. k. Öster. Provinzial Strafanstalt in Wien. 1841 12. Februar. — Einrichtung der freywilligen Arbeits-Anstalt für Wien. 1838 Dec. 3-kán. Mindkét leírás a' fentiszteelt gróf munkája.

Csakhamar szaporodtak Amerikában a' javító fogházak, mellyeknek fő alapja a' magános elzárás (solitary confinement) el levén törölve a' testi büntetések. Egyéb-iránt ezek között is kétféle rendszer, úgymint a' philadelphiai vagy pennsylvaniani és az auburni vagy newyorki divatozik, melly rendszerek a' magános elzárás' barátit két nagy felekezetre szakaszták.

A' philadelphiai rendszer után minden fogoly éjjel nappal magánosan külön kamrába zárva munka közt, vagy a' nélkül, de folyvást társaságon kívül van, s ekként nem csak honából, hanem a' világból is kizáratik. Ezen elzárás erkölcsi oktatással köttetik egybe, 's a' dolgozhatás a' fogoly' jó magaviselete' jutalmul adatik.

Ellenben az auburni rendszer után minden fogolynak külön háló-szobája van, mellybe éjjelre záratik; de nappal folytonos munkával elfoglalva társaságban dolgozik, úgy mindazáltal, hogy semmi közlekedése nincs sem fogolytársaival, sem másokkal. Eddig az ideig a' philadelphiai rendszert majd egyedül a' pennsylvaniani fogházak, a' többi éjszakamerikai statusok pedig az auburni rendszert vették be.

A' tudományos vita, melly a' felett támadt: mellyik rendszernek adassék e' kettő közül elsőség? a' régi fogházak' hibáit egész rútságukban felfödözte; egyszersmind meggyőze mindeneket a' felől, hogy az elzárási büntetés' fő célja a' javítás.

Egész Európa fogház-javítási forrásba jött. 1814-ben Franciaországban XVIII-dik Lajos kinyilatkoztatá javítóházak' felállítására iránti szándékát, mellyet ugyan a' körülmények megakadályoztak. De 1817-ben bizonyos jótékony egyesület az úgynevezett Seinei javító fogházat ifju bűnösök' számára föllállította Párisban a' Grés utczában, 's maga a' kormány is a' javítási rendszert egész nagyságában felfogván, a' fogházak' javítására egybeállott királyi társasággal és külföldön egyenesen e' jótékony cél-

ből útaztatott tudósaival igen sok és fontos adatokat gyűjtetett össze.

E' közben Helvéciában Lausanne (1824), Genf (1825) és Bern (1830) az angliai és amerikai tapasztalatokat, 's a' fogházak' javításában fáradozó francia királyi társaság' jelentéseit használva, egészen újnemű javító fogházakat építettek. Ez új intézetek, kivált a' genfi, mind az építés', mind a' belső igazgatás' elrendelésében úgy kívánnák a' philadelphiai és auburni rendszerek' minden jótékonyosságát egyesíteni, hogy egyszersmind azon káros következtetéseket, mellyekkel ama két egymással vetélkedő rendszer küzd, gondosan kikerülnék 's ebből támadt a' harmadik vagyis úgynevezett európai vagy genfi rendszer ¹⁾.

Az első rendszernek alapja, mellyen épül, a' magánosság; másodiknak a' hallgatás; harmadik csak kevésbé használja a' magány' elemét, hanem inkább hallgatás' kívánásán nyugszik, 's fővonásai ezek:

1.) A' börtönnek (melly a' Vaucher-Crémieux panopticus rajza szerint készülendő, legalább ezt dicséri mindenek felett Aubanel, a' genfi fogház' igazgatója), több osztályai vagynak, mellyekben a' rabra keményebb, vagy kedvezőbb bánás várakozik. Ki mellyik osztályba vetesék; abban a' fogház' kormányja a' törvényszéki ítéletre, a' fogság' idejére, a' bűnös' életkorára 's előbbi viszonyaira figyelmez.

2.) Minden fogoly bekerültekor megmosatik, megnyíratik és fogházi ruhába öltöztetik: azután magános kam-

¹⁾ A' javító házak' történeti leírását nagy gyönyörűséggel olvashatni Grellett - Vammy' már említett fogház-könyve I. része' 1. fejezetében, honnan az itt mondottak nagy részben kölcsönöztek.

Az amerikai javító rendszer iránt hazánkban első gerjeszte igen nagy figyelmet bölöni Farkas Sándor — Utazás Amerikában. Kolosvártt. 1834, 108 — 119 lapokon. Illy egyetemi hatás kevés könyvnek jutott díszes osztályrészül!

rába záratik néhány napra, legtovább két hétre, melly idő alatt csupán a' fogházi pappal, és az erkölcsökre ügyelő. választmány' tagjaival szólhat, 's ez elszórakozásbani foglalkozás arra készti, hogy könyveket vagy kézi munkát kérjen, ha valamellyikhez ért; vagy pedig tanulásra adja magát.

3.) Az erkölcsi választmány' ajánlatára az alsóbb osztályokból a' felsőbbekbe vergődhetik a' rab: valamint az engedelmesség' és tömlőczi rend' megsértése' esetében visszaeshetik. Hajáulás' jeleit mutatja: előbb a' magánosan dolgozhatás, utóbb közműhelyi munka, végre pénzosztalék által is jutalmaztatik. Mert a' rabok' kézművei haszonbérbe vagy másként eladatulván, a' mi az intézet' költségei' fődőzésén felül marad, az a' rabnak részint még a' fogházban szabad rendelkezése alá eső jutalmakra, részint kiszabadultakori segítségére félretétetik.

4.) Kitöltvén a' rab fogsága' idejét: az intézet még akkor sem veszi le róla minden gondját; hanem darab időre bizonyos gyámválasztmány' felügyeletére bízza, hogy mintegy karon vezettessék vissza a' polgári társaságba.

Nem tagadom, minden elkövetetik Genfben a' raboknak mind oktatására, mind munkássághoz szoktatására nézve, dicséretesnek és követésre méltónak találom, hogy nem csupán két 's három hétre szükséges pénzrel láttatik el a' rab kiszabadultakor, mint a' pennsilvaniai magánytömlőczöknél, hanem munkáival keresménye, jobb magaviselete ösztönéül, kezébe adatik sőt kimenetel után is gyöngéd gondoskodás' tárgya marad: de szinte azon nehézségekkel látom is némileg küzdeni, mellyek miatt az auburni rendszer, a' gyári munkából háromló jeles anyagi haszon mellett is, méltán kárhoztatik. Ugyanis nagy ellenmondást foglal magában, egy felől társaságban dolgoztatni a' rabot, másfelől minden szó vagy jegyek általi közlekedéstől eltiltani; egyfelől nem büntetni testi büntetéssel, másfelől pedig megengedni fenyíték' kedvéért az őr által osztandó korbácsütéseket, valahányszor a' rab

a' hallgatást félbeszakasztja; mi hogy elég sűrűn fordulhat elő, azt a' coldbath-fieldsi fogházban 1836-ban pusztán szólásért és esküdözésért osztogatott 6794 büntetés után elgondolhatni ¹⁾. Ide járul, hogy a' raboknak közös műhelybeni dolgozása azon erkölcsi védelmet, melyet csak a' becsületérzés adhat, a' javítandó bűnösben meggyengítvén, őt olly emberek' ismeretségébe hozza, kik egykor jövőendő éltére nézve káros befolyást gyakorolhatnak.

Itt mind azt, mit a' javító rendszerekről, nem mondom á' tisztes Howard, hanem csak egy pár év-tized óta is Livingston a' nagy törvényhozó, Lucas ²⁾, az Amerikában utazott Beaumont és Tocqueville ³⁾, Doctor Julius ⁴⁾, Aubanel ⁵⁾, Grellet-Vammy, Cramer-Audeoud ⁶⁾ 's hazánkfiak közül a' dicsé-

¹⁾ Szemere Bertalan' utazása külföldön II. kötet. 86. lap.

²⁾ Lucas, du système pénal et du système repressiv. Paris 1827. 310 — 328. l. Igen jeles mellette a' Tableau general des Échelles legales judiciaire, et disciplinaire, pag. 297.

³⁾ Du système pénitentiaire aux États unis et de son application à la France. Par. M. M. de Beaumont et Tocqueville. Paris, 1833.

⁴⁾ Nord-Amerikas sittliche Zustände, nach eigenen Anschauungen in den Jahren 1834 — 1836. von Dr. Julius H. Bände Leipzig, — Ugyanannak: Vorlesungen über die Gefängnisse. — Az első munkának rövid kivonatját olvashatni az 1839-ki Figyelmező' 845 — 861. lapj.

⁵⁾ Denkschrift über das Buss- und Besserungssystem an den H. Minister des Innern in Frankreich, im Jahr 1837. übergeben von H. Aubanel, Director des Buss- und Besserungshauses zu Genf, mit Planen und Rissen der Gefängnisse nach dem panoptischen System von H. Vaucher Cremieux Architect.

⁶⁾ Denkschrift über das Buss- und Besserungssystem, der gemeinnützigen Gesellschaft im Juny 1835 vorgelegt von H. L. G. Cramer Audeoud, Mitglied des Ausschusses für moralische Beaufsichtigung der Gefängnisse zu Genf.

rettel nevezett Farkas, a' két meleg keblü ifjú író: báró Eötvös József ¹⁾ és Szemere Bertalan ²⁾ 's a' két utóbbinak tudós bírálója Szontagh Gustáv ³⁾ mind ékesen, mind fontosan előadtak, egyenkint elősorolni sem idő, sem e' lapok' célja nem engedvén, de kedvesebb is leyén a' víz, melly magából a' kútfőből merítetik: szabad legyen a' magány-rendszer' legüdvesebb volta iránti meggyőződésemet azon hozzátétellel kifejeznem, miképen az elzárás' idejét minél rövidebbre kívánám határoztatni, azért hogy, mitől igen hosszú magános elzárás mellett méltán tartani kell, a' szerencsétlen rab teljes elfásulásba, vagy elmeháborodásba ne essék. ⁴⁾ Illy feltétellel elfogadom Szemere Bertalan' szavait, melyekkel a' philadelphiai magány- és auburni hallgató rendszer' összehasonlítását bezárta.

„A' hallgató rendszer, úgymond, inkább physical, a' magány-rendszer inkább erkölcsi bélyegű; a' korbács fájdalmat okoz rögtön, a' magány állandó félelemben tart, amaz megalacsonyít, midőn lealáz, emez megtör, de meg nem gyaláz; az első rendszer a' rabokkal durván bánik, a' másik keményen, de emberileg; az megfásítja az érzést, ez föllágyítja; az első boszuló indulatot gerjeszt, a' másik megnyugvásra szoktat; az első rendszer alatt volt rab tudván, hogy volt rabtár-

¹⁾ Vélemény a' fogházjavítás' ügyében ns. Borsod megye ebbeli küldöttségéhez. Irta báró Eötvös József. Pesten. 1838. Kinyomatott 1839-ki Themis II. füzetében is. 1 — 50.

²⁾ Terve egy építendő javító fogháznak, a' magány-rendszer' elvei szerint. Irta Szemere Bertalan. Kassán, 1838. Egy tervrajzzal. — Utazás külföldön. 2. kötet. Olvasd a' tárgyra czélzólag II. kötet 70. 's több lapj.

³⁾ 1839. Figyelmező 5-ik szám. (Jan. 29-én).

⁴⁾ Ez oldalról ostromoltatott a' poenitentiaris rendszer a' természetvizsgáló tudósok folyó 1840. évi sept. havában Florenczben tartott gyűlésében, mellyben feltett kérdéseknek az 1842-re Paduába határozott gyűlésig leendő megfejtésére biztosság neveztetett. Allg. Zeitung. 1841. Nro. 308. in der Beilage.

saltól 's a' nézésre beeresztett emberektől megismertethetik, kiszabadúltakor mindenre félénken tekint, a' másik alatt volt bátran lép a' világba, mert fogoly szomszédaik közül senki sem látta, idegenek a' tömlöczbe be sem bocsátatnak, tehát az nehezebben, ez könnyebben visszanyeri erkölcsi méltóságát, mi a' javítás' feltétele; az első több alkalmat nyújt az elszórákozásra, tehát annál nehezebb a' lélekbe szállás; a' másik egészen ennek eszközlésére van irányozva, tehát ott ritkább, itt gyakoribb lesz a' megjavulás' példája.

A' magános elzárást ajánlá orvos tr. Parizet is, ki a' Décaze ministerség alatt megbízott, hogy a' legalkalmasabb büntetés' módját választaná ki. „Olly büntetést akarék, úgymond, melly le ne alacsonyítsa a' bűnöst; melly gyűlöletessé ne tegye a' büntetőt, és mégis legfoganatosabb 's magok a' rabok' elismérése szerint is legsajnosabb büntetés volna. Ez pedig a' magános elzárás vala, melly az általam kijelentett minden czélnek megfelel.“

'S valóban, mi a' magános elzárás' rendkívüli hatását illeti: herczeg La Rochefaucoult-Liancourt, a' philadelphiai börtönökről írt munkájában, hiteles jegyzőkönyvi kivonattal bizonyítja meg a' nagy különbséget, melly a' rabok' száma és minősége között a' magány-rendszer' behozatalát megelőző négy, 's ugyan arra következett négy években volt. Ugyanis 1787, 1788, 1789 és 1790 években, vagyis az ó rendszer alatt, 72 bűnös büntettetett másod-, némellyek pedig ötöd- és hatod-ízbeli vétésükért, midőn csupán 6 büntettetett másod-ízben 1791, 1792, 1793 és 1794-dik esztendőkb. Maga az új rendszer alatt megítéltek közül csupán öt büntettetett újra, 's azok is csekély hibába visszabukásukért. Illy csudálatos tehát az új rendszer' hatása, hogy a' börtönből kiszabadult 100 rab közül alig került vissza kettő, holott az előtt a' tömlöczök mogrogzott gonosztevőkkel valának telve.

A' bűnisméltések' amaz egybehasonlítása után kimutatja Liancourt azt is, melly bűnök és vétkek, milly mér-

tékben uralkodtak ama két rendszer alatt? megjegyezvén előre, hogy a ' régi rendszer' idejében csak Philadelphia városból, és a ' pennsylvanai megyéből' vitettek oda a ' rabok; a ' négy utóbbi évben pedig az egész pennsylvanai státus oda küldözte a ' gonosztevőket.

Bűnök és vétségek.	Régi rend- szer alatt.	Új rend- szer alatt
	1787. 1788. 1789. 1790.	1791. 1792. 1793. 1794.
Orgyilkosság	9	
Emberölés		5
Útonállás, fosztás	39	3
Házfelverés	77	16
Tolvajság	374	163
Hamisítás	5	10
Alpénzverés	6	4
Kisebb vétség { első ízben.	4	3
{ 2-od ízben.	13	1
Orgazdaság { első ízben.	26	1
{ 2-od ízben.	6	5
Lölopás	10	27
Csalárdkodás	3	3
Kétnővétel	1	
Más' élete elleni törekvés.	6	
Elítélt rabok' lappangtatása	5	
Feslettség' helyei	10	2
Öszveg	594	243

Hogy a ' javító rendszer' illy kitünő fogantja mellett is olly nehéz vala azt, nem mondom egész kiterjedésében életbe hozni, de csak némelly javításokat is tenni a' régi tömlőczi rendszeren: azt nagyobb részben azon fölöttébb érzelgő íróknak kell tulajdonítani, kiknek kívánatai ha teljesítettek vala, bizonyára rövid idő múlva ollyanná vált volna a' rab' sorsa, melly sokszegény ember előtt, ki orczája' veritékével keresi kenyerét, szinte irigylésre méltónak látszanék. És avvagy azon állapot mellett is,

melly eddig a' magyarországi tömlöczökben volt, nem naponként hallók-e a' gyanút, hogy sok ember szándékkal olly csínt tesz télére, mellyért tömlöczbe vitessék, 's úgymondva heveréséért, — mert minek nevezhetjük egyébként az eddig gyakorlott dolgoztatás' módját? — tapláltassék, általában még rendesebben jutván főtt ételhez, mint kik reggeltől napestig kapát húzva, vagy kaszát forgatva izzadnak?

Báró Eötvös, ki Borsod megye' küldöttségéhez nyújtott 's mind a' philadelphiai, mind az auburni és genfi rendszereket tudósan bíráló véleményében, a' megye' helyzetéhez képest, a' két elsőbb rendszer' párosítására, azon okból is nyilatkozott, mivel teljes 's belső megjobbulás olly ritkán remélhető, hogy azt politikai intézetek' céljául kitűzni nem lehet, csak a' hit eszközölhetvén azt szent befolyásával, 's nem levén ember, ki annak létesíthetését bebizonyíthatná, tulajdon az én gondolataimat előzé meg ama soraiban:

„A' tömlöczök' jobbitása nem abban áll, hogy a' rabok' anyagi jóléte, 's kényelmei nevedjenek: hanem abban, hogy gondatlanság által semmivel többet ne szenvedjen senki, mint mire ítéltetett, de hogy azt mindig 's mindenütt egyformán szenvedje; — távol legyen tőle minden kényelem, minden öröm, mellyet jobb étkek, erősebb italok 's más anyagi gyönyörűségek neki szerezhetnének, de távol legyen egyszersmind minden, mi életét veszélyeztetheti, vagy őt olly sanyargatásoknak teszi ki, mellyeket sem ő, midőn vétkezett, sem a' bíró, midőn ítélt, előre nem láthatának, 's mellyek a' börtön' homályába temetve, senkinek például nem szolgálván, haszontalanok. A' tömlöcz büntetés maradjon mindig, de ne váljék soha kínzássá, mellynek nagysága nem a' rab' gonoszságától, hanem őrzője embertelenségétől függ.“

Ha már a' tömlöcz fentírt vezérelvek után rendeltetik el: annál alkamasabb büntetést találni lehetetlen; el ő s z ő r

azért, mivel minden bűn nem egyéb levén, mint a' szabadság-gali visszaélés, nincs természetesebb 's igazságosabb dolog, mint hogy a' határon túlrontó szabadság korlátoztassék; más o d s z o r azért, mivel olly hajthatósággal semmi más büntetés nem bír, mint a' tömlöcz, melyet a' vétek' fokozatihoz képest egy órától kezdve napokig, hetekig, és esztendőig nyujthatni, 's az erkölcsi javítás, sőt a' polgári társaság' és magánosok' kármentesítése' eszközeivel is egybeköthetni.

A' szabadságot szorító büntetések' könnyebb nemel a' házi fogság, és a' helyre szorítások, vagy bizonyos helyre utasítások, melyek leginkább akkor szoktak történni, midőn valaki olly botránkozásra adott valahol alkalmat, melly a' bűnösnek látásával csak erősödnék.

Terhesebb nemei a' szabadság-szorításnak a' száműzés és elszállítás (deportatio), melly utóbbi alatt azt értem, mikor nem csak egyszerűleg rekesztetik ki valaki honából, hanem az ország', tán épen a' világ' másik részébe költöztetik, ott is szorosabb vagy lágyabb fogság, legalább felvigyázat alá kerülendő.

A' száműzés felettebb terhes büntetés volt a' görög köztársaságok' és Róma' virágzó idejében, midőn még a' családi érzések is a' honszeretetnek valának alárendelve, midőn a' spártai asszony meghallván elestét fiának, kit a' harczba küldött; azért szültem, úgymond, hogy legyen, ki a' honért meghalni ne rettegjen ¹⁾; a' honnan azokat szokta volt leginkább érni e' büntetés, kiknek emelkedő népszerűsége és hatalma a' köz szabadság' elnyomása iránt aggodalmat támaszta. Ellenben

¹⁾ Qualis tandem Lacaena? quae cum filium in proelium mississet, et interfectum audisset: Idcirco, inquit, genueram: ut esset, qui pro patria mortem non dubitaret occumbere. Cic. Quaest. Tusc. Lib. 1. Cap. 42.

minden büntetési jelentőségét elveszti a' száműzés olly országokban, honnan a' lakosok önként kivándorolnak.

Más szempontból tekintvén a' száműzést: az idegenekre nézve igazságos büntetés-pótlék lehet: ellenben a' hazabelieknek akár száműzés', akár elszállítás' útján kitakarítását a' külföld könnyen sérelemnek veheti. Így az amerikai statusoknak, míg még angol kormány alatt állottak, föltöbb nehezen esett azon lealacsonyító helyzet, (Bentham' szavaival élek) hogy a' britt nemzet' söpredékét évenként befogadni, az anyaország' börtöneinek tisztító esatornául szolgálni, 's egy serdülő nép' erkölcsi tisztaságának bemocskoltatását szenvedni kénytelenek valának. El is küldetett Franklin, mint a' gyarmatok' ügyviselője, sürgetni azon százados szokás' eltörlését: de az angol minister azt adá válaszul, hogy elkerülhetlen szükség a' britt földet a' gonosztevőktől tisztítani. Mire Franklin: „Mit mondanának, ugymond, önök mi felölünk, ha mi önökhöz, hasonló czélból, csörgő kigyókat küldenénk?”

Nagy igazsága volt Franklinnak; mert a' gonosztevők az Amerikába szállítás által kibocsátattak a' kormány' kezeiből 's a' hajós kapitányoknak adattak által, kik őket saját költségükön szállították, 's önnyereségükre az angol gyarmati lakosoknak adták el azokat, kik a' vitelbért lefizetni nem tudák. Ellenben a' kik fizettek: az első kikötőnél szabadok lettek; 's így az ő büntetésük egyszerű száműzésre változván, megszabadultak a' büntetés' szigorubb részétől, a' munkával egybekapcsolt szolgálattól. E' szerint kik a' bűnből vett nyereséget meg tudák kuporítani, leglágabban büntetettek: ellenben kisebb tolvajok, a' kezdő vagy ügyetlen gonosztevők, kik semmit sem tudtak bűnükkel keresni, az elszállítás' és rabszolgaság' kettős terhét viselték.

Már az újabb Botany-Baybe szállításnál minden költséget az angol kormány hordoz: a' gyarmat' kormányzója az oda szállított gonosztevők feletti hatalmat fentartja,

szállításukról, foglalatosságaikról rendelkezik, magokviselésére felvigyáz, 's a' gonosztevőket öntetszése szerint akár köz, akár magános munkára fordítja. Minden ember kényszerített munkát dolgozik, mi alól magát semmi áron meg nem válthatja: melly tekintetből, Bentham' véleménye szerint, a' büntetés mind bizonyosabb, mind fogasatosabb ¹⁾.

Ellekezőlég itél Mackintosh, a' büntető törvények szinte fáradatlan bűvára, ki a' Botany-Bay-telepítés' legnagyobb hibáját abban találta, mikép a' tervezők nem gondolák meg előre, hogy minden bölcsen intézett büntető gyarmatnak alapja azon népnek erkölcsisége, mellynek keblébe tétetik. Ázelőtt az Amerikába küldött gonosztevők, vagy önmagok, vagy az első nemzedékben egybevegyültek az őket környező néppel. De azon szerencsés mód, melly szerint a' népnek erkölcsi része az erkölcstelennel fokenként egyesítenék és elegyítenék, az új gyarmat' telepítésében fel nem találhatik. De ezen véleményre is reá illik, hogy akármelly üdves dolgot sem kell igazságtalan módokon és más' sérelmével eszközölni.

Igazságosabbnak látszik, valamelly távol helyre tengerekentűli, kevésbé lakott szigetekbe szállítatni a' gonosztevőket, ott a' húzamos felvigyázat alatti munka által elszoktatni őket a' tunyaságtól, melly majd minden vétéknek szülője; végre a' felvigyázati költségen felül maradó 's az elszállított bűnösnek részére megtakarítandó munkabérrel mélyen elméjébe nyomni e' hasznos tanúságot, hogy munkás ember a' polgári társaságban tisztességesen 's becsülettel élélhet, midőn ellenben a' heverőre nyomorúság és gyalázat várakozik. Örömmel olvasám közelebb a' Jelenkor' 1840. 87. számában azon hamburgi tudósítást, miszerint Australiában az elszállításra kárhoztatott gonosztevők csinálnak országutakat, 's több ezek közül, mi-

¹⁾ Bentham, *Théorie des peines, et des récompenses*. Bruxelles, 1840. pag. 180. 181.

után 5 — 7 büntetési évét eltöltötte, még néhány évig ott maradván 10 — 15 év múlva 10 — 12 ezer font sterlingnyi vagyonnal tér vissza hazájába.

Mi a' száműzés', 's ha úgy tetszik, a' deportatio' alkalmazását illeti, már erre nézve osztom Mackintoshnak az angol parlamentben tett azon nyilatkozatát, hogy az elszállítási büntetés két különös esetben alkalmazható: úgymint: 1-ör midőn a' bűnös jobbithatlan levén, a' börtöni fenytéknek kevés hatása tapasztaltatik; 2-or azon egészen ellenkező esetben, midőn a' bűnösnek erkölcsi jelleme föltöbb nagy sérelmet nem szenvedett, de mégis szenvedett annyit, hogy lehetetlen neki tovább a' maga honában lakást folytatni, melly eset a' political vétségeknél fordul elő.

A' francia pairkamrának 1819-dik évi híres vitaközlési alkalmával is uralkodó sőt csak nem közönséges véleménynyé lőn, hogy az elszállítást political vétségek' büntetéséül használhatni. E' tárgyra vonatkozólag fontos a' Barante' beszédének a' Moniteur' 1819-ki majus 8-ki számában kijött taglalatja, mellynek szavait czélomhoz képest felidézni szükségesnek véltem. Említés tétetvén ugyanis előbb a' political vétségekről, mint az erkölcsi bűnöktől megkülönböztendőkről, így folytatja a' kormány-színű hírlap:

„A' halál, melly csak az emberiség' kárával teszen eleget az igazságnak, illy esetekben boszú' dühét gerjesztvén, ez által a' bűnösök' számát neveli. Az elzárásban pedig az a' nagy képtelenség van, hogy az ország ellen lázadó jobbágyok annak saját kebelében tartóztatnak vissza, szemei előtt rokon feleiknek, kiknek reményeit táplálgtatják, és elleneiknek, kiknek gyűlölségét feltüzelik. Avvagy szükséges-e említeni? milly rendkívüli tulságra mehet az, 's gyakorta milly erőtlen a' törvények' hatalma düheinek korlátozására? Mind ezen veszélyek kikerültetnek, ha political vétségek ellen a' deportatio alkalmaztatik.“

Mit maga a józan okosság is avvagy azon egy oknál fogva javasol, hogy a törvényekben és közkormányban időről időre kívántató javítások' gondolati egyes főekben szoktak származni, 's magokbanvéve ártatlanok mind addig, míg alattomos törekvések 's a' fenálló rend- 's törvényneki vétkes ellenszegülés nélkül a' nemzet' és kormány' meggyőződéséhez alkotmány engedte úton intéztetnek: abban milliókat erősíte meg V. Ferdinand királyunk' világszerte magasztalt kegyelme, melly még a' lombard-velencei összeesküvés' részeseinek is szabad választást engedett, a' hosszas tömlöcz, és egy olly világrészbe kormányi költségen leendő szállítatás között, hol polgári szabadságróli nézeteiket létesítve találандják ¹⁾).

¹⁾ Ó felsége V. Ferdinand 1835-ik évi mart. 4-ikén kelt, 's a' Gazetta di Milano-ban kihirdetett legfelsőbb rendelete így hangzik:

„A' Milanóban felségsértésért vizsgálat alá jött egyéneknek a' halálbüntetést, ha arra ítéltetnének, kegyelemből elengedni, 's több évi börtönre akarom változtatni. Mivel mindazáltal csak az tiszte a' közállománynak, hogy ezen bűnösök nem ártható állapotba helyeztessenek: tehát 1) Mind nekik, mind azon felségsértőknek, kik a' törvény' útján sem halálra, hanem több évi kemény börtönre] ítéltettek, szabad választásukra hagyom, vagy ezen utóbbi büntetést elszenvedni, vagy teljes életükre Amerikába szállítatni, olly módon, hogy ha valaha az európai szárazra, vagy szigetekre lépnének 's ott az én kormányom' részére más kormányok által elfogattatnának, csupán a' személy' ugyanazonsága tudatván meg, minden további vizsgálat vagy ítélet nélkül hajtásék végre rajtok az említett fogság, annak eltöltével pedig az országból tiltassanak ki. Ezen rendszabály mind azon bűnösökre kiterjesztendő, kiknek büntetése öt évi kemény fogságnál hosszabbra szabott. 2) A' bűnös elveszti polgári jogait, ... egyébiránt mostani javait a' költözési adó' letétele mellett elviheti stb. (3. 4. Az elszállítandónak neijéről és gyermekeiróli intézkedés.) 5) Ha a' bűnös az elszállítatást választja: mint fogoly, kormányi költségen egyik amerikai kikötőbe szállítatik, és ott szabadságba

A' büntetéseknek eddig előadott neveit, nagyságára nézve felülmúlja a' halálbüntetés, melyről a' jövő szakaszban szölok.

tétetik. Ugyanazon hajón mehetnek a' bűnösnek neje és gyermekei, ha a' fentírt határozatok' értelmében együtt kiköltöznének, még pedig ha a' bűnös' hozzátartozói a' büntető törvény' I. R. 587 §-a szerint az úti költségeket meg nem bírnák, azokat is a' kincstár fogja viselni. (6. A' szállítás és kikötőbe letétel iránti rendelkezés.) 7) Jelen határozatomat a' büntető törvényszék adja hírlul minden illető bűnösöknek, miről körülményes jegyzőkönyvet vigyen, és 14 napi időt engedjen nekik a' gondolkozásra, mely határidőt azonban a' büntető törvényszék a' körülményekhez képest meghosszabíthat. Ez eltelvén: a' bűnösök az említett büntetés és a' feljebb leírt elszállítás közötti választásra nézve jegyzőkönyvbe iktatandó nyilatkozást tenni olly formán köteleztetnek, hogy ellenkező esetben a' választási jogot elvesztvén, rajtuk a' büntetés azonnal végrehajtatik. 8) A' gondolkozási határidő alatt meg kell engedni a' bűnösnek, hogy a' szokott elővigyázatok mellett hozzátartozóival és másokkal, kiknek tanácsával élni kíván, tetszése szerint tanácskozhassék, 's azután nyilatkozatát az előbbi jegyzőkönyv' egész tartalmával együtt jegyzőkönyvbe kell iktatni. 9) Ha a' bűnös az elszállítást választja: azon esetben a' jegyzőkönyv' egyik hiteles másolata, a' szállítás iránti rendelések' tétele végett az illető rendőri hivatalnak, a' másik másolat' pedig a' bűnösnek vagy hozzátartozóinak kezeibe adassék."

E' nagy azelidség és kegyelem — ezt veti utána a' Gaxetta di Milano — dicsérő szavakra nem szorult. Itt maga a' tett elég hangosan beszél, e' ritka kegyelem dicső teljesítése annak, mit halhatatlan emlékü J. Ferencz hasonló esetekben cselekedett (az 1815ki's 1817ki Carbonari, 1821ki piémonti és 1831ki lázadások' fejzeire mondott halálos ítéleteket miad rabságra változtatván).

V. SZAKASZ.

***Van-e helye a' halálbüntetésnek, 's ha van,
melly esetekben?***

Minthogy az emberek eleitől fogva az életet tartották legdrágább kincsöknek ; azért a' melly|bűnöket legnagyobbaknak vélték, azokat életvesztéssel, halállal büntették. Kiveendők Draco' törvényei, a' ki különbség nélkül minden bűnre halált szabott; minek okát midőn kérdeznék tőle, azt felelé, hogy minden bűn egyformán megérdemli a' halált, 's a' nagyobb merényekre csak azért nem szabott keményebb büntetést, mert az életvesztésnél keményebbet nem talált. Más törvényadók jobban kimélték ugyan valamivel az emberi életet; de mégis a' bűnöknek több nemeit találták halálra méltóknak, minek alapját a' népek' különféle gondolkozásában és érdekeiben kereshetjük. Mert a' pásztoreletet űző népeket szabadon legelő barmaiknak éltolvajlása, a' kereskedő nemzeteket a' közhitel' rongálása 's a' pénz' meghamisítása, végre, hogy egyebeket ne említsek, a' vakbuzgókat a' hit' ellenkezése, mint megannyi életkérdések legnagyobb boszúra lobbantották, melly csak a' tettes' halála által csilapodott. Csak kevés uralkodót és népeket említ a' történettudomány arról, hogy a' halálbüntetést vagy egészen megszüntették, vagy legalább megritkították volna. Így Saba'c'o névű aegyptusi

kegyes király felől hagyta Diodorus Siculus (Lib. I. cap. 65.) emlékeztetben, hogy az a' halálbüntetéseket igen szerencsés sikerrel változtatá át kényszerített munkára; Strabo pedig a' Kaukasusnál mondott lenni bizonyos népeket, melyek a' legnagyobb gonosztevőt sem ölették meg. Továbbá Rómában a' Porcia törvény' alkotása után senkit sem lehetett halálra adni, sőt megverni sem, kivén a' honárulót, 's a' kit a' nép egyenesen azon büntetésekre kárhoztatott; 's ide czéloznak Ciceronak ama szavai: „*Carnifex et obductio capitis et nomen ipsum crucis absit non modo a corpore civium Romanorum, sed etiam a cogitatione, oculis, auribus. Harum enim omnium rerum non solum eventus atque perpressio, sed etiam conditio, expectatio, mentio ipsa denique indigna cive Romano atque libero est*“¹⁾. A' keresztény császárok is több esetben halál helyett nehéz munkára kárhoztaták a' gonosztevőket. (Ut alicui utili operi integra eorum membra deserviant. Augustini Epist. CLX).

De a' régiség' ezen tanító példái, a középkor' lelki bilincseiből még a' tudományok' megújulása után is nehezen szabaduló nemzeteknél, annyira feledékenységre mentek, legalább a' törvényhozásra annyira nem gyakoroltak befolyást, hogy még a' közelebb múlt XVIII-dik század' vége felé is magában Francziaországban több mint száztizenötféle bűn halállal büntettetett; 's ezen szabály alá estek: a' káromló, a' vallás elleni munkák' írói és nyomtatói (IX-dik Károly, XIII-dik Lajos, XIV-dik Lajos, XV-dik Lajos' rendeletei) az olly könyvárus vagy nyomtató, ki engedelmet előzve, valami új könyvet árult (XIII. Lajos) az ördögös és a' jósló (Sz. Lajos és XIV. Lajos' rendeletei); a' ki a' király' házából valamit ellopott; a' terhességét titkoló nő; a' pór, ki vadászni merészlett (1601. junius havában kelt királyi rendelet szerint) 'stb. Még azt is illő pedig megjegyezni, hogy csak a' nemes

¹⁾ Oratio pro Rabirio Cap. IV.

embernek volt azon kiváltsága, melly szerint feje véte-
tett: mások akasztófán, keréken 'stb csúfosan végeztet-
tek ki.

Csakugyan Franciaországban keallett történni azon
borzasztó birói gyilkolásoknak, mellyeknek hallása nem
csak azon országnak, hanem egész Európának erkölcsi
érzését fellázította. Elhallgatván itt a' XV. Lajoson toll-
késsel csekély sebet ejtett Damiensnek olly móddal kivé-
geztetését (1757) melly a' bűnös elleni haragot szánako-
zássá 's utálattá változtatta: csak a' Calas János és
Delabarre Ferencz' pusztá gyanúra történt megöle-
tését említem.

Calas János 63 esztendősz tehetséges protestans keres-
kedőnek legidősebb fia 1761-ben felakasztotta magát. Sö-
tét hitbuzgalom vegyítvén magát a' dologba: az a' hír
futamodott a' városban, hogy az ifju Calas római catho-
licussá akart volna lenni, 's azért öletett meg a' háznép-
től. Ennek folytában a' helyhatósági bíró Dávid vizsgá-
latot kezdvén az öreg Calas ellen; 's alakos játék
által, miszerint a' templomban egy csontváz (állítólag az
ifju Calas' csontváza) hitvallást irt alá, a' pór nép felbőszí-
tetvén, a' toulousei parlament Calas Jánost 8 szavazattal
5 ellen halálra ítélte, melly ítélettől feljebbvitel meg nem
engedtetett, hanem Calas János 1762 mart. 9-én Toulou-
seban alólról kezdve kerékben töretett meg, 's minden
jawai elkoboztattak.

Delabarre 17 éves nemes ifju Abbevilleban azzal vá-
doltatván, hogy Étallonde nevű ifjuval együtt a' feszü-
letet meggyalázták 's a' boldogságos szűz ellen gúnyver-
seket énekeltek volna: Étallonde ugyan szerencsésen el
tudott illanni, Delabarre pedig az abbevillei törvényszék-
től megégettetésre ítéltetett, melly ítéletet a' párisi par-
liament oda mérsékelte, hogy előbb feje vétesse, 's azu-
tán égettesse meg; — mi 1766-ban meg is történt.

Voltaire egész elkeseredéssel támadá meg e' tör-
vényszéki isszonyúágokat 's ki is vitte, hogy a' toulousei

ítélet a' királyi tanács által megsemmisítetvén, a' kivégzett Calas ártatlannak nyilvánítatott, családja pedig a' királyi kincstárból kárpótlást nyert.

Másfelől az encyclopaedisták egy majlandi barátjokat szólítottak fel, miképen eljött volna az időpont, melyben a' büntetések' keménysége 's a' türelmetlenség ellen méltó panaszokra lehetne fakadni. Ekkorirá marquis Beccaria a' bűnökről és büntetésekről szóló ismeretes munkáját, mely a' halálbüntetéseket következő indító okokkal ostromolja:

Midőn az emberek a' személy' és vagyon' bátorsága végett polgári társaságba állottak: kiki csak annyi részt engedett által maga szabadságából, mennyiért a' társaságtól illő ótalmat nyerhetett. Az egyesek' szabadságának oda engedett e' kis részében nem foglaltathatik a' javuk' legnagyobbikának, az életnek féláldozása? Ki bizta volna másokra azt, hogy őt önkényük szerint meggyilkolják? Hiszen maga az ember sem szabad saját életével; következőleg mely joggal maga nem bir, azt másnak sem adhatja.

Továbbá sem szükségesnek, sem hasznosnak nem tartja Beccaria a' halálbüntetést. Mert csak két eset van, úgymond, mely a' polgár' halálát igazolhatná: 1) midőn valaki szabadságától megfosztva is olly rendkívüli hatalommal és tekintettel birna, hogy a' népszabadságot, vagy a' kormányi rendszer' állandóságát veszélyeztetné; 2) midőn az ő halála egyetlenegy mód volna, másoknak hasonló bünteteltől elidegenítésére. Úgyde az első eset nem adja magát elő a' törvények' igazgatása alatt, vagyis midőn valamely ország mind kívülről fedve, mind belől hatalom 's a' minden erőnél erősebb közvélemény által ótalmazva van: hanem csupán polgári háború' idejében, midőn a' törvények helyett fejtelenség uralkodik. Másik esetre hasonlóul nem lehet hivatkozni: mert ezredévek tanítanak bennünket, hogy vakmerő 's ártalomra eltökélt emberek a' halálbüntetés vissza nem tartóztat. Mert:

a) A' büntetésnek nem belső terjedtsége, hanem külső tetszősége hat az emberi lélekre.

b) Nem az éles fájdalom okozó, hanem a' tartós büntetés rázza fel inkább az emberi indulatokat; mire nézve legerősebb zablája lehet a' bűnnek az örökös szabadságvesztés, melly által a' bűnös teherhordó állattá válva, fárasztó munkájával ad kárpótlást a' megsértett társaságnak.

c) A' halálbüntetés az emberek' nagyobb részére csupán látvány, másoknál pedig bossúsággal elegy szánakozást gerjeszt; és így az ijesztés' célja általa el nem érik. Azonban:

d) Ha csakugyan érdekében áll a' társaságnak a' törvények' tekintetét véres büntetések által feltartani: sürőn kell büntetni halállal, mert másképp feledékenységbe mennek. Úgyde ez ismét az emberi érzéseket vagy eldurvitná vagy egészen el is fásitná. Különb is igen veszedelmes példa adatik az által, hogy a' gyilkosságokat tiltó polgári társaság magával ellenmondólag nyilvánosan, 's némi ünnepélylyel viteti végbe a' gyilkosságot, 's így a' kegyetlenkedést mintegy törvényesíti.

Megjegyzí végre Beccaria, hogy hijában hozná fel valaki a' minden idők' 's majd minden népek' azon szokását, miszerint némelly vétkek halállal büntetettek: mert az igazság' jogai elévülhetlenek. Majd minden régi nép embervérrel áldozott bálványainak: ki fogná azért e' visszaélést akár mentegetni, akár visszahozatalát kívánni? Ellenben, hogy némelly népek, ha mind kevés időre is, megszüntették a' halálbüntetéseket: ez szolgálhat inkább a' halálbüntetés' eltörlésére valódi erősségül, mert olly szomorú sorsa van minden nagy igazságnak, hogy azok, az emberi nemet borító hosszas és sötét éjjel egybehasonlítva, nem egyebek muló villámoknál.

Beccaria a' legalkalmasb időben lépett fel az emberiség' szónokául; mert egyfelől Erzsébet orosz cárné' tekintetétől, kinek uralkodása alatt halálbüntetés nem vitetett végbe, másfelől a' kegyetlen kivégzések ellen nyi-

latkozó közvéleménytől gyamolítatott. Innen származott ama közönséges lelkesedés, mellyel munkája fogadtaték; innen ama roppant változás, melly Toscanában (1786) a' kegyes Leopold; és az egész ausztriai birodalomban a' halhatatlan II-dik József alatt (1787) a' büntető törvényekben 's a' birói eljárásra nézve előállott. Ezen új törvényhozások a' kínzó vallatást — mellyet a' philosophus király II. Fridrik 1740 junius 3-kán csak korlátozott, de nagyobb betudású vétségeknél megtartott — egészen eltörölték; a' honnan az utóbb tömlöcz-sanyarítás vagy a' rab' koplaltatása által eszközlött vallatásokat csupán egyes tisztviselők' visszaéléseinek tulajdonithatni; továbbá a' halálbüntetés' eseteit sokkal kisebb számra szorították, magát a' büntetést is tagcsonkítás 's egyéb súlyosítások nélkül rendelek végrehajtatni. Nincs olly ország, sőt tartomány Európában, melly a' haladó kor' ezen szükségét által ne látta, 's vagy egészen új büntető törvénykönyvet ne hozott volna be, vagy annak javaslatán ne dolgoznék; mit mind elősorolni nem ide tartozik, hol a' halálbüntetésnek meg vagy nem állhatóságát kell megvitatni. Nem lehet azonban nem érintenem röviden, hogy míg a' régi törvényeihez és szokásihoz olly szorosan ragaszkodó Anglia a' Romilly' és Mackintosh' sokáig visszaútasított tanácsára büntető törvényeinek részenkénti javításával foglalatoskodik: azalatt az egészen új büntető törvényt hasznosabbnak itélő Louisiana és Genf nem csak minden büntetéseiket szembetűnőleg megszeliadtették, hanem magát a' halálbüntetést is, amaz törvényvel, ez tetteg, eltörölték; Franciaországban pedig, hol a' száműzött X. Károly' ministereinek póre óta ¹⁾ a' halálbüntetésnek politikai vétségekre nem alkalmazhatása, Guizot és több rokon érzelmű kormányférfi' tisztes

¹⁾ Lásd az Allgemeine Zeitung 1830 évi 273 — 284 és több számain. — Tracy' indítványa a' halálbüntetés' eltörlése iránt Nro. 288. 289.

fáradozásai után tetteleg elismertetett, a' Napoleon' hadi bábjaival vetélkedő Code-pénálnak 1832-ben némelly változásokkal történt kihirdetése óta is, nem megvetendő rész munkálkodik azon, hogy a' halálbüntetés az európai polgárisodás' azon ismeretes hazájából egészen kiküszöböltessék.

E' tiszteletre méltó felekezet' egyik leghatalmasabb képviselője a' többször idézett Lucas ') kinek e' tárgyban elvei rövid kivonatja következő:

Az egész világban elterjedt létezés csak az emberben, mint okossággal és szabad akarattal bíró lényben nyer személyességi minőséget.

Az embernek nem csak létezésre van joga, hanem arra is, hogy úgy létezzék, mint isten alkotta, azaz mint szabad, munkás és értelmes lény; melly jog olly szent, hogy valamint minden más ember tartozik azt sértetlenül hagyni: úgy maga is köteles el nem idegeníteni. Az egész társaság csak biztosíthatja e' jogot, de semmiféle esetben sem áldozhatja fel. Másként van a' dolog egyéb javakra, mint a' létezés', szabadság, munkásság's értelmeség' következményeire nézve; mert ezek nem származván közvetlenül istentől, 's az emberiség' különbféle fejlődései szerint változhatván, társasági egyezkedés' útján megszoríthatnak vagy módosíthatnak, valamint ki is terjesztethetnek.

A' társaságnak valamint azon javak felől, mellyeket az ember közvetlenül nyert a' teremtetőtől, nincsen joga kénye szerint rendelkezni: úgy azoknak fentartására nézve is csupán közbenjáró lehet.

A' társaság' nevezete két értelemben vétethetik. Mert vagy több ember' egyesületét fejezi ki, vagy életmódot 's állapotot (état ou manière de vivre) jelent; ellentétben

1) Lucas Károly a' francia követség' kamrájához is nyujta kérelmet a' halálbüntetés' eltörlése iránt. Allg. Zeit. 1830. Nro. 262. Beil.

a' különlet' állapotjával, melyet igen helytelenül neveztek némelyek természeti állapotnak.

Ez utóbbi értelemben vétetvén a' társaság, két elem által létezik. Egyik kikerülhetetlen, örök, isteni, eredetű; másik egyezkedési, változó és emberi mű. Amaz a' társulatvággy (sociabilité), ez a' társulatvággy' alakja, vagy is társaság, politikai állapot. A' társulatvággy' isteni törvényét ember meg nem sértheti, következésképp nem is szükséges azt büntetések által ótalmazni. Ellenben a' társaság' politikai formáinak védelemre lévén szükségök: ótalmazásuk' jogát sem lehet kétségbe venni. De minthogy az emberi mű nem emelkedhetik a' fölébe, mit isten teremtet: azért a' politikai formáknak, mint formáknak megtámadása nem ad hatalmat senkinek arra, hogy az embert az isten' egyenes adományától megfoszthassa,

Másik értelemben, vagyis úgy vévén a' társaságot, mint több tagból álló testületet: kétféle jogai és javai vannak. Az egyik rendbeliek egyesítés által nagyobbakká 's erősebbekké lehetnek, mint ha egyesületlen maradtak volna: ellenben a' másik rendűek erejükre és becsükre nézve sem nem nyernek, sem nem vesztenek az által, akár, mindeneknek, akár egyes személynek birtokában legyenek. Az első osztályba tartoznak a' szerződési javak (les biens conventionels) mellyeknek élvezésében tekintetnek kell lenni a' szerződők' nagyobb számára, melly nagyobb szám mindazáltal csak olly eszközökkel segítsen magán, mellyek az emberi illetőségen túl nincsenek. Második osztályt az isteni, a' minden' okos lény személyességében foglalt jogok teszik, mellyek csak olly szentek és sérthetetlenek egy emberben, mint egy millióban.

Mivel pedig a' létezés' joga ez utolsó osztályba tartozik: tehát azon kérdés, vajjon a' polgári társaság elveheti-e valaki' lételét? egyre megy azon kérdéssel, hogy van-e olly eset, mellyben valaki a' maga embertársa fellett hasonló jogot gyakorolhat?

Az embernek nincs semmi joga sem a' maga' sem embertársa' létele fölött; mert mind kettő egyaránt isten' adománya. Vannak ugyan esetek, midőn valaki mások' életének fentartásaért feláldozza a' magát, de az is honnan származik? Azon tiszteletből, mellyel valaki a' létel' más emberbeni fentartása iránt viseltetik, saját egyéniségét megtagadván. De azért, hogy nincs jogunk más' létele felett: épen nem következik, mintha az által a' magunk' létezési jogát elveszthetnők: sőt inkább ösfentartási kötelességünk azt parancsolja, hogy magunkat minden megtámadó ellen ótalmazzuk. Ha azért a' gyilkost megöljük: korán sem azért tesszük, mintha az ő létele ellen törekednénk: hanem hogy magunk' lételet az ő istentelen erőszaka elől védelmezzük. Mikor a' gyilkost lefegyverkeztetjük, 's olly állapotba helyezzük, hogy nem tud nekünk ártani: akkor nem bánthatjuk őt tovább; mert nem vagyunk kénytelenek mineletünket az ő létezési joga' csorbításával ótalmazni.

A' társaságnak rendeltetése, a' valódi jognak erőt kölcsönözni 's a' személyek' igazságtalanul veszélybe ejtett egyéni gyengeségét takargatni 's biztosítani. De ezen nagy segéderőnek is csak az a' határa, mi az ótalom alá vett egyes személynek, azaz meg kell annak állapodni, mihelyt a' támadó meggyőzetett és lefegyverkeztetett, 's mintán az erő biztosította a' jogot, ennek kell ismét az erő' tartalékaul szolgálni.

Valamíg a' rossz ember szánt szándékkal ártani kíván életünknek, 's más el nem idegeníthető személyes jogainknak: annyi volna őt szabadon hagyni, mint feláldozni neki teremtetési jogainkat, mellyeket a' magunk iránti kötelesség' sérelme nélkül letiportatni nem engedhetünk. Be kell tehát záratni a' bűnöst, de csak azért, hogy magunkat az ő megtámadásai ellen megőrizzük, egyébiránt el nem vágván jelötte a' bűn' megbánása útját 's úgy intézkedvén, hogy visszaadhassuk szabadságát, mihelyt általa a' mi jogaink nem veszélyeztetnek.

A' törvényes önvédelem' ekképen értett jogából kiindulva: nem ismeri el Lucas a' társaság' azon jogát, hogy a' befogott bűnöst akár az anyagi rend' visszaállítása vagy fentartása, akár az erkölcsi rend' kedvéért halállal büntethesse.

A' halálbüntetést az anyagi rend' eszközévé használni nem lehet, sem tényleg, sem jogilag.

Tényleg nem: mert nem igaz, hogy azon bűnös, ki a' társaság' hatalmában van, a' polgárokat veszélyeztesse, 's ha netalán régiebb időben a' miveltség' kisebb fokán lehetett olly eset, melly a' társaság' tagjait törvényes önvédelem' állapotjába helyezte — mit megmutatni nehéz volna — de jövőendőben ugyan illy veszedelem elő nem fordulhat. Mi különösen a' politicalai vétségeket illeti: a' politicalai formák csak akkor forognak valódi veszélyben, midőn a' polgárok' nagyobb száma a' megítélt iránt rokonszenvvel viseltetik, melly esetben aztán — mint a' történettudomány bizonyítja — nem hogy elhárítnák a' veszélyt a' halálbüntetések, hanem még inkább fenyegetőbbé teszik.

De ha a' jogot tekintjük; akkor is el kell ismernünk, hogy valamelly embert a' fentartási elvont elvnek feláldozni semmivel sem volna helyesebb, az isteneknek hajdan nyújtott emberáldozatoknál. Mert a' társulati formának mint emberi műnek veszélyben forgása miatt, jogszerűleg meg nem foszthatni senkit életétől, melly istennek adománya. Egyébiránt is vagy valódi a' veszély, mellyben a' társasági forma, azaz a' polgári alkotmány forog, vagy nem valódi. Ha valódi a' veszély: mivel egyéb okát alig gondolhatni annál, hogy az alkotmány a' polgároktól rosznak tartatik: tehát a' megtámadót törvényes megtámadás közben ölnők meg; ha pedig nem valódi a' veszély, haszontalan kegyetlenség volna az alkotmányt szükségtelen kivégzésekkel támogatni.

Az erkölcsi rend' fentartása, vagyis a' bűn' megbüntetése tekintetéből sem engedi meg Lucas, hogy bűnös

halálra ítéltessek. Mert a' ki büntetni akar, annak mind a' tevő' szándékát, mind a' tettnek a' megsértett erkölcsi törvényhezi viszonyát tökéletesen átlátni, mind a' tevő' és tett' bűnössége' árnyékatainak szorosan megfelelő külső büntetést ismerni kellene. De illy ismerő tehetség embernek nem adatván: könnyen megcsalódik, 's annál fogva igen tökéletlenül szolgáltathat igazságot. Ennek érzete szülte a' vad, sőt a' félmivelt népeknél is fenmaradt ama régi szokást, hogy a' semmi vizsgálódás által ki nem világítható szándéokra nézve az eget és annak szolgálait kérdezték meg; innen vették eredetüket az oraculumok, a' tüzes vas- és forró víz-próbák 's a' bajvivás, vagyis az úgynevezett istenítéletek (fordalia, Urtheil németszóltól); az emberi igazság nem tartván magát felhatalmazott bírónak: a' mindentudó istenhez folyamodott, mint kiről nem hihette, hogy az ártatlanságot elnyomatni engedné.

Szintolly fogvatkozással küzdenek a' társaság' által írott törvények is. Mert nem tökéletes az igazság, ha csak a' törvény tetteleges tilalma, a' vallás által, embernek isten iránti kötelességei' nevében; a' lelkiismeret által, embernek önmaga iránti kötelességei' nevében; végre a' közvélemény által embernek embertársai iránt tartozó jóakarati kötelessége' nevében nincsen szentítve (sanction religieuse, sanction naturelle, sanction populaire). Ezen szentítvények pedig mind elenyésznek 's a' közöttök levő szép súlygyen megháborodik, mihelyt a' társasági igazság nem ismervén el magán kívül más igazságot, jogosítotttnak véli magát vesztő padok' felállítására.

A' szabadság minden jónak és rosznak kútfeje az erkölcsi világban: mire nézve az általa okozott roszat ugyancsak általa lehet helyrehozni. Első kötelességük tehát a' kormányoknak nem ösztönözni mintegy a' polgárokat a' szabadsággi visszaélésre, például lotto, 's más az országnak jövedelmező sorsjátékok által. Másik kötelességek, fölvilágosítani a' szabadságot az által, hogy

a' népnevelést, a' jóllétet előmozdító munkaszorgalmat pártfogolják. Harmadszor kötelesek a' kormányok a' bírói büntetéseket úgy intézni, hogy azok a' polgárt a' bűn' követésétől tartózkodásra indítsák. De ezen üdves következtetést sem a' halálos ítélettől, sem a' halálbüntetés' végrehajtásától nem várhatni. Mert a' csupa fenyegetésben maradó ítélet büntetlenség' reményével bátorítja az embereket; a' kivégzések' látása pedig nem rettent el mindig más gonosztevőket. Ugyanis a' hány megítélt retteg a' haláltól, ugyanannyi fel sem veszi azt: ellenben a' halálbüntetésnek mindenkor csálhatatlan következménye, hogy vagy kisebbedik az emberekben a' gyilkosságtól irtózás, midőn a' társaság a' hideg vérrel ölésre maga ad példát, vagy a' bűnös' becsutelenülése helyett sorsa iránti szánakozás gerjed fel.

Ezekhez képest Lucas csak a' visszanyomó igazságot (justice répressive) tartja valódi társasági igazságnak; melly azonkívül, hogy a' hasznost és igazságost egyesíti, arra is hathatósan munkálódik, hogy a' bűn az egy ízben hibázott szabadság' részéről ne ismételtessék. Mert azért, hogy egyszer a' szabadság roszra hajlott, 's ez által méltán elvesztette a' társaság' bizodalmit, még jóra is fordulhat. Nem kell tehát sem megjobbithatlannak tartani a' bűnöst akár örökre, akár egy időre; sem miután a' büntetés' kiállása után visszahelyeztetett a' társaságba, mintegy azt kívánni másokkal elhítenni, hogy ő azon bizonyos időre és órára, mellyben kiszabadúl, mindenkor megjobbulva leszen: hanem azon kell folyvást munkálódni, hogy a' bűnös javíttassék, részint a' bűnbeesés' alkalmi elhárítatván; részint fölvilágosítatván 's tanítatván a' bűnös, hogy benne a' bűnnek ellenálló erő gyarapíttassék; részint végre az őt e' mellett is elcsábítható okok' ellensúlyaul a' fenyítéktől félelem fordítatván.

E' rendszerként a' kisebb büntetések' egyszerű pénzbírságokká válnának, a' nagyobb büntetések pedig egy évi elzáráson, mint minimumon kezdve, 25 évi elzárá-

sig, mint maximumig terjednének, miben a' hány év, ugyanannyi lépcsőzet volna, ahhoz képest mint a' fogoly' jobbúlása mutatkoznék, a' szigorúbb börtönből fokonyként szelídebbe emelkedhetvén.

Továbbá a' political vétségeknél csupán e' három büntetése lenne: helyreszorítás, száműzés és elszállítás.

Lucas' elmélete' berekesztéseül szolgáljon 'a' fenytő és vesztő-pad rendszereknek a' jeles szerző által készített, egybehasonlító és philosophiai táblája, melyet hű másolatban közlök:

A' VISSZANYOMÓ RENDSZER. A' HALÁLBÜNTETÉS, 385. 387. l.

1. Sem le nem alacsonítja, sem magasalttá (exalté) nem teszi a' bűnöst. 2. Nem teszi gyűlöletessé az embert, ki a' büntetést kimondja. 3. A' végrehajtásában részeseülőknek tisztes foglalatosságokat 's kedves öntudatot szerez. 4. Csak az igazságra figyelmez, mint törvényre. 5. Akaratunk szerint fokozható. 6. Kitűnőleg visszatartóztatja az embereket. 7. Fogyanatos. 8. Orvosolható. 9. Javító. 10. Kárpótló. 11. Igazságos, az mindenféle személyekre egyforma	1. Vagy le alacsonítja, vagy magasalttá teszi a' bűnöst. 2. Kimondása idegenséget szűl. 3. A' hóhéri gyalázatos mesterséget felállítja, 's a' bírákban lélekismeret' maradosását kelt föl. 4. A' gyilkosságot törvényesíti. 5. Minden, még a' legnagyobb gonoszságokra nézve is, mindig egyforma. 6. A' büntetlenséget mozdítja elő. 7. Nem félnek tőle, mivel az alóla kibúvára igen sok rézs áll nyitva. 8. Orvosolhatatlan. 9. Elveszti, de nem bünteti meg a' bűnöst. 10. Haszonra nem fordítható. 11. Csak úgy sújtja az ifjat, mint az öreget; a' rettent

A' VISSZANYOMÓ RENDSZER.

A' HALÁLBÜNTETÉS.

terjedségben ké és munkálkodni. 12. Nyilvános a' példaadás végett. 13. Minden erkölcsi érzésekkel összehangzik. 14. Megismeri a' törvény' uralkodását. 15. Elfogadja és tiszteli a' vallásos, természeti és népszerű szentítvényeket. 16. A' legdühösebb gonosztevőt is megtudja hódítani. 17. Semmivé teszi a' bünt. 18. Felrázza a' lélekismeretet. 19. Fenhagyja a' reményt. 20. Fentartja a' kötelesség' sérthetlenségét. 21. Fentartja a' jog' sérthetlenségét. 22. Fentartja a' jog' egyenlőségét. 23. Ez elismeri, hogy kiki felelős a' maga sorsáról. 24. Az ember' élete iránt tiszteletet gerjeszt.	hetetlen gonosztevőt, ki nem félt tőle, mint a' gyávát, ki a' halált kikerülhetni remélé. 12. Nyilvánossága veszedelmes, mert nem hogy gyilkolástól iktóztat okozna, hanem inkább gyilkolási osztónt ébresztget. 13. Minden erkölcsi érzést maga ellen lázít. 14. Megfelejtkezik a' törvény' uralkodásáról, más hatalmat állítván fölébe. 15. Mind azon szentítvényeket eltaszítja és felforgatja. 16. Kevés bűnös találkozik, ki meg ne vetné a' halált, 's ahhoz képest minden kivégzés' alkalmával tartani lehet a' törvények' tekintetének kigúnyoltatásától. 17. Csak a' bűnöst teszi semmivé. 18. Kioltja azt. 19. Örökre elragadja azt. 20. Második istent csinál a' bűnből, melly minket maga az isten által reánk ruházott kötelesség alól felszabadít. 21. A' jogsértésben egyed-árússágot gyakorol. 22. Az 'ember' létele felett olly jogot követel, melly egyedül annak adóját illeti. 23. Az tagadja. 24. Ugyanazt eltörli.

25. Megszelidíti az erkölcsöket.
 26. Példaadó, mert jobbúlást szerez.
 27. Erkölcsileg előzi meg mind maga a' bűnös', mind más emberek' részéről lehető visszabukást.

Berekesztés.

Ez oly gondoskodási intézet, melly az embert istennével, embertársaival, önmagával megbékélteti; időt, lehetőséget, sőt érdeket is nyújtván a' megjobbulásra.

25. Elvadíttja és durvítja azokat.
 26. Ragados rossz példát ad gyilkolásával.
 27. Csak anyagilag 's következőleg csak a' bűnös' részéről előzi meg a' visszabukhatást.

Berekesztés.

Ez ellenben az ember feletti erőhatalom, melly nygbánik az emberrel, mint baromi erővel, mellyet nagyobb erővel semmivé teszzen; a' megjobbulásra sem időt, sem lehetőséget, sem érdeket nem nyújtván.

E' tábla' előmutatásával azon czélt is elértem, hogy az okok, mellyekkel a' halálbüntetés régibb és újabb időkben több jogtudós által ostromoltatott, mind egyenként érintettek.

Szívem' teljességéből tisztelem én ezeknek felséges irányát 's magasztalom az üdves hatást, mellyet általában a' büntető törvények' körében már eddig is gyakorlottak. De másfelől őszintén megvallom azt is, hogy mind ezek engemet a' halálbüntetés' általános jogtalansága felől meg nem győzhetnek.

Mert igaz ugyan, mit Lucas elméletének főalapjául teszen, hogy az emberi létel istentől eredett sérthetlenn java mindenkinek: de épen azért semmi igazságtalanság nem történik, ha az, ki másnak oly felséges eredetű, 's csupán vissza nem pótolható volta miatt is megbecsülhetlen javát, mint az élet, gonosz szándékkal megtámadni és sérteni nem áthat, hasonló javának veszteségével büntettetik; sőt inkább ezen megtorlás a' lehetsé-

gig legnagyobb, 's mindenképen egyenlő szabadság' kívánatával szorosan vagyon összekapcsolva.

Midőn pedig Beccaria azt kérdezi, hogy a' társaságba léptekor mellyik ember akarta volna másokra bizoni, hogy tetszésük szerint meggyilkolják? midőn Filangieri így okoskodik: senki sem engedhet másnak olly jogot, mellyel nem bir; már pedig embernek nincs joga magát megölni; következőleg az uralkodónak, mint az egyes polgárokról átruházott jogok' őrének sincs joga akárkit is halállal büntetni: mind ezekre is egyszerű a' felelet. Ugyanis a' polgári társaság kölcsönös segítség és ótalom végett állván össze: azon tag, ki e' czéllal ellenkezőleg a' közcsendet, és bátorságot megzavarta, önmaga megfosztá magát azon jogtól, mellynél fogva egyébként az összes társaság' ótalmára, minden egyes polgár méltán számolhat. Továbbá épen annak meggondolása, hogy még maga az ember sem szabad lételevél, kitkit eltartoztathat attól, hogy mások' élete ellen, mellyhez még kevesebbé lehet joga, tudva és szántsándékkal ne törekedjék; 's ha még sem tartóztatja ez el, akkor az ő élete ellen kétségtelen jogot ad az' okos jogtörvény, melly senkinek sem tulajdonít olly jogot, mellyet ugyanaz másokban is el ne ismerne; a' jogtörvény mondom, melly a' kölcsönös hatás' egybehangzását csak azon elv által tudja biztosítani, hogy mindenben az történjék, vagy történhetik meg, mit ő másokkal cselekszik; vagyis mindennél azon törvény szerint bánjanak, mellyet ő a' másokkal bántásra nézve önmaga határozott. Ennélfogva semmi szükség sincs arra, hogy az ember a' halálbüntetéssel fenyegető törvényekben megegyezett légyen—mihez Beccaria' véleménye szerint joga sincsen: mert a' társaság' törvényeiben megegyezésre nézve inkább a' kötelesség, mint a' jog tekintendő, azaz ha a' társaság' törvényei a' természet' törvényein alapúlnak, köteles azokban minden polgár megegyezni.

Szinte úgy nem alkalmazhatni a' halálbüntetés ellen az önvédelem' természetéből merített erősséget, mellyel

már hajdan Sonnenfels 's ujabban Lucas is élt. Mert — mint feljebb is mondatott a' különbféle büntetőjogi elméletek' bírálatában — nem csupán az önvédelem' és önfentartás' tekintetéből engedhető a' büntetés, hanem azért is, mivel a' büntetés' elve mindeneknek legnagyobb és egyenlő szabadságával szépen összeillik.

Nagyobb akadálnak látszik első tekintettel az, hogy a' bírák mint emberek a' szívben rejtező szándék' bűnössége felől csak megközelítőleg ítéelhetvén; többször csalatkozhatván is; e' bizonytalanság miatt sem tanácsos halálbüntetést rendelni. De mi tökéletes a' világon, minek csak az emberi gyarlósággal legkisebb köze van? 's mivel volna szelidebb büntetés a' halálnál a' kényszerített munkával lassanként sorvasztó örökös fogság, mellyet pedig Beccaria 's a' legujabb egész iskola a' halálbüntetés' helyébe ajánl, 's némelly ujabb törvényhozások valósággal el is fogadtak? Valóban ez utolsó még kegyetlenebbnek látszik akár arra nézve, ki ártatlan létere a' könnyen csalatkozó bíró' ítéleténél fogva szabadulás' reménye nélkül sanyargattatik, akár arra nézve, ki a' munkától és rendes foglalatosságtól egész életében annyira irtózott, hogy később volt a' gonoszság' útján életét naponként kockáztatni, mint élelmét tisztességes eszközökkel biztosítani.

Végre azokkal sem foghatok kezét, kik talán Voltaire' egész Európában visszahangzott azon inkább elméskedő, mint igaz mondásától, hogy az akasztott ember semmire sem jó (un homme pendu n' est bon à rien) félrevezetve, nem csak illy tagadólag ostromolják a' halálbüntetést, hanem azt is erősítik, hogy az országok' erejét feltételező népesség' nem kevesítése végett is elmellőzendő. Mert a' társaság' mind anyagi mind szellemi erejének öregbítését csak a' jó polgárok' minél számosabb volta mozdíthatja elő: a' roszak pedig általában terhére vannak a' társaságnak, sőt a' megjobbíthatlan gonoszok' büntetlen maradása 's az erkölcsöknek illy veszélyes példa

általi megvesztegetése végromlását okozhatja; melly ropant áldozatra egy gonosztevő élete sem lehet méltó. Ha tulzó is Senecának ama mondása: „Midőn a' gonosz ember' nyakát levágatom: olly arczczal és kedvvel leszek, mint mikor kigyót, vagy más mérges állatokat ölök.¹⁾“ mert a' leggonoszabb ember' kivégeztetése is borzasztó az el nem vadult emberi érzésnek; de valóban midőn a' polgári társaság' sebe másképen nem gyógyítható, akkor a' költő tanácsát:

„CVNCTA PRIVS TENTANDA: sed immedicabile
vulnus

Ense recidendum, ne pars sincera tra-
hatur“

mint szomorú kénytelenséget elfogadni, maga a' józan okosság parancsolja.

A' halálbüntetést tehát általánvéve az okosság nem kárhoztatja: de megkívánja, hogy olly vétkek ellen, melyek kisebb fenytékkal is orvosolhatók, cannibali dühhel ne fecséreltessék, hanem egyedül 'a' ki nem kerülhető szükség' esetére szorítsassék.

Illy eset belső meggyőződéseim szerint nincsen több egynél, 's ez a' déli napfénynél nagyobb világosságra hozott (élek a' jogászok' kedves kifejezésével) szándékos gyilkosság, melly alatt nem csak a' tökéletesen végrehajtott, hanem a' bűnösnek minden előkészületei és megtámadása mellett nem sikerült gyilkosságot is értetni kívánom. „Ha valaki gyilkolt, neki is meg kell halni. Nincs ott semmi pótszer az igazság' kielégítésére. A' legnyomorultabb életnek sincs a' halállal semmi egyenszerűsége: és így egyenlőség sincs a' bűn és megtorlás között, ha csak a' gyilkos bírói ítélet következtében halállal nem végeztetik ki, mellytől azonban távol

¹⁾ Cum cervices noxie praecidi curabo: eo vultu animoque ero, quo serpentes et animalia venenata percutio. Lib. II. de Ira.

kell lenni minden kegyetlenségnek, melly az emberiséget a' szenvedő személyben utálat' tárgyává tehetné¹⁾. Ezt tanítja a' königsbergi bölc, kinek az elfogulatlan ép ítéletben gyökerező véleményét ama tapasztalás is igazolja, melly szerint midőn más szerencsétleneket a' vesztő-padig kisebb 's nagyobb szánakozás kísér, akkor a' szánt szándékos gyilkos' kivégeztetését az emberek rendszerint helybenhagyják.

De a' gonoszság' egyéb nemei halálbüntetéssel nem fenyítethetnek; hanemha némelyek közülök szinte úgy ellenkeznének a' polgári társaság' bátorságával, mint a' gyilkosság, mit azonban sehol sem a' fő hatalomnak, hanem az egész nemzet' közérzeményének kell meghatározni; vagy ha a' rendkívül eláradott vakmerőség és a' nemzet' durvasága miatt a' gonoszság' megzabolázására minden más büntetés elégtelen volna. Ez elvnel fogva midőn a' gyujtogatás és útonálló rablás valamelly országban fölöttébb elhatalmazik: a' közönséges törvényre nem figyelmező szükség' tekintetéből (necessitas frangit legem) 's a' bírák' illő felelőssége mellett rögtönítelő törvényszékek a' világos tetten íkapott gonosztevők ellen annál inkább rendeltethetnek, minthogy a' rablót a' naponkénti

¹⁾ Hat Jemand gemordet: so muss er sterben. Es giebt hier kein Surrogat zur Befriedigung der Gerechtigkeit. Es ist keine Gleichartigkeit zwischen einem noch so kummervollen Leben und dem Tode: also auch keine Gleichheit des Verbrechens und der Vergeltung, als durch den am Thäter gerichtlich vollzogenem — doch von aller Misshandlung, welche die Menschheit in der leidenden Person zum Scheusal machen könnte — befreieten Tod. (Kants Rechtslehre. Königsberg, 1797. 197 — 203 lap.)

Rottecks Lehrbuch des Vernunftrechts. Stuttgart, 1834. III. Band. 244 — 246. lap.

Sárváry Filosofusi Ethika. Nagy-Várad, 1804. 111—115 lap.
Joan. Fejes. De populatione in genere, et in Hungaria. Pestini, 1812. pag 83 — 86.

életveszély is, melybe magát vetette, gyilkosságra ragadhatja; a' gyújtogató pedig sok embernek mind vagyónait, mind életét rozszelkűleg koczkáztatja.

A' tapasztalás is azt bizonyítja, hogy míg valamelly ország nem ért meg reá: a' halálbüntetést általánosan eltörölni 's erkölcsi lehetlenségek közé tenni nem tanácsos. Mert hogy más példákat mellőzzek: a' toscanai kormány kényszerítve érzé magát, a' lelkés II Leopold által 1786-ban eltörölt halálbüntetést az ország elleni vétkekre 's minden terheőbb gyilkosságra, oda értvén a' gyermekölést és magzatelűzést is, 1790-ben visszahozni. Olly bölcseséggel tévé ezt mindazáltal, hogy a' gonosztevők' rettentésére a' halálbüntetés' törvényszerinti lehetősége fenmarad ugyan; de mivel minden halálos ítélettől fenhagyatott a' kegyelemérti folyamodás: ennél fogva 1800-tól 1808-ig egy kivégzés sem történt. Hasonló nézetek' szüleménye volt, hogy 1816-ban a' halálbüntetés a' rablásra is kiterjesztetett.

Egyébiránt minél bizonyosabb az, hogy a' halálbüntetés öregnek, ifjúnak, gazdagnak és szegénynek a' haláltól természetes rettegése miatt legnagyobb, azonban helyre sem hozható büntetés: annál méltóbb ennek gyakorlataát szoros elővigyázati szabályokkal körülírni. Illy szabályokul ajánlanám:

1) Hogy főbenjáró ügyekben kivételképen is mind a' tettnek, mind a' jognak külön bírái legyenek feljebbviteli törvényszékkal.

2) Szabad legyen a' bevádlotnak a' bíróság' tagjai ellen kifogást tenni, minek okát se tartozzék adni; más-ként is ügyvédet, sőt ha úgy kívánja, több ügyvédet is teljes szabadsággal választhasson, 's ezekkel maga védelme iránt háborítatlanul tanácskozhassék.

3) Az egész bírói eljárás egyedül az ítélet fölötti vitatkozás' kivételével nyilvánosan történjék.

4) Halálos ítélet' hozatalára mind az alsóbb bíróságnál, mind a' feljebbviteli törvényszéknél minden bi-

rák' egyező akarátja kívántassék ¹⁾ önként értetvén, hogy a' halálos ítéletek a' megkegyelmezési joggal bíró fejedelem vagy statuskormány elébe is végrehajtásuk előtt felterjesztessenek.

Meg sem emliteném, hogy valamint egyéb büntetéseknek, úgy főképen a' halálbüntetéseknek egész nyilvánossággal kell végrehajtaniok, ha megrovandónak nem hittem volna Fichte ²⁾ azon javaslatát, hogy midőn elkerülhetnek a' halálbüntetések, lehetőségig titkosan, azaz egyedül a' bírák' és bakó' közbejöttével történjenek. Látni való ugyanis, hogy illy titkos kivégzések mint egyfelől nem szolgálnának a' gonoszokra nézve rettentő például: úgy másfelől a' jó polgárok' bátorságával is ellenkeznének. Bölcsen jegyzé meg Seneca, de Ira III. 18: „Quid tam inauditum, quam nocturnum supplicium? Cum latrocinium tenebris abscondi soleat: animadversiones quo notiores sunt, plus ad exemplum, emendationemque proficiunt.“

De másoknak a' büntetés utáni javulását csak úgy remélhetni, ha a' halálbüntetés minden fölösleges súlyosítástól megőrizve, minél egyszerűbben vitetik végbe. Mert noha az 'igazságszolgáltatás' elvei szerint azon, ki valamely gyilkosságot kikeresett kegyetlenséggel viszen végbe, semmi igazságtalanság sem történne, ha ugyanolly kegyetlen módon végeztetnék ki: azonban mind az erkölcsiség, mind a' politica minden olly súlyosításokat távoz-

¹⁾ A' halálos ítéletet az országos küldöttség által javasolt új büntető törvénykönyv is annyira megkülönböztette egyéb ítéletektől, hogy annak hozatalánál a' bírák' két harmadának szavazati többségét szükségesnek ítéli. „Si mortis sententia ferenda esset: res judicata non nisi tunc censebitur, si in eandem sententiam duae tertialitates iudicum coaluerint. Codex de Delictis, eorumque poenis; pag. 19.

Csak egy lépés van azért hátra, hogy azon teljes szavazati egyezés hozassék be, melly rögtön ítélő törvényszékeinknél régebben divatozik.

²⁾ Fichtes Angewandtes Naturrecht. Jena, 1797. 127. lap,

tatni javasol, mellyeknek látása hamarabb a' bűnös iránti szánakozást 's a' birák elleni gyűlölséget, mint egyéb hasznos felindulást gerjeszthetne. Mert különben is a' gyilkos' büntetése nem a' vesztés' pillanatiban, hanem mindjárt a' tett' végbevitele után szokott kezdődni.

Prima haec est ultio, quod se

Judice, nemo nocens absolvitur. Juvenal. Satyr. XIII.

Ezt követi a' börtönben a' vizsgálatok alatt 's az elítélés után szenvedett kín és aggodalom, mellyeket a' kivégzési szükséges előkészületek is súlyosítanak. Milly haszontalan kegyetlenség volna tehát annak kinjait mesterségesen nevelni, ki úgy is egész poklot hordoz sebhedt lelkében? ¹⁾2)

Ezeknek meggondolása csakugyan oda vitte a' dolgot, hogy mint Lucas megjegyzi, a' mai törvénykönyvekben a' halálbüntetés azon tróntól fosztott fejedelelemhez hasonlít, ki régi birodalmának egy kis szegletébe szorítatott. A' törvények' szelidülése eleitől fogva nagy befolyással volt a' nemzetek' erkölceire, midőn pedig ezek javúlnak és nemesednek, a' nemzeti életben is szükségképen hasznos és jótékony változások történnek. Mire nézve a' mai világ nem ok nélkül kecsegteti magát az emberiség' önértetén alapult azon reménnyel, hogy talán esztendők', talán századok', talán évezredek' multával a' halálbüntetés, ha az egész földön nem is, de minden mivelt népnél eltörölthetik.

Itt a' Matter' ékes tolla hadd tolmásolja az én gondolkozásomat is. „Hihető, úgymond a' koszorúzott író,

¹⁾ Cerberus et furiae et lucis egenus
Tartarus, horriferos eructans faucibus aestus,
Haec neque sunt uaqum, neque possunt esse profecto:
Sed metus in vilita poenarum pro malefactis
Est insignibus insignis etc. Lucret. de Rer. Nat. Lib. III v. 996.

²⁾ A' halálra ítéltnek lelki kinjait éles színekkel festi Hugo Victor „Le Dernier jour d' un condamné“ munkájában, melly inkább lélektani, mint büntetőjogi becséssel bír.

hogy a' vérengező igazaág és az erkölcsök által gyámolított philosophia között nem lesz olly hosszas harc, mint a' vallás és rabszolgaság között vala. De még nem áll az elhatározó ponton; mert eddigelé nem kelt fel a' halálbüntetés ellen maga a' társaság, hanem csak bizonyos organumai, némelly törvényhozók, kik az előttük olly gyűlöletesnek, olly politica elleninek és hibásnak látszó büntetés ellen szavukat emelték.“

„Semmi kétségünk nem lehet, hogy ezen igen nemes és emberbaráti nézetek, rövid idő múlva megnyerik a' szavazatok' többségét; azonban még ez sem lesz amaz annyira mulhatlan feltétel, amaz annyira ohajtandó eset, melly a' javítási változást létesíthetné.“

„A' halálbüntetés' eltörlése jó lehet elméletileg bizonyos körülményekben: de azok nélkül gyászt, a' rendnek, közcsendnek, sőt erkölcsiségnek is felforgatását okozhatja. ¹⁾

Mellyek már azon szerencsés körülmények, mellyek között a' philosophia a' halálbüntetéseken győzedelmeskedhetik? mire kell törekedni a' törvénynek és fenálló hatalomnak? erre nézve is Matter' fontos sorait idézem:

„A' melly törvény vagy hatalom, úgymond, a' halálbüntetést el akarja törteni, igyekezzék a' társaságot azon gyászos csirától, mellyet a' bűnös magával hordoz, megőrzeni, 's e' csirát a' bűnös' keblében is elfojtani. Valódi javító házakat szerkeszteni, olly intézeteket állítani, mellyek képesek legyenek megelőzni a' bűnt, vagy a' bűnöst az erényre visszavezérteni, 's az egész nemzet' keblében szép és alapos erkölcsiség' érzéseit fejledeztetni, mindenek felett pedig és mindenekben büntőtli azon üdves félelmet, azon vallásos borzadást azon gyámul szolgáló rettegést ébresztetni föl, melly a' bűnt eltávolztatja: minden ezekben sarkallik. Ezen rettegés illy gyá-

¹⁾ De l'influence des mœurs sur les lois. etc. Paris, 1832. pag. 105—112.

mul szolgáló, ezen borzadás vallásos, ezen félelem üdves levén: nem kételkedhetünk benne, hogy egyszersmind a' lelkismeretnek 's a' régi törvénynek is eredvénye. Az emberi nemzet' lelkismeretében, azon egyetemi igazságnál, a' fő lény' nevében törvénybe is foglalt amaz ítéletnél fogva származott az: valaki vért ont, vére ontatik! E' törvényt nyakrafőre visszahúzni, a' nélkül, hogy valami tétetnek helyébe, mi az emberi szívbe amaz éginek tartott szó által bevéssett érzetet biztosíthatná: annyi volna, mint kockára tenni a' köz erkölcsiséget, melly büntetlenül soha sem kockáztatik.“

„A' philosophia pedig meg ne botránkozzék a' lassú és meggondolt lépésben, 's miután a' vallás nem esett kétségbe azért, hogy az örökös rabszolgaságot tizennyolcz század' folytában sem száműzhette egészen, a' philosophia se irtózzék, a' halálbüntetés' eltörlésére még néhány évtizednyi időhaladékot engedni.“

VI. SZAKASZ.

Miképen gyakoroltatott a' halálbüntetés a' régi és újabb népeknél.

„Armet se duritia pectus necesse est, dum horridae ac tristis severitatis acta narrantur, ut humaniore cogitatione seposita, rebus auditu asperis vacet: ita enim destituae et inexorabiles vindictae, et varia poenarum genera in medium procurent.“ Valerius Maximusnak e' sorai lebegnek előttem, midőn a' halálbüntetés' gyakorlatáról kell szólanom.

Már a' régi nemzeteknél szokásban voltak: a' fejevétel, magasról buktatás, vizbelökés, vad állatok elébe vetés, 's azok általi szétszagattatás, égetés, méreggeli itatás, és keresztre feszítés.

A' Julia és Cornelia törvények szerint fejevétellel lakoltak Rómában a' nősparáznák, méregkeverők, a' szándékos vagy orgyilkosok, sőt az is, ki emberölés végett fegyvert hordozott magával. A. Posthumius dictator és Manlius Torquatus is fejét vétették fiaiknak, kik vezéri parancsuk ellenére az ellenséggel megharczóltak, noha győzői babérral tértek vissza a' római táborba. Néha a' fejevételt a' jószág' elkobzása és a' bűnös' házának lerontatása is követte. Így az uralkodási vágy' gyanúja alá jött Sp. Cassiusnak kivégeztetésével nem elégedett meg a' római nép és tanács, hanem házát is egészen lerontatta, hogy házi istenei is kipusztíthatnának; mit Valerius Maxi-

mus, Lib. VI. Cap. III. így hagyott emlékezetben: „Senatus populusque Romanus non contentus capitali eum supplicio afficere: interemto domum superjecit, ut penatium quoque strage puniretur. Hasonló sors érte Sp. Maeliust.

A' Persák nem fejszével vagy pallossal büntették a' gonosztevőket, hanem fejeiket két kő között morzsolták össze, Plutarchus' (Artaxerxes' életében) és Plinius' (Libr. XXVIII. Cap. 2.) bizonyossága szerint.

Thessaliában volt egy hely, melly a' hollókról neveztetett, és a' hova a' bűnösöket magasról lebuktatni szokták, mellyről a' *βαλλ' ες κορακας*, latinul: ad corvos példabeszéd fenmaradt. Hasonló vesztőhely vala hajdan Rómában a' Tarpeji szirt, mellyről a' XII tábla' ezen rendelete szerint: „Ut qui falsum testimonium dixisset, de saxo Tarpeio dejicator“ a' hamis tanúk letaszítottak; 's ide czéloz Horat. Sat. I. 6.

Tune audes

Dejicere e saxo cives, et tradere Cadmo?

Azonkívül a' scalae Gemoniae, gradus Gemonii arra szolgáltak, hogy azokon a' megöletett gonosztevők egy horognál fogva levonszoltattak. ¹⁾

Tengerbe vagy folyóvizbe vetés több vétségekre használtatott ugyan: (*βαλλ' ες ὕδωρ*, mitte in aquam, fenmaradt a' régi írónál) de jelesen a' rómaiaknál a' Pompejus' törvénye szerint a' szülegyilkos egy ebbel, egy kakassal, egy majommal, és egy viperával együtt tömlőbe varratott, 's a' tengerbe vagy valami folyóvizbe

¹⁾ Q. Caepio in publicis vinculis spiritum deposuit: Corpusque ejus funesti carnificis manibus laceratum, in scalis Gemoniis jacens, magno cum horrore totius fori Romani conspectum est. — Valer. Maximusnál VI. IX. 13.

vettetett, melly törvény' indító okát szépen megmagyarázta Cicero, Orat. pro Roscio Amerino Cap. XXV. et XXVI.

„Majores nostri --- cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia: supplicium in parricidas singulare excogitaverunt, ut quos natura ipsa retinere in officio non potuisset, ii magnitudine poenae maleficio summoventur. Insui voluerunt in culeum vivos, atque ita in flumen dejici. O singularem sapientiam, judices! Nonne videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse et eripuisse, cui reperte coelum, solem, aquam, terramque ademerunt? ut qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur? Noluerunt feris corpus objicere, ne bestiis quoque, quae tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen dejicere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo caetera, quae violata sunt, expiari putantur. Denique nihil tam vile, neque tam vulgare est, cujus partem ullam reliquerint. Etenim quid tam est commune, quam spiritus vivis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus ejectis? Ita vivunt, dum possunt, ut ducere animum de coelo nequeant; ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat; ita jactantur fluctibus, ut nunquam abluantur; ita postremo ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant.“¹⁾

¹⁾ „Tudván elődeink, hogy nincs oly szent dolog, mit a' vakmerőség meg ne rontana valaha: különös büntetést gondoltak ki a' szülegyilkosok ellen, hogy kiket maga a' természet nem tarthatott meg a' kötelességben, azokat a' büntetés nagysága rettentené el a' gonomságtól. Azért tömlőbe rendelik őket elevenen varratni, 's akkor folyóvizbe löketni. Milly különös bölcsesség, ítélő bírák! Mert avvagy nem kitaszították és ragadák-e mintegy a' természetből azt, kitől az eget, napot, vizet és földet rögtön elvették? hogy a' ki megölte azt, kitől származott maga is, fosztatnék meg mind azon dolgoktól, melyektől, mint mondják, mindenek származtak. Nem akarták testöket fenevadak elébe vettetni, hogy a' fenevadak is,

A' halálra ítélteknek éhes oroszlánok és más vadállatok elébe vetéséről nincs mit hosszasan beszélni, mert azok eléggé ismeretesek, azzal együtt, hogy az illy kivégzések utoljára, kivált a' császárok alatt, a' római nép egyik köz mulatságát tevék; mellyen a' fejedelem, a' senatorok, és nemesi rend 's más osztályu lakosok nagy számmal jelentek meg, sőt még a' Veszta' szüzei is külön páholyt tartottak.

Az aegyptusiak a' szülegyilkos' testének minden részébe egy ujnyi hosszaságú nádat vertek, aztán tövisre fektették és elevenen megégették. De másként is gyakoroltatott az égetés' büntetése egyéb népeknél. Híres az agrigentumi zsarnok Phalaris' rézbikája, mellynek üres gyomrába tétetvén a' megítélt, akkor tűz rakatott alá, mi természetesen kínos sikoltásokat sajtolt a' szerencsétlen szenvedőből. Dicséretére legyen mondva Phalarisnak, hogy az athenaei alávaló művészt Perillust, ki neki a' bikát ajánlódokozta, legelőször vettette bele próbának okáért. Nem szinte illy borzasztó kínzó eszközök váltak-e a' thráciai király Diomedes' tűzokádó lovai, mellyeket rege szerint emberhússal táplált, 's mellyeknek önmagát a' kegyetlen Diomedest eledelül vetette Hercules? ítéljék meg azok, kik jártasabbak nálam a' régi világ' történeteiben.

mellyek illy iszonyathoz nyulnának, jobban ellenünk ne dühödjének; nem akarták meztelenül folyóvizbe löketni, hogy midőn a' tengerbe érnek, magát a' tengert is meg ne fertőztessék, mellyről közönségesen azt hiszik, hogy mindent, mi szennyeztetett, megtisztít. Végre nincs olly csekély, olly közönséges dolog, mellynek legkisebb részét nálok meghagyták volna. Mert mi olly közönséges, mint a' lélekzet az élőknél? a' föld a' halottaknak? a' tenger a' vésztlől hanyattaknak? a' part a' szárazra vettetteknek? De ezek úgy élnek, mig tudnak, hogy az égből lehetet nem szívhatnak; úgy hanyatnak a' haboktól, hogy soha meg nem mosatnak; úgy vetetnek ki utoljára, hogy holt testeik még sziklákon sem nyughatnak meg.

Hogy a' gyujtogatók csak nem minden népeknél megégetésre kárhoztattattak: alig szükség említenem, miután tudjuk, milly nagy szerepet vitt legyen ezelőtt a' viszonzás' törvénye?

Külszinre szelídebb kivégzés volt, midőn Socratesnek a' büröklével tölt pohár nyujtatott, és midőn Nero' parancsára Seneca megvagdalt ereinél fogva elvérzett.

A' mondottoknál sűrűbben került elő a' feszítés. Illy gyalázatos fán vérzett az emberi nem' Boldogítója is. A' nagy szenvedő' halálának körülményei, a' poroszlóktóli arczul csapdostatása, a' nézőktóli öklöztetése, bíró rendelte megostoroztatása, csúfos felöltöztetése, a' szitok és éles gúny, mellyel nem csak a' mellé feszített két látó, hanem az arra menők, sőt magok a' papi fejedelmek 's írástudók is szidalmazák, sokkal ismeretesebbek, mintsem hosszasabb leírást kívánnának: a' tartozván közelebből jelen értekezés' céljára, hogy három órákor feszítetvén fel Jézus, csak kilencz óra után holt meg, és így hat óránál tovább küzdött a' kínos halállal.

Mózes' törvénye szerint nem szokott a' holt test éjjelre a' fán maradni, hanem még az nap eltemettetett, hogy meg ne fertőztettetnék a' föld, azaz a' holt test' látása és büszhödtsége, az élőknek botrányozást ne okozna. 5. Móz. XXI. 22. 23.

Különös és mintegy a' zsidó népet jellemző halálbüntetés vala továbbá, a' kövezés; szokott büntetése a' szülei iránt tiszteletlen gyermekeknek, kikre azt szabá a' nagy törvényhozó, hogy a' szülék' panasza letétele után „a' város' minden emberei kövekkel kövezék meg őket, és haljanak meg.“ 5. Moz. XXI. 21.

Régenten vegyítették is a' büntetéseket, mellyek közül egy is véget vetett volna az életnek. Így előbb keresztre feszítették az embert, 's onnan levevén, kerékre tették, mellyen kínos elhunytáig sanyargattatott. Máskor a' megítéltnek négy tagját ugyanannyi szilaj lóhoz kötözték, mellyeket bizonyos jeladásra négy ellenke-

ző irányba hajtottak. Az akadály miatt neki dühödő lovak, megkettőztetvén erejüket, addig rángatták a' testet, míg nem szétszaggatván, mindenik ló maga után ragadta a' formátlan 's borzasztó húsdarabokat.

Példát láthatni erre T. Livius' 1-ső könyv e' XXVIII-dik fejezetében, hol előadatik, miként ölette meg Tullus király az árulónak talált Mettius Fuffetust „Exinde duabus admotis quadrigis, in currus earum distentum illigat Mettium. Deinde in diversum iter equi concitati, lacerum in utroque curru corpus, qua inhaeserant, vinculis membra portantes.“

Indiában csaknem hasonló kivégzések történtek, azon különbséggel, hogy ott a' lovak helyett elefánt alkalmaztatott. Egy bombayi hirlap szerint, még 1814-dik évben is így végeztetett ki egy szolgál, ki Amaer Sahib nevű urát orozva meggyilkolta. A' bűnöst egy karikánál fogva az elefánt' egyik hatulsó lábához kötözték: akkor egynéhány indus neki riasztotta az állatot; az minden lépésével erős szaggatásokat tett, úgy hogy nyolcz, vagy tíz lépésnyire, a' bűnösnek minden tagja kiment a' helyéből, ötven lépésnyire pedig egészen összeroncsaltatott. Vérében fetrengve is adá az életnek 's borzasztó kínjainak némelly jeleit. Egy órai illy kinzás után lecsendesítetvén az elefánt, hóhéri ügyességgel a' kinzott' fejére hágott, 's azt izre darabra tördelte.

A' bűnösnek elevenen földbe ásatása, vagy valamelly sziklához láncoztatása sem vala a' régi népeknél ismeretlen, midőn a' szerencsétlen a' vad állatok és férgek ellen védetlenül, mondhatlan kínok közt adá ki lelkét. Illyenforma büntetés mai napig is gyakoroltatik az európai gyarmatokban a' szegény szerencsen rabszolgák ellen, kik fára függesztetvén, a' nap égető hevéen 's hűvös éjtszakán kinn hagyatnak, 's a' levegő' változása miatt megrepesztett bőrükre szállott férgek' csipései, éhség és szomjúság'

gyötrelmei között, olykor több nap múlva végzik nyomorult életüket. ¹⁾

Az éjszakai tartományokban a' halálbüntetést a' nyelv' kihuzása, orr' elvágása, szem' kiszúrása, vagy más illy tagcsonkítás is szokta megelőzni. Mi különösen a' gyilkosság' büntetését illeti: néha a' megöletett embert a' gyilkos' testéhez kötözték, aztán valami szűk lyukba zárták, hol undorító terhének bűdös párázatában éhség' és szomjúság' martaléka lőn. ²⁾

Herodotus írja Cambyzes persa királyról, hogy valami ajándékkal megvesztegetett Sisana nevű bírót elevenen megnyúzatott, és bőrével a' bírói széket vonatta be 's abba a' bíró' fiát ültette hivatali utódul. ³⁾

Beer Kristofnál pedig e' két esetet olvashatni:

VI-dik Henrik császár a' feleségének Constantiának bizonyos szicíliai gróffal űzött bujaságát meghallván: a' gróft elfogatta, 's meztelenül tüzes vas székbe ültette; fejéhez hasonlóul izzó vaskoronát szegeztetett, 's kínzások közt végeztette ki.

1206-dik esztendőben János angol király, Fülöp francia királylyal hadakozván, megszorult pénz' dolgában, 's e' miatt nem csak a' zsidókat, hanem a' papságot is pénzségedelemre kényszerítette. Mivel ennek ellen akart szegülni a' londoni főesperes: tehát a' király bezáratta, 's testéhez egy ólom ruhát olly szorosan kovácsoltatott, hogy annak súlya alatt meghala.

¹⁾ Bentham *Théorie des peines, et des récompenses*. Tom. I. pag. 229.

²⁾ 1840. Jul. 2-kán St. Jean d' Acreban Luigi Palestrino nevű ifju, mint a' Ben Raifa' gyilkosa arra ítéltetett, hogy az általa meggyilkolt Ben Raifa' holtteste hátára kötöztetvén, a' Carmel hegy' egyik barlangjába zárassék holta napjáig; melly ítélet fogamatba is vétetett.

³⁾ Lásd Val. Max. Lib. VI. Cap. III.

Melly történetekből a' szerző illy erkölcsi tanulságot merített:

„Es ist viel besser fallen in die Händ' Gottes, denn in die Händ' der Menschen.“¹⁾

Hajdan az oroszok holtra verették az embert csim-bókos korbáccsal, a' törökök pedig bottal, 's az elalélt testben még lappangható léletszikrákat a' karóba huzás' hosszas éles fájdalmaival oltották ki. Karózás' súlya alá estek az országnagyok is, ha zsarnok urok' vad kimélete nem a' zsineget választá, mit a' hurkolásban jártas hat néma nyújtott által.

A' régi angol törvény szerint a' büntetésnek majd minden ismeretes nemeivel sújtott a' felségsértő. Mert 1) a' bűnös a' börtöntől egészen a' vesztőhelyig lófarkon vonszoltatott. 2) Felakasztatott nyakánál fogva, úgy azonban, hogy még abban meg ne haljon. 3) Illy élő állapotjában szaggatták szét belső részeit, és azután égő tűzbe vetették. 4) Feje vétetett. 5) Különböző tagjai testétől elválasztattak. 6) Feje, dereka, kezei és lábai, a' város' több részében felszúrtattak.

Az eddig előszámlált halálbüntetések is elég gyászos példái annak, mennyire csaponghat a' dühös boszú vezérlette ember embertársainak vad sanyargatásában; pedig csak igen rövid kivonatát adám a' különböző népeknél divatozott halálbüntetéseknek: de mindezeket, mind iszonyú változatosságukra, mind kérlelhetlen dühökre, mind végre öldöklő pusztításaikra nézve, felülmúlák a' sötét babona és vakbuzgóság szülte mézszárlások. Midőn a' keresztény vallás' hatalma a' pogány bálványokat, 's ezeknek oltárait megingadoztatta; a' szent berkek' átkait

¹⁾ Historische Zeitvertreibung, bestehend in 700 auserlesenen und anmuthigen Geschichten, mit angehängten Sittenlehren, von Johann Christoph Beer, SS. Theol. Exam. et approb. SS. Can. Cand. Pfarrherrn zu Gottmannshofen etc. Augsburg und Insbrugg, 1761. 753—754. lap.

megszüntetni, 's az oraculumok' nyereségét megkevesíteni kezdette: nem említve a' római császárok' közönséges üldözéseit: valamennyi vértanú, mind meg annyi kikeresett borzasztó módon végeztetett ki. Mert némellyeket vasrostélyon lassú tűznél megsütöttek, némellyeket fenevadak, párduczok, medvék, vad disznók, dühös bikák, vad tehenek elébe hánytak, mellyektől gázoltattak, tapodtattak, szaggattattak; némellyeket felakasztván fővel alá felé, tüzeltek 's füstöltek alájok, míg a' tűznek és füstnek erejétől meg nem fúltak; némellyeket botokkal halálig vertek; némellyeknek minden tagaikat és csontjaikat összezüzták; némellyeket oltatlan mész közé kevertek, 's azután a' meszet vízzel meggyújtották; némellyeket égő szurokkal, vagy forró olajjal, vagy olvasztott ónnal teljes nagy üstbe eresztettek apródonként; némellyeket rossz hajóba tettek, és a' tenger' mélyén vagy lemerítették a' hajót, vagy meggyújtották azt; némellyeket végre hanyatt lekötözvén, tüzes zsarátnokot töltöttek hasukra, míg elfogyatkozván, lélköket kiadták. ')

De alig emelkedék a' kereszténység a' birodalom' polczára: magában a' keresztény anyaszentegyházban a' vallás' ürügye alatt új, még a' pogány üldözésnél is emberemésztőbb villongások támadtak, mellyeknek egész családokat, egész felekezeteket kiírtó dühe az eretnkségeket vizsgáló zsinatok, 's ezeknek segélyére fegyverkezett világi hatóságok által több századon keresztül tápláltatva 's élesztetve, a' spanyol vállalatószek Minotaurus' barlangját visszaidézó börtöneiben legfelsőbb tetőpontjára hágott. Igen: a' szent kereszt' győzelme után is soká állottak az olajat vagy jeges vizet lassú tüzzel forraló katlanok, 's az utóbbiról híresedett el Londonban a' Smithfield' piacza, melly 1541-ben Daries Margitban látá utolsó áldozatját. Kosztinczban és Genfben öldöklő máglyák

) Szikszai: Martirok' oszlopa: Pozsonyban, 1789. 21—24. lap.

lobogtak; a' boszorkányok' kínos gyötrése és kivégzése egész Európát még a' múlt század' derekán is undokította, sőt a' fenemlített vallatószek' szörnyei jelen századunkra is átszállottak.

Bossange' ¹⁾ előadása szerint 1820-ban Leon szigetnek fegyveres fölkelte után látni lehetett a' madridi börtönben a' kínzás' számtalan eszközeit, mellyek közül kettő különösen fájdalmas lehetett.

Az első egy fapadból állott, mellyre a' szenvedő kötötetett, feje egy hajlott lapra polczoltatván. A' boltozatból épen a' szenvedőnek feje felett nyúlt el egy korbács, mellynek két ágáról két, óngolyóval terhelt rugalmas aczélrúd függött. Lökés adatván a' korbácsnak: az inga' (pendulum) törvényei szerint mozgásba hozott két finom aczélrúd a' kínzottnak hol egyik, hol másik vakszemét sujtotta; mi a' nyomorútnak teljes elalélásaig folytatattván, néhány sujtás után öldöklővé lön.

A' másik kínzás csaknem ugyanazon' elvekhez szabott. Mert a' szerencsétlent egy karos székbe ültették, 's fejét két vasrúd közé szorították; akkor megborotválták feje' tetejét, mellynek épen felette egy jeges vízzel töltött rostás edény függött; 's ennek lyukaiból folyvást ömlött a' víz nagy cseppekben a' kopasz koponyára. Ez az elsőbbnél keményebb kivégzésnek tartatott.

Még akkor tájban lehetett látni a' föld alatti börtönök' kőfalaiban olly lyukakat is, mellyekbe épen egy ember fért. A' nyílást őrző vasajtónál fogva e' nyirkos koporsóba zárták a' foglyot, kit el akartak láb alól tenni, 's csak több nap múlva nyitották ki az ajtót, midőn már gyaníthatták, hogy vagy éhség, vagy kétségbeesés miatt vége lett, és holt testét kivehetik.

Nem kevesbbé érdekes ugyanazon tudósnak a' valencziai börtönökben 1832-ben szerzett tapasztalása. A' börtön-

¹⁾ Des crimes et des peines capitales. Paris. 1832.

tön kétféle volt. Mert némellyek a' háztető alá helyezve, az egető naptól fojtó hőséget kaptak; mások pedig 70 ölnyi mélységre a' föld' színétől, örökös nyirkukkal és nedvességükkel fagylaltak. Egyik illy börtönből rögtön a' másikba vitetés tüstént halált okozhatott: azonban mégis némelly foglyok húzamos évek' szenvedései után, lassú halállal emésztettek meg; minék tanúi a' számtalan fali írások, melyekben a' szerencsétlenek önártatlanságukra hivatkozva, isten' irgalmáért és szent Domokos' közbenjárásáért esdekeltek.

Hála, ezer hála a' szánakozó égnek! az imént fárasztólag elsorolt vallató, és büntető kinzások, a' kegyetlen kivégzések, melyek a' déli tartományokban hosszasan fészkelék meg magokat, mint egyebütt, Európából 's az aggott anyját majd mindenben oktatni képes Amerikából annyira száműzettek, hogy azoknak előbbi dúlását alig fogják hihetni a' boldogabb nemzedékek. Hajdan, úgylát-szik, azt vélték, hogy mivel a' halál' közsorsa magától is kit előbb, kit utóbb elér, a' bűnöst kinzásokkal kell büntetni, a' sokaságot pedig hosszas kivégzésekkel ret-tegtetni. Már a' mai időkben a' főbenjáró büntetések, mely-lyek közül három divatozik, úgymint a' fővétel, fojtás, vagy akasztás és agyonlövés, egyedül az élet' kioltására irányoztatnak.

Az éjszaki és német tartományokban pallossal vesz-tenek, mi ugyan némi nagyszerű látványt ad, de igen ke-gyetlen büntetés annyiban, hogy fogantja bizonytalan, és gyakran megtörtént, hogy a' hóhér a' vágást többször ismételte.

Angliában akasztanak, még pedig a' mi különös, min-den hónapban egy bizonyos napon, melyre az időközben halálra ítélt rabok mindnyájan összeváratnak. Előbb távol a' tömlöcztől vesztek; mostanában pedig erkelyt készítenek egy színben a' börtön' egyik ablakával; két ágason egy gerendát tesznek keresztül, mellről annyi

kötél csügg, a' hány embert veszteni kell. A' vesztendők hátra kötött kézzel jelennek meg a' vesztőpadon, kísértetve a' börtön' papjától, ki mindig imádkoztatja 's bátorítja őket az alatt, míg a' hóhér a' kötelet egyenként nyakukra hurkolja, 's végvonaglásaik eltakarása végett; egy fehérsapkát húz fejökbe. A' pap lassanként hátrálva eltávozik; az ő általa adott jelre a' deszkázat egy perczbe eltűnik 's a' megítéltek — mint szokás mondani — az örökké valóságba pattantatnak. A' kötél igen hosszú levén: a' test' hirtelen esése nagy zökkenéssel történik; 's ez, a' nyakcsiga kitörésére irányzott hurokkal egybevéve, csaknem pillanatnyi halált szokott okozni. De ha nem törik a' csont, akkor a' nyomorultnak vonaglásai több 's kevesebb ideig, egy óra negyedig is eltarthatnak; sőt a' Morning Chronicle szerint 1812-ben május' 18-kán arra is volt példa, hogy valami Wyatt nevű gonosztevő, a' huroknak helytelen kötése miatt, 20 egész percznél tovább vonaglott 's messze hallátszólag hörgött; mi a' nézőkben köz elégtelenséget és bosszúságot okozott.

Mind e' mai napig sem töröltetett el ugyan a' felségsértés ellen hozott régi angol törvény, mellyről oda feljebb emlékeztem: de azt a' király egyszerű büntetésre szokta rendszerint átváltoztatni. Azonban 1820-ban Thistlewoud és négy bűntársa felségsértésért a' fenálló törvénytőli azon kevés eltávozással íteltetvén meg, hogy a' bűnösök ne lófarkon vonszoltassanak a' vesztőhelyre, és addig lógjanak az akasztófán, míg a' lélek egészen kimegyen belőlök: ez ítéletet a' király is megerősítette. Mi lett következése? Egészen az akasztásig csendesen ment véghez minden: de midőn a' vesztőpadra egy álorczás hóhér lépett, 's az akasztott emberek' lenyakazásához akart fogni: mindenfelől zugás és a' hóhér ellen kitörő fenyegetőzések hallattak, 's e' miatt az ítélet végrehajtása félbeszakadt.

Spanyolországban ezelőtt akasztottak, de egy idő óta csupán fojtanak, mi a' zendület előtt csak nemesekre

alkalmaztatott. A' kivégzés némi vallásos ünnepélylyel vitélik végbe. Ugyanis a' halálra ítélt az ítélethozás után néhány napig szerzetesek' kezébe adatik, kik őt imádkoztatják. Eljövén a' végrehajtás' ideje: a' megítélt rab szerzetes ruhába öltöztetve, számárháton vagy kasderékban vitetik a' vesztőhelyre. Előtte oldalt és utána papok és szerzetesek mennek égő gyertyákkal, 's a' koporsónál mondatni szokott halotti verset éneklük. Csak a' vesztőhelynél adatik által a' rab a' hóhérnak. A' vesztőpad pedig olly deszkázat, mellyen annyi czölöp állítatik fel, a' hány a' kivégzendő. Mindenik czölöphöz egy négyszögű faülsőke van egy székmagasságra szegezve, mellyre a' gonosztevőt leültetik; azután a' hóhér, derekát és lábait nagy gondossággal oda kötözi a' czölöphöz gyékény kötelekkel, kezeit is összeszorítja, ollyformán mintha imádkoznék, sőt egy feszületet is illeszt közéke, egyszóval, minden mozdulatot lehetetlenné teszen. Akkor a' czölöpön levő vasörvet nyakára teszik, 's a' czölöp megett elrejtett okvetlen hatású gépely' segítségével egy percz alatt tökéletesen megfojtják. A' nyak néhány vonalnyira öszébb lapúl, a' főfeszületre hajlik könnyeden; de még azután is egy ideig észrevehető a' rezgés minden érző inaiban. Csakhamar valami szerzetes lép egy magasacská deszkázatra, 's hosszas beszédet tart a' mitsem figyelmező, 's inkább a' holt testet nézgelő sokasághoz.

Francziaországban fejezni szoktak, még pedig guillotine-nal, melly a' hidverő bak' módjára magasról csattanó tilóval ellátott alkotvány. Némelly történetírók szerint Warren nevű angol gróf találta fel vérhatalmú uradalmábani használatra a' XVI-dik század' vége körül. A' skócziai kormányzó Morton által Skóeziába, Ersébet' uralkodása alatt Angliába is maiden név alatt bevitetett. Rómában is mai napig ismeretes manain név alatt. A' Francziaországban tökéletesített gépen rajta maradt a' tudós orvostanár Guillotin' neve, ki mint a' nemzeti gyűlés' tagja, akasztás helyébe az olasz módú fejtételt két tekintet-

ből ajánlá bevitetni, úgymint először azért, hogy mivel Franciaországban a' fejevételt az örökösökre nézve becs-telenítőnek nem tartották, tehát az akasztással járó na-gyobb gyalázat iránt fenvolt előítelet eltöröltessék; má-sodszor pedig azért, hogy a' vesztes rögtön 's a' veszten-dőnek minél kevesebb fájdalmával történjék. A' Guillotin orvostól az okosság' és emberiség' érdekében ajánlott erő-mű csakhamar az elnyomás' és durva erőszak' eszközévé lőn: de azért a' visszaélések a' tiszteletre méltó ember-barát' emlékét meg nem homályosíthatják.

Illy kitérés után lássuk, hogy megy végbe a' vesz-tés Franciaországban? A' vesztőhelyre indulás előtt néhány pillanattal, előáll a' hóhér legényeivel együtt, 's mint köz-beszédben mondatik, a' vesztendő felpiperézi (fait la toi-lette du condamné) következő módon: A' két kezét hát-rakötözi, a' nyakára nyúló hajakat lenyírja, 's nagyobb elővigyázat' okáért ingét is megvasítja, hogy a' két vál-lára fittyenjen. Akkor szekérre ültetik, háttal a' lovak-nak, hogy a' vesztes' előkészületeit távolról meg ne pil-lanthassa. Egy pap megy vele a' szekéren, ki csak akkor hagyja el, mikor a' verpad' tövében a' hóhérok megra-gadják; azonnal a' grádicsokon felvezetik, hol a' vesztő-padra leszorítatik, melly rögtön összecukódik, a' fő leesik, 's ezzel mindennek vége. Csak két eset van, t. i. az atyagyilkosság és felségsértés, mellyben a' fejevételt sulyosi-tatik; megelőzőleg a' bűnösnek jobb keze elvágattatván.

Midőn az 1830. júliusi forradalom után a' Napoleon' Code - pénálja vizsgálat alá vétetett; sok szó volt a' halál-büntetés' általános eltörléséről, de az tanácsosnak nem tartott, hanem csakugyan megszüntetett némelly esetek-re nézve. Továbbá az eskütszéknek (jury) megengedettett, hogy a' „bűnös“hez hozzá tehesse ezt: de könnyít ő körülmények között“ mikor aztán a' rendes tör-vényszék halálos ítéletet nem mondhat. E' szerint az es-kütszék olly hatalmat nyert, melly szerint a' halálbünte-tést tetteleg eltörölheti.

Olaszországban csak a' külső formák változnak a' halálbüntetés' végrehajtásánál. Az ítélet több nappal előbb kimondatik, de akkor még a' rab meg nem tudja. Mikor legkevesebbé várná: akkor jön elő a' törvényszéki jegyző, 's az ítéletet a' rostélyon kívül felolvassa. Más nap megkeresik a' halálbarátok 's nógatják gyónni, és áldozni. Ha reá áll, három nap mulva kivégzik: ha nem, olykor két, három napot is elvárnak, és ha addig sem határozza el magát a' rab 's nincs többé reménység, hogy reá vehessék, akkor a' pápához folyamodnak, hogy szabad legyen a' bűnös' térítésével felhagyni.

A' vesztés' meghatározott óráján kivezetik a' foglyot a' tömlőczből, a' rendőrség fegyveres szolgáltnak kíséretében. Előtte lépdelenek a' keresztelő szent Jánosról nevezett szerzet' tagjai, János' fővételét ábrázoló zászlójukat jobogogatván. Keserves lassú hangon mondják ezek a' haldoklók feletti könyörgéseket más szerzetbeliek pedig égő fekete fáklyákat, és fekete fátyollal borított roppant nagy feszületet visznek: ezeket követi a' kivégzendő, ha ereje engedi, gyalog, másként szekeren, két gyóntató atya között ülve. A' vesztő téren áll a' conforteria vagyis azon kápolna, melybe a' kivégzendőt beviszik, 's halotti mise' szolgáltatása mellett az utolsó úthoz lelkipépen készítgetik: közvetlen ezután a' bűnös a' hóhér' kezeibe adatik.

Már oda feljebb emlékeztem a' toscanai nagy herczegnek a' honunk' történeteiben is nagy emlékü II-dik Leopoldnak a' büntető törvény' körébeni dicséretes javításairól, melyeket rövid, de áldásteljes uralkodása alatt, a' vallató kinzásoknak 1791: 42 általi eltörlésével, Magyarországon is megkezdett. ¹⁾

¹⁾ A' vallatási visszaélésekre nézve méltó megolvasni a' korán elhunyt tudós K o s o v i c h' „fenyítő törvényszerzés“ című dolgozatának az Athenaeum' 1841 januar hónapi folyamában kijött jeles töredékeit; nem különben a' Pesti Hírlap' 1841: 7-dik számában levő „Szelid tortura“ cikkelyt.

Ausztriában II-ik József császár a' halálbüntetést szinte szűk korlátok közé, 's jelesen a' lázadás' esetébeni rögtön, 's a' kémlés és szökés miatti katonai ítéletre szorította; hol elhallgatni nem lehet, hogy a' halálbüntetés' helyébe tett kemény fogsági büntetések, foganatjokat tekintve, lassú 's így még, fájdalmasabb halálnak tekinthettek. ¹⁾

Az 1803-dik évi ausztriai új büntető törvénykönyvben visszaállítatott a' halálbüntetés több olly vétkekre nézve, melyeket, mint a' kihirdető parancs mondja, nem lehet másként végbevinni, mint teljes meggondolással, 's a' mellett a' köz és magános bátorságra nézve fölötébb veszélyes befolyásuak. Illy vétkek a' felségsértés vagy az ország' fejének személyes bátorsága elleni merény, az ország' alkotmányának erőszakos megváltoztatására intézett tettek; továbbá közönséges pénzértékű hitellevelek' meghamisítása; szándékos emberölés; orgyilkosság, rablás, mellynél elkövetett bántalmakból halál következik, szándékos gyújtás, ha a' gyújtó valakinek abból következő halálát előre láthatta: ismételt gyújtás; végre gyújtás rablási szándékkal. Megjegyzendő egyszersmind, hogy a' halálbüntetés egyszerű felakasztással, minden súlyosítás nélkül történik.

Németországnak egyéb kormányai csak azt engedték meg, hogy a' törvényszékek a' halálbüntetést minél ritkábban vegyék gyakorlatba.

Vessünk végre egy pillantatot Chinára. Ennek szelidségről emlegetett népe sem marad hátrább egyéb nemzeteknél a' kivégzési kegyetlenkedésben. Mert a' mennyei birodalomban találtatott fel az iszonyú késsel-kínzás; mellyet Bossange kínok' lotteriájának nevez; mint-hogy a' fájdalmat 's előbb vagy későbben érkező halált a' vak sors' szeszélye igazgatja. Elsőben ugyanis egészen

¹⁾ Universalis sanctio de delictis eorumque poenis. 1787.

levetkeztetik a' megítéltet ; azután egy márványpadon kinyújtóztatva, szorosan lekötözik. Akkor a' hóhér egy különféle késekkel töltött és szőnyeggel fedett ládát veszen elő, 's abból vaktában szedegeti egyenként a' késeket, mellyeknek külön rendeltetése mindenik késre fel van jegyezve. Egyik késsel a' jobb szemét vájják ; másikkal a' balt szakasztják ki ; egyikkel a' körmöt fessegetik, másikkal az emlőket metszik le stb, egyszóval, a' testnek legkisebb részét sem feledik. Akkor találja meg a' hóhér hamarébb a' tört, melly a' szív' átdőfésére rendeltetett, midőn a' megítéltnek gazdag rokonai ajándékkal szánakozást vásárolnak. ¹⁾

¹⁾ Lásd Bossange' felfebb említett könyvét, mellynek legtöbb haszna vétetett a' halálbüntetés' gyakorlatáról szaksznál.

VII. SZAKASZ.

***Miképen gyakoroltatott a' halálbüntetés
házánkban.***

Arra térvén által, miképen gyakoroltatott házánkban a' halálbüntetés? a' haza iránt tartozó nagyobb figyelem e' kérdés' terjedékenyebb megfejtését kívánja; mely okból a' kérdést két kisebb alárendeltre osztandom, úgy-mint:

1-ször. Micsoda esetekben volt helye házánkban a' halálbüntetésnek?

2-szor. Mí módon hajtatott végre házánkban a' halálbüntetés?

Az első kérdésre legcélrányosabb leendő, végig tekinteni törvénytárunkat, melyből legbiztosabban megtudhatni azon eseteket, melyekben a' törvény halálbüntetést szabott a' vétkezőre.

Mindenekelőtt meg kell emlétenünk, hogy midőn őseink Európába bejővén, alkotmányt készítettek magoknak, Béla király' névtelen jegyzőjének előadása szerint, pogány módra egy edénybe ontván vérüket, megesküvének, hogy valaki hitetlen lenne a' fejedelem' személyéhez, és visszavonást szerezne a' fejedelem és az ő rokonai között, az olly vétkesnek vére ontatnék ki, valamint az

ő vérok kiontaték az esküvésben, mellyet tettek Álmos fejedelemnek. A' fenebbiek szerint tehát a' felségsértésnek és honárulásnak büntetéseül a' halál rendeltetett; melly is jelenkorig megmaradt.

Midőn később az országalkotó Árpád és az ő fő emberei Pusztaszeren összejövén, az országnak törvényeket adtak: gondoskodtak ugyan arról is, miképen tennének ítéletet a' gonosztettek felett? de az említett történetíró nem bocsátkozván részletekbe, e' részben semmit mint bizonyost nem állíthatni: azonban a' magyar nemzet' akkori műveltségi állapotjából okoskodva, gyanítani lehet, hogy a' halálbüntetés több vétségre alkalmaztatott.

Szent István' törvényeiben a' halálbüntetés következő esetekre hagyatott fel:

1) Ha valaki méregkeverés által másnak elméjében ártana, vagy mást megölne: ítélettétel végett a' megsértett személynek magának, vagy atyjafiainak kezébe adatni rendeltetett. Minthogy a' törvénynek azon nyelven, melyen eredetileg szerkesztetett, mindenkor saját színe van: szükségesnek véltem a' felidézendő törvényeket, különösen a' régiebbeket, a' törvénytárból eredeti latin nyelven is kiírni. — Az előbb idézett törvény latinul így hangzik: „Nulla persona maleficio, aut veneficio quemquam hominum subvertere a statu mentis, aut interficere audeat: ast si quis vel quae posthac haec praesumerit, tradatur in manus maleficio laesi, aut in manus parentum ejus, secundum eorum velle ad judicandum.“ II. 32. Itten ugyan a' halálbüntetés nyilván nem fordul elő; de midőn a' törvény a' vétkest feltétlenül adja a' megsértettnek, 's felbőszült atyjafiainak kezébe: igen valószínűleg lehet állítani, hogy az akkori idő' valóságában ezen törvény leggyakrabban épen olly foganatu volt, mintha egyenesen halálbüntetést rendelt volna. Az ezen törvényben előforduló *parentum* szóra meg kell jegyezni, hogy azon nem csupán a' szülék, miként a' római nyelvben, hanem a' francia értelem szerint (*parens*) általánosan atyafiak értettek.

2) Ha valaki a' király' élete ellen leselkednék, a' házat elárulná, vagy más országba szöknék: halál a' büntetése és jószágvesztés. „Pro nullius causa reatus detrimentum bonorum suorum patiatur quis, nisi consiliatus mortem regis, aut traditionem regni fecerit, vel in aliam fugerit provinciam: tunc vero bona illius in regiam veniant potestatem, ipse vero subjaceat sententiae, filiis innocentibus remanentibus.“ II. 35. E' törvénynek utolsó szavai örök dicsőségére válnak alkotójának, kivált ha elgondoljuk, hogy még utána sokkal későbbi időkben is nem egyedül a' vétkes, hanem annak ártatlan gyermekei 's atyafiai is, minden igazság ellen büntetés alá vonattak, miként lejjebb a' Zách Felicián' történeténél is látni fogjuk. Mi pedig azt illeti: hogy noha ezen törvényben halálbüntetés nem fordul elő, de hallgatólag mégis az értetik: erre magyarázatul szolgálnak ugyancsak a' II-dik könyv' 51-dik és 53-dik fejezetei, mellyek közül az első imiggy szól: „Si quis contra regis salutem aut dignitatem quolibet modo aliquid conspiraverit, aut conspirare aliquid tentaverit, seu tentanti scienter consenserit; anathematisetur, et omnium fidelium communione privetur; vel si quis hujusmodi aliquem noverit, et probare valens non indicaverit, praedictae subjaceat damnationi.“ Az anathema vagyis egyházi átok' következése pedig a' volt, hogy a' megátkozottat akárki is büntetlenül megölhette. — A' második említett fejezés így szól: „Si quis versutus alicui comitum vel alteri personae fidei dixerit: audi vi regem ad perditionem tui loqui, et hic inventus fuerit: pereat.“ Ezen törvény, melly a' fenebbiekkel egyenvonalban áll, legvilágosabban kimondja a' halálos büntetést.

3) A' ki valakit karddal megölt, karddal öleték meg. „Si quis hominem gladio occiderit, eodem jure letur gladio.“ II. 46. Mellékesen legyen itt említve, hogy szent László a' gyikosnak büntetését tömlöczre és birságra változtatta. Sz. László. II. 8.

4) A' szolga első lopásaért orrát, a' másodikért fülét, a' harmadikért életét veszíté el. — „Si quis servorum semel furtum commiserit, reddat furtum et redimat nasum quinque juvencis, si autem non, abacindatur. Si furtum abscisso naso commiserit, redimat aures quinque juvencis, si potest, si autem non, abscindatur. Si tertio commiserit furtum: careat v i t a.“ II.39, 40. A' szabad ember előbb eladatik, 's ha azután megint lop, akkor a' szolgák' törvénye alá esik. — „Si quis liberorum furtum commiserit, semel redimat se, si potest, si autem non, venumdetur; si idem venumdatus furtum commiserit, legibus servorum subjaceat; si secundo, simili legi subjaceat; si vero tertio, dispendio vitae dijudicetur.“ II.41.

Szent László törvényeiben a' halálbüntetés következő esetekben rendeltetik:

A' szolga első lopásért orrát veszítse el, vagy váltsa meg; a' másodszoriért akasztassék föl. — Si servus fur inventus fuerit, et non possit pretio commutari: nasus ejus (nisi ceciderit in Ecclesiam, vel in curiam regis, vel ad pedes Episcopi) abscindatur; et si ceciderit, careat custos ejus vindicatione furti; si vero secundo hoc modo captus fuerit, suspendatur. II. 2.

Hogy a' szabad embereket is fel lehetett illy esetben akasztani: mutatja a' II. 6. — „Si judex nasum servi non inciderit, vel liberum non suspenderit: pereant omnia sua, praeter filios filiasve, et ipse judex venumdetur.“ Ezt a' II. 12. nyilván és egyenesen is mondja, azt rendelvén, hogy a' tetten kapott tolvaj, akár szabad, akár szolga legyen, akasztassék fel. „Si quis liber, vel servus in furto captus fuerit: suspendatur.“ A' II. 13. az egyháziak' tolvaj-sága' megfenyítéséről rendelkezvén, ezt mondja: Ordo clericus si anserem, vel gallinam, aut poma, vel his similia furatus fuerit, scopis tantum a magistro corrigatur; sed quod furatus est, restituat; majus his si furatus fuerit, ab Episcopo suo degradetur, et judicio vulgari damnetur.“ Itten a' „judicio vulgari damnetur“ kifejezés a' fenebbi törvényekkel hozatván egybekötetésbe, annyit jelent, hogy a' nagyobb tolvaj-ság' véteért hivatalától

fosztott pap csak úgy, mint akármeltyik más lakos, felakasztassék. — Végre a' II. 14. azt rendeli, hogy a' melly szabad ember tíz kis pénznél többet érőt lop, akasztassék föl. „Si quis liber decem denariorum pretium furatus fuerit: suspendatur.“

Mi a' későbbi törvényeket nézi: az azokban előforduló halálbüntetések' esetei összeszedve fognak adatni, nehogy ezen szakasz ismétlésekbe esvén, unalmas hosszúságra nyuljék: világosan megjegyeztetvén, hogy az úgynevezett *praxis criminalist* általában elmellőztem azért, mert noha az III-dik Ferdinándnak 1656-ban alsó Ausztria' számára közrebocsátott fenyítő rendeleteiből, némelly magyarok' kívánságára latinra fordítva, a' XVII. század' végén törvénykönyvünkben is helyet nyert, sőt azt az 1728-ban kezdett országgyűlés egy országos küldöttség' vizsgálatának tárgyává is tette: törvényes erőre mindazáltal hazánkban soha sem juthatott ¹⁾).

Halálos büntetés alá estek:

- 1) A' királyi vagy nádori ember, ha kötelességében csalárdul járt el. Zsigmond VI. 8. § 5; Ulászló I. 43. § 6.
- 2) A' nádornak es országbírónak embere, ha a' végvárat megsemmisítvén, a' tiszteknek elmúlását híven be nem jelentette. Ulászló III. 43; 1655: 9.
- 3) Az ítelőmester, ha bebizonyosodott, hogy ajándékért hamisan ítélt. Ulászló III. 4. § 1.
- 4) A' szolgabíró, ha a' királyi adóvető előtt valamely birtokot eltitkolt. 1546: 9.
- 5) A' királyi adószedő, ha a' felszedett adóról pünköstig nem számolt. 1546: 12.
- 6) A' beneficium nélküli pap, ha elkerülve az ország' bíróságait, Rómában panaszkodik. Mátyás III. 19.
- 7) A' nemes ember' gyilkosa. Mátyás III. 28. Ulászló VII. 39.

¹⁾ Szlemenics — Fenyítő törvényszéki magyar törvény. Budán 1836. 35 lap.

8) A' birónak, zászlósnak, bánnak, főispánnak, tanácsosnak, királyi ügyigazgatónak, alügyigazgatónak, fő papnak, fő nemesnek, követnek, király', nádor', bán', káptalan' vagy convent' emberének, ezek cselédjeinek, az országgyűlésen panaszkodóknak gyilkosa. 1723: 11.

9) A' ki a' végvárakból hadi szereket 's élelmet viszen ki. Ulászló II. 35.

10) A' végvárnak tisztje, ha azt üresen hagyja. Ulászló II. 36; II. Lajos V. 17.

11) A' kapitány, ha véghelyi katonaságot elegendő számmal nem tart. 1659: 3.

12) A' kapitány, százados, tizedes, ha a' parasztokat fellázasztja és elcsábítja. Ulászló VII. 39.

13) A' kapitány vagy alispán, ha az ingyen munkák' megváltására a' távolabb lakóktól felvett pénzt a' kirendelt célra nem fordítja harmad ízben. 1563: 21; 1613: 16; 1625: 20; 1630: 3.

14) A' zsoldos katona, ha paplakba, vagy nemes lakba erőszakkal beszállásol. 1523: 21; 1536: 2; 1595: 27; 1600: 20.

15) A' ki tábori szemlekor más lovasát állítja elő, mint magáét, vagy illy végre a' magáét kölcsönözi. 1545: 8; 1546: 23.

16) Az olly kapitány, ki az előbbi számban említett vétkeket meg nem bünteti. 1546: 23.

17) A' kapitány, ha a' katonát idő előtt kedvezésből elbocsátja. 1595: 21.

18) Nemes és nem nemes, ha zsoldot húzván, a' sereget elhagyja. 1552: 12.

19) A' seregtől elszökött szolga, ha a' felkelés után elfogatik. 1545: 9.

20) A' katonának fogadott szolga, ha a' seregtől elszökik. 1662: 8.

21) A' rablásokat tevő katona. 1552: 14.

22) Az egyházon erőszakoskodó, vagy azt kirabló katona. II-dik Lajos IV. 36; 1595: 27.

23) A' kóborló katona. 1595 : 32; 1596 : 23; 1602 : 19; 1603 : 11; 1604 : 6; 1622 : 39; 1625 : 13.

24) A' katona, ha nagyobb zsoldért külső szolgálót keres. 1595 : 32, 33; 1596 : 22; 1598 : 18; 1602 : 8; 1603 : 6; 1604 : 6; 1609 : 13; 1613 : 14.

25) A' felkelt nemes katona, ha pap- vagy nemesi lakba erőszakkal beszáll. II-dik Lajos V. 21.

26) A' felkelt nemes, ha a' törvény ellen károkat tesz. 1536 : 27.

27) A' felkelt nemes, ha a' kapitány' engedelmé nélkül a' tábort elhagyja. 1552 : 9; 1662 : 8.

28) Az olly lovas katona, ki 50 denárért állítatott, ha a' főkapitánynak feladatik, hogy 6 forintnyi hópénzen felül vett fel. 1598 : 7; 1599 : 26; 1600 : 10; 1601 : 8.

29) Az élelemszerek' erőszakos szétragadozója a' táborban. 1545 : 28.

30) Ki a' táborba élelemszereket vivő paraszttól azokat minden pénz nélkül elveszi. 1595 : 48.

31) Ki a' táborból elfutott lovat elrejtí. 1545 : 31.

32) Ki külföldről hoz be az országba rézpénzt. II. Lajos VII. 35.

33) A' szándékos gyilkos. 1563 : 38, 39.

34) A' szándékos gyilkost elrejtő. 1563 : 39.

35) A' teremőt, keresztséget és lelket káromló, ha harmadik testi büntetés után is ismételné azt. 1563 : 42.

36) A' tetten kapott rabló. 1608 : 2; 1647 : 44; 1649 : 82.

37) Ki a' királyi jövedelmeket vakmerően megzavarja. 1609 : 16.

38) Az ollyan úr, ki rabló szolgálíért elégtételt nem ad. 1659 : 15; 1681 : 18.

39) Atyagyilkos, anyagyilkos, férjgyilkos, nőgyilkos, testvérgyilkos. 1723 : 11.

40) A' parázna nő, ha férje bebizonyítván a' vétket, fejét kívánja. Hármaskönyv 1 R. 105 §.

41) Vérfertőztető. 1723 : 11.

42) Leánynak megszeplősítője, vagy asszonyon erőszakot tevő. Ulászló VII. 39; II-dik Lajos IV. 36.

43) Mostoha anyjának vagy mostoha leányának megszeplősítője. 1723 : 11.

44) A' lutheranus és annak pártfogója. II Lajos VI. 54.

45) Gonosztevők' pártfogója 's elbocsátója. Ulászló II. 19; 1527 : 6; 1557 : 23; 1625 : 13; 1638 : 60; 1655:38; 1715:48.

46) A' szabad hajdú. 1595 : 31; 1596 : 23; 1597 : 23; 1599 : 3; 1602 : 19; 1603 : 11; 1604 : 12; 1609 : 19.

47) A' ki az országból a' salétromot alattomban kiviszi. 1596 : 50; 1597 : 26; 1599 : 29.

48) Általánosan minden, ki hűségtelenségbe esett, melly vétségnek esetei a' hármas könyv' 1. R. 14. czimjében; Mátyás I. 2; Ulászló II. 4 és 1723 : 9-ben előszámlálatnak.

49) A' zsolddal eléggé ellátott katona, ha a' tábornok előtt elhagyta. 1594 : 24.

50) Az olly katona, ki a' nemeseknek vagy jobbágyoknak lovait vagy szekereit megintés után saját hasznára fordítja. 1595 : 29.

51) A' ragadozást és tolvajlást gyakorló bestiák. Ulászló VII. 46.

52) A' tolvaj. I. 15.

53) A' tolvaj, ha a' templomba, király' vagy püspök' lakába nem menekszik. Sz. László II. 1. és 12.

54) A' marhalopó, ha szavatost vagy az áldomásnál jelen volt tanút állítani nem tud. III. 34.

55) A' rabló, fosztogató tolvaj, szegények' elnyomója, ha tetten kapott. 1545 : 44.

56) Ki a' törököknek fegyvert és egyebet, habár ajándékba vagy a' fogoly' kiváltására szolgált is. 1563 : 67.

57) Ki az országgyűlés' helyén akár közvetlen, akár közvetve gyilkosságot követ el. 1723 : 7.

58) Ki szüleit megveri, megsebesíti. 1723 : 11.

59) A' felkelt nemes, ha a' haza vagy király ellen lázadást támaszt, vagy abban büntárs, vagy azt fel nem fődözi; ha felsőbb tiszt vagy őr ellen fegyvert ránt; ha az őrhelyet az ellenség előtt elhagyja, ha tisztjének az ellenség előtt nem engedelmeskedik, az ütközet alatt a' podgyászokat kirabolja, zászlóját harmadszor elhagyja, vagy átszökik, ha gyujtogat, rabol, foszt, úton áll. 1808:11.

60) Ki a' más' élete elleni leselkedésből hamis leveleket és pecséteket készít, vagy azokkal a' más megölésére a' törvényszék előtt tudva él. 1723:11.

61) A' gyujtogató. 1723:11.

Ha ezen részletesen előszámlált eseteket áttekintjük: a' következő főbb esetekre lehet azokat vonni:

- a) Gyilkosság.
- b) Rablás, fosztás, útonállás.
- c) Gynjtogetás.
- d) Tetten ért lopás.
- e) Ország elleni vétkek. minők a' felségsértés' és hűtlenség' esetei.
- f) Katonai és papi nagyobb kihágások.
- g) Egyházi szakadás.

Mindezen esetekre nézve, kivevén a' lopást és egyházi szakadást, a' halálbüntetést a' gyakorlat megtartotta azon különbséggel, hogy a' régibb időbeli súlyosítások fokenként elenyésztek.

Mi már a' kérdésnek második részét illeti: hazánkban ezelőtt a' halálbüntetésnek következő nemei divatoztak:

1) Pallos vagy fővétel, melyet az I. 15; szent István II. 46 világosan említnek; azon számos törvények pedig, melyekben fejvesztés határoztatik, hallgatólag szintén rendelnek, mit a' gyakorlat szintén megerősített.

2) A' kötél vagy akasztás, melyről az 1595:24 és 29; Ulászló VII. 46; — I. 15; sz. László II. 1 és 12; III. 34 szólanak.

3) Kerékbentörés, melly kétképen hajtattott végre, tudnillik a' tagtörés vagy a' lábaknál vagy a' mellnél és fejnél kezdetett. A' lábaknál kezdés súlyosítása; ellenben a' fejnél kezdés lágyítása volt a' büntetésnek, a' honnan az utóbbi kegyelemütésnek mondatott. Ezen büntetést rendeli I. 15.

4) Karóra vagy nyársra húzás, melly szintén kétképen hajtattott végre; miként Szlemenics mondja, t. i. vagy úgy, hogy a' belek megsértessenek, vagy úgy, hogy azok sérelem nélkül maradjanak. Amúgy a' kínoknak hamarabb véget vetett a' halál. I. 15; 1567: 30. Hormayer említi (Taschenbuch der vaterländischen Geschichte) hogy 1773-ban Zala-Egerszegen egy gyilkos, ki egyszersmind 300 forintot elorozott, elevenen nyársra húzatott, 's a' nyársolás után még kilencz perczig élt. 1741 majus' 25kén a' Bihar megyei törvényszék két útonállót ítelt elevenen leendő karóztatásra.

5) Elevenen megégetés, miről némelyek azt állítják, hogy a' büntetendő, mielőtt a' lángok rá csapdosni kezdetek, titkon megfojtatott. Ulászló VI. 61 és 62; II-dik Lajos VI. 23. Elevenen égettetett meg 1611-ben azon két alávaló nőszemély, kik Báthori Erzsébet' borzasztó leánygyilkolási dühének eszközeiül szolgáltak. ¹⁾

6) A' tagoknak szétszaggatása, mi a' bűnösnek leggyakrabban lovak' farkára lett köttetése által vitereit vegbe.

7) A' vízbevetés, melly Ulászló VI. 31 és Rudolf 1595: 34-ben fordul elő.

Ezen büntetésnemekre Verbőczy az 1-ső rész' 15-dik czímében azon általános megjegyzést teszi, melly az akkori gyakorlatot igen világosan előtűnteti, hogy a' tolvajok akasztófára; az útonállók vagy rablók nyársra vagy kerékre; a' gyilkosok pedig pallosra ítéltettek. Szinte

¹⁾ Lásd: Közhasznú ismeretek' tára. Pest. 1839. Báthori Erzsébet' czikk.

megjegyzendő a' törvény által ritkábban rendelt halálne-
mekre nézve, hogy:

a) Az elevenen megégetés a' külföldi pénz' behozójá-
ra mondatott II-dik Lajos VI: 23, továbbá a' nem nemes
táborozókra, ha egyházat vagy nemes embert megtámad-
ván, a' jobbágyoknak bátorság végett ottan lerakott holmi-
ját elrablották. Mátyás VI. 61 és 62. Hasonlóan a' luther-
ánusokra és pártolóikra szinte ezen büntetés mondatott
II-dik Lajos VI. 54. Végre a' gyujtogatókra 1723:11 és
a' gyujtogatóknak ezen büntetése a' talio' eszméjénél fog-
va annyira benne maradt a' köznép' lelkében, hogy mai
napig is, kivált gyakori gyujtogatások idejében, nem pél-
dátlan eset, hogy a' gyujtogató a' felbőszült nép által
tűzbe vettetik. Még azt kell itt megemlíteni, hogy noha
a' közvélemény szerint Kálmán királynak nagy dicsőségé-
re magyarázott törvénye: „*de strygis, quae non sunt,
nulla quaestio fiat,*“ már a' XII. században megvolt:
mégis minden törvény nélkül, sőt annak ellenére a' ba-
bonás nép' dühe az általa teljes meggyőződéssel hitt bo-
szorkányokat még a' XVIII-dik században is máglyára
hurcolta ¹⁾). Erdemes e' tekintetben megolvasni Szirmay

¹⁾ 1703. Bihar megye' tiszti ügyésze felperessége alatt fogság-
ra bűntettettek a' bagaméri közbirtokosok, kik őt boszor-
kányt ítélvén 's égettetvén meg, így a' megye' jogaiba avat-
koztak. — Ugyanezen megye' jegyzőkönyveiben számos
boszorkányt égettető ítéletek találatnak, mellyek közül
kettőt például ide írok.

1719. évben Kristal Kata ellen lefolyt perben ítéltetett:
„*Siquidem ex authenticis testium fassionibus non leves
praesumptiones apparerent de veneficio et magia
incantae Catharinae Kristal: ex eo ab eodem semet expur-
ganda expurgari non valens, ignis voragine conflagran-
da determinatur.*“

1720. 7-a Maii in Causa Fiscis Magistratualis contra Ca-
tharinam Kerekes Decretum est:

„*Ex quo ex numerosorum productorum et authenticato-
rum testium fassionibus complura supernaturalia acta et
facta Partis I. luculenter non solum, verum etiam nonnul-*

Antal' előadását Tót Borkának 1730-ban, Rekettye Pilának és Varga Annának pedig 1745-ben N. Károlyban rendes ítélet' útján lett megégettetésök felől. E' perben még predikátorok is jelennek meg, mint tanúk arra, hogy a' kérdésbe vettek valóban boszorkányok. ¹⁾

b) A' vízbevetés azon idegenekre mondatott, kik egyházi hivatalt más valakitől, mint a' kinek az országban egyházpártfogói joga van, szereznének magoknak; mert ezen tett úgy tekintetett, mint az ország' szabadságának nyilvános megsértése. Mátyás VI. 31. Továbbá azon némbereket, kik a' táborhoz akárminemű okból közelíteni merészelnének az 1595: 34 zsákba varrva vízbe vettetetni rendelte.

c) A' karóbahúzás az 1567: 30-ban fordul világosan elő, mint büntetés olyanok ellen, kik valamely kapitány által tartatván, tolvajság, rablás, emberlopás, vagy a' törökökkel czimborálás' vétkeiben találtattak.

Még egy megjegyzést kell tenni a' honunkban divatozott halálbüntetésekre nézve, hogy t. i. azoknál némelykor alkunak, vagy váltságúnak volt helye, mire mutat I. Lajos' végzeménye' 9. cikkelye, melly Albert 27. cikkelyének megfelel, 's bővebben magyaráztatik a' II R. 55 és 68 címében. Emlékezik ezen törvényről Bonfin is IV-dik Tized, VII-dik könyv 629. lapon. Különösebben oda mutatnak Mátyás III: 28. és VI: 51. cikkelyei: mellyek közöl az elsőben az rendeltetik, hogy a' nemes embert gyilkoló fejét veszítse el, mellyet a' felperes akarátja ellen meg

larum personarum tum vitae, tum etiam membrorum ac sanitatis destructio et labefactatio appareret; exindeque consortium ejusdem I. cum diabolo elici quiret: ob id in demeritam Criminum poenam, aliorum horribile in exemplum, revelandosque complices et plures actus suos primo acerrime per carnificem torturandam et dein Vulcano in vivis dedicandam esse, communi voto determinatur."

¹⁾ Lásd Szirmai Antal, Szatmár megye' leírását I R. 78 lap.

se válthasson; a' másodikban pedig az mondatik, hogy a' ki szándékosan gyilkol, minden alkut kizárva, fejét veszítse el.

Ezekután nem hallgathatom el nemzetünk' történetéből a' biróilag kimondott halálbüntetésnek két iszonyúpéldáját.

Egyik a' Zách Felicián' 1330-ki ismeretes esete; ki miután öszszevagdaltatott, egy fiát és szolgáját elfogták és lófarkon mind addig hurczoltatták, míg megholtak, testüket pedig az utcán hagyták, 's ott az ebek ették meg azokat. Magának Feliciánnak fejét Budára, kezeit 's lábait pedig más városokra küldötték. Klára nevű leányának orrát, felső ajkát elmetélték, két kezéről nyolcz ujját elvágták, némelly városoknak utcáin meghurczolták lóháton, és vele ezt kiáltoztatták: így bűnhődik a' hűség telen! Feliciánnak öregebb leánya fejét vesztette, annak férje pedig tömlőczben halt meg. Midőn pedig csakhamar Záchnak merénylete után Visegrádon gyűlést tartottak az ország' nagyai a' nádor' elnöksége alatt: elvégeztetett, hogy Feliciánnak harmad ízig minden atyjafiái az ő nénjeinek és hűgainak is minden gyermekei halállal büntetessenek, az ő vejeinek atyjokfiai megmaradhatnak ugyan jószágaik' birtokában, de soha a' királyi udvarba menni ne merészellenek; ha kik pedig azok közül a' bűnben részesek volnának, jószágaikat veszítsék el, 's halál legyen fejkön. A' harmad ízen túl levő atyjafiáinak életök ugyan megmaradt, de jószágaiktól 's nemeségüktől megfosztattak ¹⁾).

Másik eset a' Székely vagy Dózsa György' kivégeztetése, ki az 1814-ki paraszt támadásnak vezére volt. Midőn Zápolya János Dózsa' hadát elszélesztvén, őt magát is kézre kerítette, ily módon végeztetett ki: a' több fogoly közül kiválasztottak negyvenet, a' kik György-hez közelebb szoktak volt járni és azokat 15 napig éhez-

¹⁾ Bnday Ferencz' Magyar polgári Lexicon, II-dik darab 528 lapón az egész történet bőven előadatott.

tették; mely idő alatt azokból csak kilenczen maradtak életben. Eljövén a' rendelt nap, György meztelenen tüzes vasszékbe ültetett, fejébe tüzes vaskorona tétetett, az életben maradt kilencz fogoly pedig előhozatott, 's azoknak megparancsoltatott, hogy György' testét harapdálják, 's azt nyeljük le, a' ki pedig azt nem akarná cselekedni, halállal fenyegettetett. Hármán e' miatt mindjárt meg is ölettek, hatan pedig, kik e' parancsot teljesíték, szabadon bocsáttattak. Ezután tüzes fogókkal addig csipdesték és tépték Györgyöt, míg egyszer a' nagy kínok közt meghalt. Felnégyelt teste Budán, Pesten, Fehérváron és Váradon akasztófára függesztetett ¹⁾).

Végre legyen szabad hazafiúi édes önmézzel megjegyezni, hogy midőn még a' Napoléon-Code is a' felül említett két esetben t. i. a' felségsértésben és szülegyilkosságban, a' halálbüntetésnek a' jobb kéz' elvágásával súlyosítását fenhagyta: boldog emlékezetű I. Ferencz királyunk az 1814-dik évi május' 15-kén kelt, 's a' magyar királyi főtörvényszékhez intézett kegyelmes leiratánál fogvánálunk minden kivégzést a' halálbüntetés' két egyszerű nemére, úgymint fejtételre és akasztásra szorítván, a' súlyosított halálbüntetést a' magyar nemzet' valódi díszére tökéletesen eltörölte, mit az 1827-ki országos választmány is törvénybe javasol iktattatni.

¹⁾ Buday Ferencz: Magyar polgári Lexicon, III darab 292 lap.

VIII. SZAKASZ.

Milly sikerrel gyakoroltatott eddig a' halálbüntetés?

Miután oda feljebb az V-dik szakaszban a' halálbüntetés jogi tekintetben vizsgálat alá vétetett: következik, hogy gyakorlati oldala is, vagyis milly sikere volt legyen eddig? megvilágosítsassék.

Siker alatt értem itt a' törvényhozótól kitűzhető céloknak megfelelő egyes vagy több következményt. Illy értelemben a' halálbüntetéseknek sikere következőkben tapasztaltatott.

1) A' gonosztevőket igazán olly állapotba tette, hogy többé nem lehetnek a' társaság' ártalmára. Pedig tagadhatlanul találkoznak olly elvetemült emberek, kiknek mindenféle bűnökkel tetézett éltök semmi reményt nem nyujt a' megjobbulás iránt; kiknek épen azért nem mondhat a' bíró mást, mint a' mit Tullus király monda Mettus Fuffetiusnak: „Ha megtudnád, ugymond, tanulni az eskü' és szövetség' megtartását, élve megtanítottalak volna reá. De mivel a' te lelked meggyógyithatatlan: tanítsd meg legalább kivégeztetéssel az emberi nemet, szenteknek hinni azokat, miket te megtapodtál.“¹⁾ Vagynak olly bűnösök

¹⁾ Metti Fuffeti! si ipse discere posses fidem ac foedera servare: vivo tibi a me ea disciplina adhibita fuisset. Nunc quoniam tuum insanabile ingenium est: at tu tuo supplicio doce humanum genus, ea sancta credere, quae a te violata sunt. Liv. Lib. I: XXVIII.

is, kik nem tudván lelkesmeretők' mardosásától szabadulni, magok is a' halált, mint menekvésük' egyedüli módját ohajtják, kikkel tehát még némi jótétemény közölte-tik ¹⁾. Innen magyarázhatni meg azon csendes megnyugvást, innen az istenhez emelt fohászokat 's az emberektől bocsánatkérést, melyet több gonosztevőnél az ítéltho-zás' vagy kivégeztetésök' pillanatiban tapasztalhatni.

Az 1834-dik évi december' 16-kán Parisban sz. Mar-ton utcában özvegy Chardonné asszony önszállásán meg-fojtva, 's egy rakás dunna és párna alá temetve, fia pedig ugyanazon háznál hasonlóul halva 's vérében fekve találtatott. Testén 11 seb ejtetett 's mellette egy véres bárd és két kés hagyatott. Ezen szerencsétleneknek két gyilkosa: Lacenaire és Avril, az eskütszék előtt gonoszságukat meg-vallák; 's mindketten halálra ítéltettek. Lacenaire, ki már azelőtt más gyilkosságot is vitt véghez, az eskütszék előtt tartott beszédét így rekeszté be: „Nem kérek kegyelmet, az életnek semmi becsé előt-tem. Azért mégsem állítom, hogy stoicus vagyok. Ha a' tár-saság életélveket és vagyont ajánlana: örömet élnék; de így életemet semmibe sem veszem; én a' multban élek; nyolcz hónap óta oldalam mellett ül a' halál. Nem kérek kegyelmet, nem várok, nem is akarok; hasztalan volna.“ A' halálos ítéletet is egykedvűleg hallgatá Lacenaire; gyilkostársa pedig így nyilatkozott: „Engem az eskütszék elítélt: nem kérek kegyelmet; a' halált hol-tig tartó bilincsnél többre becsülöm“ ²⁾.

Folyó 1841-dik évi januar' 30-kán Bihar megyében Sarkadon akasztatott fel Nagy, másképen Szép János ne-vű rabló, ki midőn Medgyesen meglepetett és az elfogatá-sára fegyveres erővel kiment főszolgabírónak magát meg

¹⁾ Quod unum bonum tibi superest, repraesentabimus mortem.
Seneca de Ira Cap. XVI.

²⁾ Jelenkor 1835. 96. szám (dec. 2.)

nem adva, a' házból 10 — 12 lövést tett, egy esendbiztos legényt főbe is lőtt, hármat megsebesített, sőt a' reagynjuttott házból kijöni kénytelenítetvén, kívül is három sikeresen lövést tett az emberekre. E' gonosztevő előtt a' rögtönítelő törvényszék' ítélete felolvastatván, hallható szóval ezt mondá: megérdemlem ¹⁾).

2) A' példaadási erőt sem lehet a' halálbüntetéstől elvitatni. Mert ámbár egyes embereken a' bizonyos halál' félelménél is nagyobb hatalmat gyakorol vagy elvadt indulatok vagy olly életnemhezi edződésük, melyben a' halállal naponként szembeszállani voltak kénytelenek; ámbár azokban, kik magokat ártatlanoknak, vagy olly kemény büntetésre méltóknak nem érzik, némi lelki magasztaltság mutatkozik, mit egy részről ártatlanságuk' érzete, más részről pedig a' kivégzésre oda gyűlt sokaság' ünnepélye is okozhat; de kételkedni nem lehet, annyi századoknak tapasztalása után, hogy a' hol vagy a' polgári társaság' kötelekei bomlani kezdenek, vagy valamely rendkívüli eset a' közcsendet fenekestől felzavarja, olyankor a' fejtelenség' és támadások' árja ellen nincs hatóságabb mód, sőt nincs más gát, mint a' halálbüntetés. Ne keressük erre a' példát távol magunktól, hanem az epemirigy' idejébéli Zemplén-Sáros megyei pörzendületre és a' hazánkat pusztított némelly rabló csapatokra emlékezzünk ²⁾). És hogy leginkább az illy elhatalmazott gonoszságok' tüsténti elfojtására alkalmaztatik hazánkban is a' halálbüntetés: a' következő statistikai adatok bizonyítják, melyek a' Wiener Zeitung' 1836. october 10-ki számából kölcsönöztetnek ³⁾).

¹⁾ Jelenkor 1841 évi 14 szám.

²⁾ Olvasásra méltó tudós Hetényi János' értékezése a' rögtönítélettről az Athenaeum' 1837-dik első félévi folyamában.

³⁾ Ezen hírlapi cikkekre hivatkozik Dr. Springer is „Statistik des Österreichischen Kaiserstaates“ című új munkájában; kijelentvén, hogy az igazság' kiszolgáltatása tekintetében Magyar- és Erdélyország mind eddig átláthatatlan testek a'

„Magyarországban 's a' hozzátartozó részekben 1832-ben a' halálra ítélték' száma volt 72; ebből kegyelmet kapott 63, kivégeztetett 9, azonkívül rögtöni ítélet' utján kivégeztetett 10. 1833-ban elítéltetett 58, kik közül kegyelmet nyert 55, kivégeztetett 3, rögtöni ítélet' utján felakasztatott 13. — 1834-ben halálra ítéltetett 77; ezek közül kegyelmet nyert 65; kivégeztetett 12, rögtönitélet' utján 16. Végre 1835-ben elítéltetett 67; kegyelmet nyert 62, kivégeztetett 5, rögtönitélet' utján 6. — Mihezképest 4 év alatt az elítéltek' száma 276, a' kegyelmet nyerteké 247: a' kivégzetteké összesen 74, kik közül 45 rögtöni ítélet' utján végeztetett ki; és ezeknek száma 16-tal haladja meg a' rendes pör' utján kivégzettekét. A' rögtönitélet különben csupán rablókat, rablógyilkosokat és gyujtogatókat ér; 's az 1834-ki nagyobb kivégeztetési szám talán onnan eredt, hogy azon évben valamely rabló csoport pusztítatott ki.

Európa' statusainak törvényhozásai anhyira különböznek egymástól, hogy összehasonlítást tenni halálbüntetési tekintetben, úgyszólván, lehetetlen. Csehországban, Morvában és Sziléziában, Ausztriában, Salzburgban, Tyrol-Vorarlbergben, Dalmáciában és Gallicziában öt év alatt 1824 — 1828 -ig 90 halálbüntetés hajtatott végre, 's e' közt 28 rögtönitélet' utján. Vessük ezen régibb adatot alapúl némi összehasonlításra a' magyarországi kivégzésekkel, 's kijő, hogy a' mondott tartományokban 16 millió lakos mellett 5 év alatt 90 kivégeztetés történt, míg Magyarországon 4 év alatt mintegy 11 millió lakos mellett 74. A' legnagyobb különbség a' rögtönitéletek' módjában fekszik. Mert a' mondott tartományokban 90 kivégeztetett között csak 28 szenvedé rögtönitéletet, Magyarországon pedig 74 végrehajtás között 45, mi épen megfordított viszonyt idéz elő.“

statisticusra nézve 's az a' részbeni kevés adat csak töredékek levén, következtetések' és számítások' alapjául nem elegendők. II. Band S. 151.

3) Hajthatós a' halálbüntetés, midőn olly bűnt sujt, melly ellen a' polgári társaságnak feltámadt közérzete csak a' halálbüntetés által elégíthetetik ki. Illy bűn különösen az eltökélt gyilkosság, melly minél iszonyúbb kegyetlenséggel megy végbe, 's minél szentebb kötelességek' megtapodásával van egybekapcsolva: annál kevesbbé felhet az ítélő bíró, hogy a' közvéleménytől megelőzött szigorúsága kárhoztattassék. — Az atya-, a' férj- és a' nőgyilkos, jöltévőjének megölője, a' méregkeverő, az istentelen gujtogató, átok' és közutálat' tárgya szoktak lenni. Avvagy nem egész hazánk' mondá-e ki nem régiben a' halálos ítéletet Németre az előbbi kegyes háziasszonya özvegy Róthné asszony' kegyetlen gyilkosára, 's gyermekeinek vad vérengzőjére? Avvagy találkozik-e, ki a' tisztes Hatten püspöknek és gazdasszonyának minden emberiséget levetkezett orgyilkosát. Kühnapfelt a' vérpadról elvonatni kívánná? ') Valóban illy esetekben mindenki érzi Isocrates' (in Panathenaico) ama szavainak igazságát: „Justissimum bellum in belluas: proximum in homines belluis similes.“

E' háromféle sikert tehát, úgymint a' jobbíthatlan bűnösök' kiirtását, továbbá a' társaság' csendességének és bátorságának némelly esetekbeni biztosítását, végre a' némelly bűnök által mód feletti fölháborodott közérzet' megnyugtatót és némi kielégítést a' halálbüntetéstől elvitatni lehetetlen.

Nem titkolom e' mellett, hogy a' halálbüntetéseknek szinte annyi, ha nem több káros következtései voltak és vannak, minek okát nem annyira magában a' mindenkor csak utolsó szükségben használandó ezen büntetésben, mint annak hibás alkalmazásában kell keresnünk. Nevezetesen

1) Midőn a' kisebb nemű bűnöket, vagy épen olly tetteket, mellyeket a' nemzet' többsége bűnnek sem tartott, halállal büntették; vagy tág kapu nyitott a' bűn-

') Lásd e' gyilkosság leírását Allg. Zeit. Nro. 21. 1841.

telenségnek, mi már feljebb bővebben kifejtetett, vagy a' büntetésnek alkalmazása a' nézőkben eszközlendő javítás vagyis tanulság helyett szánakozást indított a' kivégzett iránt.

Voltaire említi a' Beccaria' könyvére tett bírálatában, hogy még Franciaországban a' legkisebb házi tolvajság is halállal büntetett, a' házi gazda a' helyett, hogy cselédjét bevádolta, 's a' véleménye szerint igen kemény büntetésre kiadta volna, készebb volt azt magától csak elűzni.

Másik példát hoz fel Bentham Irlandból. Hajdan a' kárton-gyárbani lopásokra halálbüntetést szabtak a' törvények, 's épen azért a' gyártulajdonosok' tömérdek kárával a' tolvajok a' büntetést többnyire kikerülték. E körülmény' meggondolása tehát arra indított több gyártulajdonost, hogy a' halálbüntetésnek a' tolvajság' e' nemére nézve leendő eltöröltetéseért a' parlamenthez folyamodtak.

Angliában a' boltbeli lopásra is halálbüntetést szabott a' törvény, azonban mennyire nem éretik vele cél, nagy aránytalanság lévén a' bűn 's annak üldözése, az ítéletek és azoknak végrehajtása között: 1811-ben a' parlamentben Abercrombie hiteles adatokkal bizonyítja be, melyek szerint 1805-től 1811-ig 594 boltbeli lopás történt, azok közül 120 ítéltetett meg; 120 bűnös közül csak 20 büntetett meg, halállal pedig senki sem végeztetett ki.

Mackintosh hasonló hitelű adatok után még jobban kiterjeszté Abercrombie' megjegyzését. „Olly törvénykönyv mellett, úgymond ő, melly 229 féle különböző bűnökre szab halálbüntetést, csak 20-ra tudunk elmarasztó ítéletet hozatni, 's tíz megítélt személy közül csak egy veszi el büntetését. Illy anomalia soha egy nép' büntető törvényében sem vala.“

És csakugyan 1814 — 1821 esztendeig következő volt a' főbenjáró perek' állapotja. Bevádoltatott 85,487 személy, 's ezek közül 71,319 férfi és 14,168 nember:

e' nagy számból 7683 íteltetett halálra, de csupán 693 végeztetett ki ¹⁾.

Még nagyobb a' baj, midőn a' bűnhöz nem mérsékllett halálbüntetés végre is hajtatik; mert akkor a' büntető törvény iránti nézetek összezavarodván, a' közönségre nézve mind javítási, mind rettentési erejét elveszti, mit ugyan általában minden arány felett kemény büntetések felől bátran állithatni.

Miként hátrithatja el ezen rossz következtetéseket a' törvényhozó? oda feljebb a' büntetési elvek' során már érintettem.

2) Midőn a' halálbüntetés nem egyszerűleg 's minél nagyobb hirtelenséggel, hanem a' megítéltnek hosszas kegyetlen kínzásával vitetett véghez, valamint egyfelől a' kivégzett iránti utálat helyett élénk szánakozást: úgy a' bíró ellen gyűlöletet, a' bakó ellen pedig közundorodást támasztott, melly a' bakói mesterségtől mind e' máig napig el nem választhatott. A' Damiens, Calas, Delabarre és Thistlewoud' feljebb érintett kivégzései szolgáljanak erősségül ²⁾.

¹⁾ Lucas, du système pénal etc. 202 — 204.

²⁾ Míg jelen értekezés bírálata alatt volt, Poroszországban két gyilkos töretett meg kerékben, úgymint a' Hatten püspök' feljebb említett gyilkosa Kühnapfel és egy Heida nevű: az első Königsbergben, a' másik pedig Neiseban. Mindkét kivégzés közönségesen rosztatott, 's a' század' mocsának tartatott; egyhangúlag nyilatkozván ellene a' mivelt Németország' lapjai is. „Ez — mint a' Pesti Hírlap' szerkesztője helyesen megjegyze — nyilvános jele annak, hogy Európa' népei a' kínos kivégeztetéseket, mint vad századok' hagyományait tovább nem tarthatják a' bűnök' javító eszközeül; nekünk pedig még ezenfelül azon vigasztalásunk lehet, hogyha bár a' mivelt nemzetek barbaroknak tartottak is eddig néhány német utazó' félszeg, sőt hamis leírásai után, olly messze mégsem maradtunk a' valódi miveltségtől, hogy a' legnagyobb bűnös ellen ollykor még törvény' értelmében hozni kellett alsó bírósági ítéleteket

Különben is a' borzasztó látvány igen sok szerencsétlenséget okozott, nevezetesen sokakat betegségbe, sokakat örültségbe is ejtett; sőt Malebranche „de la verité“ című munkája II. K. VII. fejezetében következő adatot olvashatni.

„Mintegy 7 esztendővel azelőtt egy ifjú ember tartott a' gyógyíthatlanok' kórházában (aux Incurables) ki bolondnak született, 's kinek teste épen azon a' helyen megtörve volt, mellyeken a' gonosztevőket megtördelni szokták. Majd 20 évig élt illy állapotban, többen megnézték az alatt, 's maga az üdvezült öreg királyné is ezen kórházba menvén látogatóba, kíváncsi vala őt megtekinteni, sőt karját és lábait is a' tördelés helyén megtapintani. Az általam felállított elvek szerint ezen gyászos esetenek oka az vala, hogy a' szerencsétlennnek teherben levő anyja meghallván bizonyos gonosztevőnek kerékben leendő töretését, elment a' kivégzés' látására. A' mi ütés csak esett a' nyomorúlton: erőszakosan érinté az asszony' képzeletét, 's visszahatólag gyermekének gyenge 's könnyen sérülő agyát.“

De azért, hogy a' halálbüntetés illy irtóztatólag hat gyengébb idegrendszerekre, nem következik, hogy általa-

főbb törvényszékeink 's fejedelmeink nem szelidették, 's ekkép el nem háritották volna nemzetünkről mások előtti pirulását; és reményljük, hogy miután már első királyaink' korában szelidebb törvényekkel dicsekedheténk, mint a' világ' sok népei 's hogy miután az időközben közénk is beharapózott tömérdek visszaélések az időszaki sajtó' útján is majd szabadabban megrovathatnak: eljövend az idő, midőn a' nemsokára bekövetkező törvényhozás' útján hazánk olly korszerű szelid törvényeket nyerend, mellyek a' bűnők' fenyítésénél követésre méltó példa gyanánt fognak vétethetni.“

A' Heida' kivégzésénél kört alakító katonák közül többen elajultak.

Lásd Pesti Hírlap' 1841. 61 és 72 számait (Jul. 31 és Sept. 8)

ban soha sem alkalmazható. Mivel egy az, hogy az emberi test' alkotásának 's a' lélekhezi viszonyainak titkába senki sincs annyira beavatva, miszerint az említett szomorú eseteket egyedül a' kivégzés' látásában merné megállapítani, vagy tagadni, hogy nem egyéb körülmények hozák már előre zavarba az érzések és értelem közötti szükséges egyetértést. Hiszen arra is sok példa van, hogy a' véletlen nagy öröm, hogy a' szerelmi hajlandóság elmeháborodást szült, de ki akarná mégis, ha szinte tudná is, az örömet és kölcsönös vonzódást az életből számkivetni?

A' törvényhozó' igyekezete tehát egyedül oda intézendő, hogy a' kivégzésektől minden fölösleges kegyetlenség elhárítassék: azt pedig az erkölcsi nevelés viendi véghez, hogy a' nép a' halálbüntetések' látására, mint valamelly játékszinbe, mód feletti kíváncsisággal ne rohanjon: ellenben maga az ítélet' meghallása is benne hasznos belső megindulást szerezzen, mi csalhatlanul meg is lesz, ha a' büntetés a' bűn' mértékét meg nem haladja, 's az emberiség' szelid kívánnai a' végrehajtás közben, sőt utána sem feledtetnek. Céllozok itt azon minden tekintetben kárhozatos szokásra, melly szerint eddig az akasztott emberek több éven keresztül az akasztófán lógtak, hacsak vagy magokban le nem szakadtak, vagy mások által titkon le nem vették. Ezen szokásnak eltörlését és oda változtatását, hogy a' kivégezett bűnös' holt teste, katonai szokás szerint, még azon nap éjjelen földbe tétessék, 's egyetemibb példaadás' tekintetéből, inkább országserte hirdettessék ki a' bűnös' kivégeztetése, kétségen kívül ma holnap meg is érendjük ¹⁾.

3) Midőn nem kiméltetvén az emberi élet, fölöttébb sűrűk voltak a' halálbüntetések: annyira elveszté erejét a' halálbüntetés, hogy többé senki sem tartott attól; mi-

¹⁾ A' közhirre tételt az országos választmányi munka is javasolja.

nek ismét azon rossz következése lett, hogy az elszánt emberek, kik nem csak a' nagylelkűek, hanem alávaló gonosztevők, főképen rablók között is találtatnak, a' köznép' véleményében hősszé emelkedvén, kivégeztetésök nem hogy megutáltatta volna a' bűnt, hanem még inkább némellyekkel megkedveltette, 's azokat hasonló tettekre buzdította.

Franciaországban a' rettentési rendszer alatt tizen-nyolcz hónapi időközben mintegy 40,000 kivégzés történt, mely számból egy egy napra 74 kivégzés esik.

Azon időszakban a' megítéltek mindnyájan csudálatos bátorsággal haltak meg; sőt némellyek még tréfára is ráérték. Így Danton a' mellette álló Lacroixnak azt javasla, hogy a' másik világban ne avassa magát népzendületbe, a' bakót pedig arra kérte, hogy fejét mutassa meg a' népnek. Bailly maga sietteté a' vérpad' felállítását, csupán a' külhideg miatt reszketvén. Eleven színekkel ábrázolja ez időszaot Bossange következő szavakban. „Minden ember mindig készen volt a' halálra; mindenki bátor lélekkel halt meg. Még kilencz órákor csendességben lenni, tizkor bevádoltatni, tizenegyor elfogatni, délben megíteltetni, délutáni egy órákor kivégeztetni: épen nem vala ritka dolog, és senki sem tarta számot a' holnapra. Ezen némi monomaniával határos rettegés, a' kivégzések' ezen mindennapisága bizonyos egykedvűséget öntött az emberek' szívébe, az elméket a' halálhozi készüllettel megbarátkoztatta. A' halálbüntetés foganat nélküli látványnya leve.“

Hazánkban is többen igen helyesen vevék észre, hogy a' rabló 's fosztó csapatok' vezérei, kik elfogatásuk' 's kivégeztetésük' alkalmával vakmerő bátorságot tüntettek ki, máig is élnek a' köznép' regéiben, 's részint magasztaló, részint sajnálkozást bizonyító verseiben. Egy Angyal Bandi', egy Zöld Marcsi' tettei bizonyos rokonszenvvvel emlegettetnek.

A' sűrű és kegyetlen kivégzéseknek azon soha ki nem maradó szomorú és káros következtések is van, hogy a' nép' érzéseit eldurvítván, azt minden nemesebb felemelkedésre alkalmatlanná teszik. Mit e' tárgyra vonatkozólag Bentham a' kormányokról mond: „A' melly kormány a' kegyetlen büntetéseket meg akarja tartani; csak ez egy okát adhatja, hogy a' nép' rendes állapotját olly szerencsétlenné tette, miképen nem lehet többé mérsékelt büntetésekkel fékezni“¹⁾ minden kormányok' és törvényhozások' figyelmét magára vonhatja.

Csalhatatlan dolog ugyanis, hogy nem több a' gonoszság ott, hol szelídek a' törvények, mint a' hol kegyetlen büntetések gyakoroltatnak. A' legkegyetlenebb zsisványok a' legborzasztóbb törvények alatt nevelkedtek, s ezen nincs mit csudálkozni, mert az őket fenyegető sors őket mind magok mind mások iránt megkeményíté. Ezek a' legdühösebb ellenségek, kik vad tetteiket a' társaság iránti visszatörletnek tekintik.

Mig Corsika Genuának alávaló uralkodása 's annak 1571 hozott törvényei alatt állott, mellyek szerint a' ki száz livra alatt kétszer lopott, gályára küldetett, harmadikszor felakasztatott, továbbá a' száz livra feletti lopás, a' pénzcserélés, sőt az arany ezüst pénznek harmadszori csupán megreszelése is halállal büntettetett: annyira elromlott a' nép' erkölce, hogy még a' közelebb mult század' elején is még a' templom sem ótalmazá meg az üldözöttet a' gyilkos' törétől. Maga az oltárnál szolgáló pap' élete sem vala bátorságban, melly okból gyakran lehetett látni, hogy a' misemondó pap előtt két töltött pistoly fekütt az oltáron, a' hallgatók pedig ki gyilokkal, ki töltött fegyverrel, jelentek meg, sőt azt meri egy szemtanú állítani, mi-

¹⁾ Un gouvernement, qui veut maintenir les peines atroces, n'en peut donner, qu' une seul raison, c'est qu' il-a-rem du la condition habituelle du peuple si melheureuse, qu' on ne peut plus le contenir par des peines moderées.

ként látta, hogy két pap a' misézési elsőség felett zsebbeli késekkel dühösen viaskodott a' templomban. ¹⁾

Egyébiránt a' sűrű kivégzéseket mind a' bölcs törvényhozó, mind a' lelkesmeretes bírój azon egy körülmény' komoly megfontolásánál fogva is akadályozandja, hogy midőn a' büntetés' egyéb nemei az ártatlanság' kivilágosodott esetében részint kárpótlást, részint becsület-visszaszerzést engednek, egyedül a' halálbüntetés az, melly arra nézve, ki megbüntettetett, minden orvoslást kirekeszt. Mire nézve azokat, kik a' közigazgatást vezérlik, nem lehet eléggé-figyelmeztetni Senecának amaz ismeretes intésére: „*Legum praesidem, civitatisque rectorem decet, quamdiu potest, verbis ethis mollioribus ingenia curare, ut facienda svadeat, cupiditatemque honesti et aequi conciliet animis, faciatque vitiorum odium, pretiumque virtutum; transeat deinde ad tristiores orationem, qua moneat adhuc et exprobet; novissime ad poenas, et has adhuc leves et revocabiles recurrat; ultima supplicia sceleribus ultimis ponat, ut nemo p'ereat, nisi quem perire etiam pereuntis intersit. Hoc uno medentibus erit dissimilis, quod illi, quibus vitam non potuerunt largiri, facilem exitum praestant, hic damnatum cum dedecore et traductione vita exigit; non quia deletetur illius poena (procul est enim a sapiente tam inhumana feritas) sed ut documentum omnium sit, et qui vivi noluerunt prodesse, morte certe eorum res publica utatur.*“ ²⁾

¹⁾ Malten: Bibliothek der neuesten Weltkunde 1829. I. Theil. Frankreich in Bezug auf Corsica.

²⁾ A' törvények' őrléhez 's a' köztársaság' igazgatójához az illik, hogy a' meddig lehet, szóval, még pedig szelíd szóval oktassa az elméket, hogy a' teendőket javasolja, az emberek' lelkét a' tisztesség és igazság iránt megnyerje, a' vétkeket megutáltassa 's az erényt megkedveltesse: későbbben térjen által komolyabb beszédre, 's e' mellett ma-

Korszerű józan büntető törvények és célirányos börtön-rendszer: jelenleg ezek foglalák el főkép nemzetünk' figyelmét. Könyvekben, folyóiratokban, hirlapokban gondosan gyűjtetnek az anyagok, mellyek az igazság' és emberiség' közelebb emelendő ama győzelemívénél, a' büntető törvényhozásnál, használhatóknak tekintetnek. Magános mivelt körökben és hatósági köztanácskozásokban sűrű javaslatok tételnek, mellyek a' kor' szüksége mély érzetéből származván, a' büntető törvényhozást megelőzik, 's addig is, míg általános rendszeres ujítás hozatnék be az egész hazába, részletes javításokat eszközölnek. Mert itt a' régi börtönök kitisztítatnak; ott célszerűbb újak emeltetnek; itt erkölcs-és vallástanítók rendeltetnek; ott dolgozóházak nyittatnak, mellyeknek alapításában gyenge nökezek is buzgón fáradoznak. Isten, ki nem hagyá el nemzetünket akkor is, midőn vétkes visszázkodásával önromlására látszott sietni, elősegélendi legdicőbb törekvésében! Biztosan nézzünk azért a' jövőbe bölcs kormányunk alatt, melly az időnek közjóra célzó kívánságát atyailag betölteni hajlandó. De azt is előre tudhatjuk, milly irányban fognak a' haza' atyjai közremunkálni? mert azon köztiszteletű férfiú, kit magas elméje és hódító szívjósága vezetővé tőn, kit honunk' bámulása és szeretete kísért vissza csendes polgári lakába, honnan ismét előszó-

radva dorgáljon, utóbb büntetésekhez, még pedig ekkor is csekély és visszavonható büntetésekhez folyamodjék: utolsó kivégzéseket az utolsó gonoszságokra szabjon, hogy senkise vesszen el, kinek magának is hasznos ne volna elveszni. Ez egyben különbözendik az orvosoktól, hogy azok az életben meg nem tartható beteg' elköltözését könnyebbé teszik: ő pedig a' megítéltet gyalázat-és kudarczczal úzi ki az életből; nem mintha gyönyörködne megbüntetésében (mert ily embertelen vadság távol jár a' bölcséstől) hanem hogy mindenkinek példa adassék, és a' kik élőkben használni nem tudtak, legalább halálukat a' köztársaság maga hasznára fordítsa) Seneca de Ira. Lib. I.

lítandja, föllebbenté némileg a' fátyolt, 's láttatá velünk a' közelgő hongyulás' tervét ama szavakban, mellyek Zala megye' tereméből az egész országba széthangzottak:

„Korunkban minden mivel nemzet különös figyelmet fordít büntető törvényeinek javítására 's börtöneinek 's a' javító rendszernek czélszerű rendezésére, 's az újabb tapasztalás e' részben már sok régi előítéletet megczáfolva, kivívta azon igazságot, hogy a' szelid emberiséget a' közbátorság biztosságával egyeztetni, 's a' büntetéssel az erkölcsi jobbúlást is összekapcsolni nehéz ugyan, de nem lehetetlen, sőt első és legszentebb feladata a' törvényhozásnak. Nekünk tehát, kik e' részben leginkább hátravagyunk, az elismert hibáknak javítását, a' számos hiányoknak pótlását ismét utóbbra halasztanunk vétek volna hazánk 's az emberiség ellen!“

Österreichische Nationalbibliothek

+Z158838109

